

Promemoria

Klimat- och näringslivsdepartementet

Verksamhet med strålning:
arbetarskydd, tillsyn och sanktioner

KN2025/01305

Juni 2025

Innehållsförteckning

1	Promemorians huvudsakliga innehåll	5
2	Författningsförslag	6
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (2006:647) om finansiering av kärntekniska restprodukter	6
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor	8
2.3	Förslag till lag om ändring i strålskyddslagen (2018:396)	10
2.4	Förslag till förordning om ändring i strålskyddsförordningen (2018:506)	27
3	Ärendet	33
4	Tydligare skydd mot joniserande strålning för sysselsatta i en verksamhet	33
4.1	De skyddade personkategorierna tydliggörs	33
4.2	Tillämpningen vid verksamhet i en omgivning med joniserande strålning avgränsas	38
4.3	Ansaret för skyddsreglerna förtydligas	41
5	Straffbestämmelserna i strålskyddslagen	43
5.1	Vilka överträdelser bör vara straffbara?	43
5.1.1	Kriminalisering bör användas först när andra åtgärder inte räcker	43
5.1.2	Nykriminalisering av lagöverträdelser	44
5.1.3	Nya och ändrade blankettstraffstadganden	48
5.1.4	Avkriminalisering	51
5.2	Straffbestämmelsernas utformning	54
5.2.1	Subjektivt rekvisit – oaktksamhet eller grov oaktksamhet?	54
5.2.2	Straffskalor för nya brott och ändringar av hittillsvarande straffskalor	56
5.2.3	Nya brottsbeteckningar	57
5.3	Avgränsningar av straffansvaret	58
5.3.1	Ringa brott	58
5.3.2	Subsidiaritet till andra straffstadganden	59
5.3.3	Förhållandet till vitesförelägganden	59
6	Sanktionsavgifter för vissa överträdelser på strålskyddsområdet	60
6.1	Det behövs en ny sanktionsform	60
6.2	Utformningen av de nya sanktionsavgifterna	60
6.2.1	Sanktionsavgifter bör gälla för mindre allvarliga överträdelser	60
6.2.2	Strålsäkerhetsmyndigheten ska få meddela föreskrifter om sanktionsavgifter	62
6.2.3	Tillsynsmyndigheten ska besluta om sanktionsavgift	63
6.2.4	Ett intervall för avgiftens storlek	64
6.2.5	Befrielse och jämkning	65

6.3	Avgränsningar av tillämpningsområdet.....	66
6.3.1	Förhållandet till straff och andra påföljder	66
6.3.2	Förhållandet till vitesförelägganden	69
6.3.3	Verkställighet och preskription av avgiften.....	70
6.4	Sanktionsavgifter för överträdelse av strålskyddsförordningen	71
7	Tillsyn enligt strålskyddslagen.....	72
7.1	Omhändertagande och försegling.....	72
7.1.1	Förutsättningarna för omhändertagande och försegling förtydligas och likställs	72
7.1.2	Förfarandet efter omhändertagande och försegling.....	73
7.2	Vite ska inte föreläggas vid misstanke om brott.....	75
7.3	Anmälan om brott.....	75
7.4	Skyldighet att anmäla herrelösa strålkällor.....	76
7.5	Föreskrifter om kompetenskrav	77
8	Straff- och tillsynsbestämmelser i angränsande lagar	77
8.1	Lagen om finansiering av kärntekniska restprodukter.....	77
8.1.1	Regleringens innebörd.....	77
8.1.2	Tillståndshavarens skyldighet att lämna uppgifter bör förtydligas.....	78
8.1.3	Utökad straffbarhet och höjt straffmaximum	78
8.2	Lagen om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor.....	80
9	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	82
10	Konsekvenser	82
10.1	Skydd för sysselsatta och egenföretagares ställning.....	82
10.1.1	Beskrivning av problemet.....	82
10.1.2	Föreslagna ändringar i korthet	83
10.1.3	Vilka berörs av regleringen	83
10.1.4	Konsekvenser av regleringen.....	83
10.2	Straff och sanktionsavgifter.....	84
10.2.1	Beskrivning av problemet.....	84
10.2.2	Föreslagna ändringar i korthet	84
10.2.3	Vilka berörs av regleringen	85
10.2.4	Konsekvenser av regleringen.....	85
10.3	Tillsyn.....	86
10.3.1	Beskrivning av problemet.....	86
10.3.2	Föreslagna ändringar i korthet	87
10.3.3	Vilka berörs av regleringen	87
10.3.4	Konsekvenser av regleringen.....	87
11	Författningskommentar.....	89
11.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:647) om finansiering av kärntekniska restprodukter.....	89
11.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor	90

11.3	Förslaget till lag om ändring i strålskyddslagen (2018:396)	92
------	--	----

1 Promemorians huvudsakliga innehåll

I promemorian föreslås ändringar i strålskyddslagen (2018:396), strålskyddsförordningen (2018:506), lagen (2006:647) om finansiering av kärntekniska restprodukter och lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor. Författningsändringarna syftar till att säkerställa ett heltäckande regelverk för dels skydd mot strålning för den som sysselsätts i en verksamhet, dels sanktioner och tillsyn.

Det förtydligas vilka som omfattas av reglerna om skydd mot joniserande strålning för den som sysselsätts i en verksamhet. Det sker genom att uttrycken exponerad arbetstagare och räddningspersonal införs i strålskyddslagen. Därmed omfattas i allmänhet egenföretagare av reglerna. Tillämpningen på verksamheter som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning avgränsas tydligare. Ansvaret för skyddsreglerna förtydligas.

Överträdelse av flera bestämmelser i strålskyddslagen och föreskrifter som har meddelats med stöd av den lagen kriminaliseras. Det gäller bland annat bestämmelser om tillstånds- och anmälningsplikt, försiktighetsmått, krav på kompetens samt funktionskrav för och hantering av radioaktiva material och tekniska anordningar som kan alstra strålning. Vissa överträdelse avkriminaliseras. Straffbestämmelserna i strålskyddslagen förtydligas med brottsbeteckningar och en kortfattad beskrivning av den straffbelagda gärningen. Det blir straffbart att lämna oriktiga uppgifter som har betydelse för prövning eller tillsyn.

Regeringen och Strålsäkerhetsmyndigheten ska få meddela föreskrifter om sanktionsavgifter. De kan gälla för samtliga överträdelse av föreskrifter som en myndighet har meddelat med stöd av strålskyddslagen, och för sådana bestämmelser i strålskyddslagen och strålskyddsförordningen som inte är straffbelagda.

Tillsynsmyndighetens befogenheter enligt strålskyddslagen att omhänderta och förseгла radioaktiva material m.m. utökas och regler om administrativt förverkande införs. Det införs ett undantag från tillståndsplikten när det gäller innehav av herrelösa strålkällor. Alla som anträffar en herrelös strålkälla ska vara skyldiga att anmäla det till Strålsäkerhetsmyndigheten. Tillsynsmyndigheten enligt lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor ges befogenhet att utfärda förelägganden vid vite och att vidta åtgärder på en anläggningshavares bekostnad. Anläggningshavares och verksamhetsutövares skyldighet enligt den lagen och enligt finansieringslagen att lämna uppgifter som behövs för prövning och tillsyn regleras tydligare och utökas något.

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:647) om finansiering av kärntekniska restprodukter

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2006:647) om finansiering av kärntekniska restprodukter

dels att 23 § ska upphöra att gälla,

dels att 21, 22 och 26 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 24 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

En tillståndshavare ska

21 §¹

En tillståndshavare ska *till den myndighet som regeringen bestämmer*

1. varje år *upprätta* en utbetalningsplan för de grundkostnader som förväntas uppkomma under nästkommande kalenderår,

1. varje år *lämna* en utbetalningsplan för de grundkostnader som förväntas uppkomma under nästkommande kalenderår, *och*

2. vart tredje år *upprätta* en beräkning av sina förväntade återstående grundkostnader, *och*

2. vart tredje år *lämna* en beräkning av sina förväntade återstående grundkostnader.

3. lämna de uppgifter och kostnadsberäkningar som behövs för att regeringen *och tillsynsmyndigheten* ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt denna lag.

Tillståndshavaren ska dessutom lämna de övriga uppgifter och kostnadsberäkningar som behövs för att regeringen eller den myndighet som avses i första stycket ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt denna lag.

22 §²

Tillståndshavare, kommuner och ideella föreningar som har fått fondmedel enligt denna lag ska redovisa hur medlen har använts.

Tillståndshavare, kommuner och ideella föreningar som har fått fondmedel enligt denna lag ska redovisa hur medlen har använts, *till den myndighet som regeringen bestämmer.*

24 a §

En tillståndshavare ska på begäran av tillsynsmyndigheten lämna de handlingar och upplysningar som behövs för tillsynen.

¹ Senaste lydelse 2017:1065.

² Senaste lydelse 2017:1065.

26 §³

Den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet *åsidosätter sina skyldigheter enligt 21 § 3 genom att lämna oriktig uppgift till tillsynsmyndigheten* döms till böter, om *gärningen* inte är belagd med straff enligt brottsbalken.

Den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet *på annat sätt än muntligen lämnar en oriktig uppgift som har betydelse för prövning eller tillsyn enligt denna lag*, döms till böter eller fängelse i högst sex månader, om det inte kan dömas till ansvar enligt brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

³ Senaste lydelse 2017:1065.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor

dels att nuvarande 56 a § ska betecknas 56 c §,

dels att den nya 56 c § och 57 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 56 a och 56 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

56 a §

En anläggningshavare ska på begäran av tillsynsmyndigheten lämna de handlingar och upplysningar som behövs för tillsynen.

56 b §

Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden som behövs för att denna lag, föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen och beslut som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Ett föreläggande får förenas med vite.

Om någon inte följer tillsynsmyndighetens föreläggande får myndigheten vidta den förelagda åtgärden på dennes bekostnad.

56 a §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för prövning och tillsyn enligt denna lag och *anslutande* föreskrifter.

56 c §¹

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för prövning och tillsyn enligt denna lag och föreskrifter *som har meddelats i anslutning till lagen.*

57 §

Den som *uppsåtligen* eller av oaktsamhet åsidosätter sin skyldighet enligt denna lag att ha en ansvarsförsäkring eller annan ekonomisk säkerhet upp till den

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som

1. med uppsåt eller av oaktsamhet åsidosätter sin skyldighet enligt denna lag att ha en ansvars-

nivå som följer av 30 eller 31 §, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

försäkring eller annan ekonomisk säkerhet upp till den nivå som följer av 30 eller 31 §, eller

2. med uppsåt eller av grov oaksamhet på annat sätt än muntligen lämnar en oriktig uppgift som har betydelse för prövning eller tillsyn enligt denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.3 Förslag till lag om ändring i strålskyddslagen (2018:396)

Häri genom föreskrivs i fråga om strålskyddslagen (2018:396)

dels att 2 kap. 3 § och 8 kap. 9 § ska upphöra att gälla,

dels att rubrikerna närmast före 2 kap. 3 § och 8 kap. 9 § ska utgå,

dels att 1 kap. 5 och 8 §§, 4 kap. 1, 3–5 och 7–16 §§, 6 kap. 8 §, 7 kap. 2 och 11 §§, 8 kap. 7, 8 och 13 §§, 9 kap. 1–7 §§ och rubrikerna närmast före 4 kap. 12, 13, 14 och 16 §§, 7 kap. 11 § och 8 kap. 8 § ska ha följande lydelse,

dels att rubriken till 4 kap. ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas femton nya paragrafer, 1 kap. 10 a och 10 b §§, 4 kap. 15 a §, 8 kap. 8 b, 9, 9 a och 9 b §§ och 9 kap. 8–15 §§, och närmast före 4 kap. 15 a § och 9 kap. 1 och 9 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

5 §

I denna lag avses med

sluten strålkälla: radioaktivt ämne som är permanent inneslutet i en behållare eller ingår i ett fast material som förhindrar spridning av det radioaktiva ämnet vid normal användning,

sluten strålkälla med hög aktivitet: en sluten strålkälla där aktiviteten hos radionukliden motsvarar eller överskrider det relevanta aktivitetsvärdet enligt bilaga III till rådets direktiv 2013/59/Euratom av den 5 december 2013 om fastställande av grundläggande säkerhetsnormer för skydd mot de faror som uppstår till följd av exponering för joniserande strålning och om upphävande av direktiven 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom och 2003/122/Euratom,

herrelös strålkälla: en strålkälla

1. som innehåller ett radioaktivt ämne och har försetts med ämnet för att det ska utnyttjas för sin radioaktivitet,

2. vars hantering utgör en tillstånds- eller anmälningspliktig verksamhet med joniserande strålning, och

3. som inte står under tillsynsmyndighetens kontroll, eftersom myndigheten inte känner till strålkällan, eller känner till den utan att veta var den finns.

radioaktivt material: radioaktivt ämne eller ett material som innehåller ett radioaktivt ämne eller är förorenat med ett radioaktivt ämne, och

radioaktivt avfall: radioaktivt material som är avfall enligt 15 kap. 1 § miljöbalken eller som det inte finns någon planerad och godtagbar användning för.

radioaktivt avfall: radioaktivt material som det inte finns någon planerad och godtagbar användning för.

8 §

Med omgivning med joniserande strålning avses i denna lag en omgivning där

1. en människa kan exponeras för radon, gammastrålning, kosmisk strålning eller annan joniserande strålning som inte har något direkt samband med en sådan hantering som avses i 7 § 1 eller 2 utan beror på omständigheterna på platsen, och

2. strålningen inte är hänförlig till en pågående radiologisk nödsituation.

1. en människa kan exponeras för radon, gammastrålning, kosmisk strålning eller annan joniserande strålning som inte har något direkt samband med en sådan hantering som avses i 7 § utan beror på omständigheterna på platsen, och

10 a §

Med exponerad arbetstagare avses i denna lag den som är sysselsatt i en verksamhet med joniserande strålning och riskerar att utsättas för sådan strålning över en dosgräns som gäller för personer i allmänheten.

Som sysselsatt anses

1. anställd, uppdragstagare, lärling, praktikant eller studerande hos verksamhetsutövaren eller någon annan, och

2. egenföretagare.

10 b §

Med räddningspersonal avses i denna lag den som har bestämda uppgifter att utföra vid en radiologisk nödsituation och därför kan komma att exponeras för joniserande strålning.

4 kap. Arbetstagares exponering för joniserande strålning

Det är förbjudet att sysselsätta någon som är under 18 år

1. i en verksamhet med joniserande strålning, om sysselsättningen medför att den underårige kan exponeras för joniserande strålning och få en stråldos som överskrider en dosgräns som gäller för personer i allmänheten, eller

2. för att utföra en åtgärd i en radiologisk nödsituation.

4 kap. Räddningspersonal och exponerade arbetstagare

1 §

Det är förbjudet att sysselsätta någon som är under 18 år *som räddningspersonal eller exponerad arbetstagare.*

3 §

Det är förbjudet att i en verksamhet med joniserande strålning sysselsätta någon med att utföra arbetsuppgifter som kan medföra att personen exponeras för strålning, om personen

1. inte har genomgått den medicinska kontroll som behövs för att *bedöma* personens lämplighet för arbetsuppgifterna, eller

2. vid kontrollen har bedömts olämplig för arbetsuppgifterna.

Det är förbjudet att sysselsätta någon som exponerad arbetstagare som

1. inte har genomgått den medicinska kontroll som behövs för att personens lämplighet för arbetsuppgifterna *ska kunna bedömas*, eller

4 §

En arbetstagare som *utför arbetsuppgifter i en verksamhet med joniserande strålning som kan medföra att personen exponeras för strålning* är skyldig att underkasta sig den medicinska kontroll som behövs för att *bedöma* personens lämplighet för arbetsuppgifterna.

En *exponerad* arbetstagare är skyldig att *genomgå* den medicinska kontroll som behövs för att personens lämplighet för arbetsuppgifterna *ska kunna bedömas*.

5 §

Den som sysselsätter någon i en verksamhet med joniserande strålning eller i en verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning eller sysselsätter någon med att utföra en åtgärd i en radiologisk nödsituation ska se till att arbetstagaren snarast genomgår en läkarundersökning, om arbetstagaren

Den som sysselsätter någon som räddningspersonal eller exponerad arbetstagare ska se till att den sysselsatte snarast genomgår en läkarundersökning, om han eller hon

1. har exponerats för joniserande strålning och fått en stråldos som överskrider en dosgräns som gäller för arbetstagare *i en verksamhet med joniserande strålning*, eller

2. visar tecken på skada som kan misstänkas *vara föranledd* av joniserande strålning.

1. har exponerats för joniserande strålning och fått en stråldos som överskrider en dosgräns som gäller för *exponerade* arbetstagare, eller

2. visar tecken på skada som kan misstänkas *ha orsakats* av joniserande strålning.

7 §

Den som sysselsätter någon *i en verksamhet med joniserande strålning, i en verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning eller för att utföra en åtgärd i samband med en radiologisk nödsituation* ska informera *arbetstagaren* om vikten av att tidigt anmäla graviditet eller amning till arbetsgivaren.

En arbetsgivare som sysselsätter någon *som räddningspersonal eller exponerad arbetstagare* ska informera *denne* om vikten av att tidigt anmäla graviditet eller amning till arbetsgivaren.

8 §

Den som sysselsätter någon *i en verksamhet med joniserande strålning eller i en verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning* ska se till att *arbetsuppgifter som utförs av en gravid arbetstagare som anmält sin graviditet medför* att den ekvivalenta dosen till fostret under den återstående graviditeten blir så liten som möjligt och inte förväntas överstiga 1 millisievert.

Den som sysselsätter *en gravid exponerad arbetstagare* ska se till att *arbetsuppgifterna är sådana* att den ekvivalenta dosen till fostret under den återstående graviditeten blir så liten som möjligt och inte förväntas överstiga 1 millisievert.

9 §

Om en gravid arbetstagare begär det, ska arbetsgivaren erbjuda arbetsuppgifter som inte innebär någon exponering från joniserande strålning utöver den som personer i allmänheten får exponeras för.

Om en gravid *exponerad* arbetstagare begär det, ska arbetsgivaren erbjuda arbetsuppgifter som inte innebär någon exponering från joniserande strålning utöver den som personer i allmänheten får exponeras för.

10 §

Det är förbjudet att sysselsätta *en gravid arbetstagare med att utföra åtgärder i en radiologisk nödsituation*.

Det är förbjudet att sysselsätta *en någon som är gravid som räddningspersonal*.

11 §

Den som sysselsätter någon i en verksamhet med joniserande strålning, i en verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning eller med att utföra en åtgärd i samband med en radiologisk nödsituation ska planera arbetsuppgifter som utförs av en arbetstagare som ammar så att arbetstagaren inte riskerar att få ett intag av eller kontamineras med radioaktiva ämnen som medför att barnet kan exponeras för joniserande strålning och få en stråldos som överskrider en dosgräns som gäller för personer i allmänheten.

Den som sysselsätter någon som ammar som räddningspersonal eller exponerad arbetstagare ska planera arbetsuppgifterna så att den sysselsatte inte riskerar att få ett intag av eller kontamineras med radioaktiva ämnen som medför att barnet kan exponeras för joniserande strålning utöver den som personer i allmänheten får exponeras för.

Informationskrav inför arbete i radiologiska nödsituationer

Information till räddningspersonal

12 §

Den som sysselsätter någon med att utföra arbetsuppgifter i en radiologisk nödsituation ska i förväg informera arbetstagaren om relaterade hälsorisker och tillgängliga skyddsåtgärder.

Den som avser att sysselsätta någon som räddningspersonal ska informera den som ska sysselsättas om relaterade hälsorisker och tillgängliga skyddsåtgärder.

Frivillighet i radiologiska nödsituationer

Frivillighet för räddningspersonal

13 §

Det är förbjudet att sysselsätta någon med att utföra arbetsuppgifter i en radiologisk nödsituation som inte frivilligt har åtagit sig att utföra uppgifterna, om det med hänsyn till omständigheterna är sannolikt att arbetstagaren kommer att exponeras för strålning och få en stråldos som överstiger de dosgränser som gäller för arbetstagare i verksamheter med joniserande strålning.

Det är förbjudet att sysselsätta någon som räddningspersonal som inte frivilligt har åtagit sig att utföra uppgifterna, om det med hänsyn till omständigheterna är sannolikt att personen kommer att exponeras för strålning och få en stråldos som överstiger de dosgränser som gäller för exponerade arbetstagare.

Övervakning av arbetstagare i samband med radiologiska nödsituationer

Övervakning av räddningspersonal

14 §

Den som sysselsätter någon *med att utföra arbetsuppgifter i samband med en radiologisk nödsituation* ska, *om arbetstagaren kan komma att exponeras för joniserande strålning*, övervaka exponeringen med individuell mätning eller genom en individuell bedömning av stråldosen. Övervakningen ska genomföras på det sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Den som sysselsätter någon *som räddningspersonal* ska övervaka exponeringen med individuell mätning eller genom en individuell bedömning av stråldosen. Övervakningen ska genomföras på det sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

15 §

Den som är arbetstagare *i en verksamhet med joniserande strålning, i en verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning eller i en radiologisk nödsituation* ska använda de skyddsanordningar och vidta de åtgärder i övrigt som anvisats av den som är ansvarig för strålskyddet.

Den som är *räddningspersonal eller exponerad* arbetstagare ska använda de skyddsanordningar och vidta de åtgärder i övrigt som anvisats av den som är ansvarig för strålskyddet.

Sysselsatta i en omgivning med joniserande strålning

15 a §

Bestämmelserna i 5, 7–9, 11 och 15 §§ gäller även för arbetstagare som sysselsätts

1. på en arbetsplats där de riskerar att utsättas för en effektiv stråldos över 6 millisievert per år från radon inomhus, eller

2. inom flygverksamhet där de riskerar att utsättas för kosmisk strålning med en effektiv dos över 6 millisievert per år.

Ytterligare föreskrifter om skydd för arbetstagare

Ytterligare föreskrifter om skydd för sysselsatta

16 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om skydd för *arbetstagare* mot risk för skador från joniserande strålning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om skydd mot risk för skador från joniserande strålning för

1. *exponerade arbetstagare,*
2. *räddningspersonal, och*
3. *den som annars sysselsätts i en verksamhet*
 - a) *med joniserande strålning, eller*
 - b) *som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning.*

6 kap.

8 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet att anmäla

1. förvärv, innehav, överlåtelse, upplåtelse, saluförande eller införsel till Sverige av tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning, *och*

2. hantering av komponenter som har väsentlig betydelse från strålskyddssynpunkt och är tillverkade för att ingå i tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning.

1. förvärv, innehav, överlåtelse, upplåtelse, saluförande eller införsel till Sverige av tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning,

2. hantering av komponenter som har väsentlig betydelse från strålskyddssynpunkt och är tillverkade för att ingå i tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning, *och*

3. *herrelösa strålkällor som innehas eller påträffas.*

7 kap.

2 §

Den som är *arbetstagare* i en verksamhet där det används en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning ska använda de skyddsanordningar och vidta de åtgärder i övrigt som har anvisats av den som är ansvarig för strålskyddet.

Den som är *sysselsatt* i en verksamhet där det används en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning ska använda de skyddsanordningar och vidta de åtgärder i övrigt som har anvisats av den som är ansvarig för strålskyddet.

Ytterligare föreskrifter om försiktighetsmått

Ytterligare föreskrifter om försiktighet och kompetens

11 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om hur tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning ska hanteras och andra försiktighetsmått i samband med hanteringen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om

1. hur tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning ska hanteras och andra försiktighetsmått i samband med hanteringen, och

2. krav på särskild kompetens för hantering av tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning.

8 kap.

7 §

Ett beslut om föreläggande enligt 6 § får förenas med vite.

Ett föreläggande får dock inte förenas med vite om

1. det finns anledning att anta att den som ska föreläggas har begått en gärning som är straffbelagd eller kan leda till en sanktionsavgift, och

2. föreläggandet avser utredning av en fråga som har samband med den misstänkta gärningen.

Om den som ska föreläggas är en juridisk person gäller andra stycket även när gärningen har begåtts av en ställföreträdare för denne.

Tillfälligt omhändertagande

Omhändertagande och försegling

8 §

Tillsynsmyndigheten får besluta att omhänderta ett radioaktivt material eller en teknisk anordning som innehåller ett radioaktivt ämne eller som kan alstra strålning, om det behövs i avvaktan på att ett föreläggande ska följas.

Tillsynsmyndigheten får besluta att omhänderta *eller försegla*

1. ett radioaktivt material, eller
2. en teknisk anordning som innehåller ett radioaktivt ämne eller som kan alstra strålning.

Tillsynsmyndigheten får besluta att försegla en fastighet, en byggnad, ett utrymme eller en anläggning, om verksamhet med joniserande strålning bedrivs där.

Omhändertagande eller försegling får beslutas, om det behövs för att förhindra att någon bedriver verksamhet med joniserande strålning eller i en omgivning med joniserande strålning, eller hanterar en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning,

- 1. utan föreskrivet tillstånd,*
- 2. i strid med ett förbud, eller*
- 3. i strid med ett tillståndsvillkor eller föreskrifter för hantering, om hanteringen kan orsaka skada eller allvarlig olägenhet.*

8 a §

Tillsynsmyndigheten ska föra protokoll över verkställigheten av ett beslut om omhändertagande eller försegling. Det som omhändertas eller förseglas ska beskrivas i protokollet.

8 b §

Tillsynsmyndigheten ska ge den som har fått något förseglat eller omhändertaget med stöd av 8 § första stycket, möjlighet att inom viss skälig tid ordna med nödvändiga tillstånd eller annars visa att det inte längre finns grund för beslutet, och upplysa denne om att föremålet annars kan förverkas.

9 §

Ett beslut om omhändertagande eller försegling ska upphävas, om det inte längre finns grund för beslutet.

Den som gör anspråk på ett föremål som har varit omhändertaget ansvarar för att föremålet hämtas.

Ett beslut om omhändertagande eller försegling ska också upphävas, om ett beslut om beslag enligt 27 kap. rättegångsbalken meddelas för egendomen.

9 a §

Om det, när den tid som avses i 8 b § har löpt ut, fortfarande finns grund för omhändertagande eller försegling av ett föremål, får tillsynsmyndigheten besluta att det ska förverkas.

Tillsynsmyndigheten får också besluta att förverka ett föremål som har varit omhändertaget, om ägaren eller någon annan rättsinnehavare

1. inte har gjort anspråk på föremålet inom tre månader från det att beslutet om omhändertagande upphävdes, eller

2. har gjort anspråk på föremålet inom tre månader från det att beslutet om omhändertagande upphävdes, men inte har hämtat föremålet inom tre månader från det att anspråket gjordes.

9 b §

När ett beslut om förverkande har fått laga kraft, ska tillsynsmyndigheten låta sälja föremålet.

Överskottet från försäljningen ska betalas ut till den vars föremål har förverkats, om denne är känd. Annars ska överskottet tillfalla staten.

Föremålet får förstöras om det

1. inte kan säljas,

2. kan befaras komma till otillåten användning, eller

3. annars är olämpligt för försäljning.

13 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov, och

1. skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för

a) provtagning och undersökning av prov,

b) omhändertagande och försegling enligt 8 §,

c) åtgärder med förverkad egendom enligt 9 b §, och

2. hur kontrollköp ska göras.

9 kap.

1 §

Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet bryter mot 3 kap. 13 §, 14 § 1, 15 eller 16 §, 5 kap. 3 § 1, 7 kap. 1, 3, 4 eller 5 § eller, i fråga om verksamhet med joniserande strålning, bryter mot 3 kap. 10 §.

För otillåten strålningsverksamhet döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. påbörjar eller bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd

a) utan ett sådant tillstånd som krävs enligt 6 kap. 1 eller 2 § eller enligt föreskrifter som regeringen har meddelat med stöd av 6 kap. 7 § eller 7 kap. 9 §, eller

b) i strid med ett förbud enligt 5 kap. 6 eller 7 § eller 6 kap. 24 §,

2. bryter mot ett villkor

a) för ett sådant tillstånd som krävs enligt 6 kap. 1 eller 2 § eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 6 kap. 7 § eller 7 kap. 9 §, eller

b) som har beslutats med stöd av 6 kap. 22 §,

3. bryter mot en tidsfrist eller ett försiktighetsmått som tillsynsmyndigheten har beslutat med anledning av en anmälan av en anmälningsskyldig verksamhet enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av denna lag, eller

4. bryter mot ett villkor för en dispens som har meddelats med stöd av 2 kap. 7 §.

För otillåten verksamhet med strålning döms även den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet bedriver en sådan verksamhet som avses i 3 kap. 10 § eller 7 kap. 1 § utan att vidta de åtgärder och försiktighetsmått som anges där.

2 §

Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot 3 kap. 1, 2 eller 9 §, 4 kap. 1, 7, 8, 9, 10 eller 11 §,

För otillåten exponering för strålning döms till böter eller fängelse i högst två år den som

1. med uppsåt eller av grov oaktsamhet inte optimerar strålskyddet för en verksamhet,

5 kap. 2 §, 6 kap. 1 § eller 7 kap. 10 §,

2. i fråga om verksamhet med joniserande strålning eller åtgärd som vidtas i en sådan verksamhet bryter mot 3 kap. 5 §,

3. i fråga om livsmedel, leksaker, smycken eller kosmetika bryter mot 5 kap. 6 eller 7 §, eller

4. bryter mot en föreskrift som har meddelats av regeringen med stöd av 3 kap. 8 § eller 7 kap. 9 §.

åtgärd eller lokal i enlighet med 3 kap. 5 eller 6 §, eller

2. med uppsåt eller av oaktsamhet

a) i verksamhet som avses i 3 kap. 2 § exponerar någon för strålning utan att säkerställa att exponeringen är berättigad i det enskilda fallet,

b) sysselsätter någon i strid med 4 kap. 1, 3 eller någon av 7–14 §§, eller

c) inte ser till att exponerade arbetstagare eller räddningspersonal genomgår läkarundersökning enligt 4 kap. 5 §.

3 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot förbudet i 7 kap. 6 §.

För bristfällig hantering av en strålningsanordning eller ett radioaktivt material döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet

1. tillhandahåller eller visar ett radioaktivt material eller en teknisk anordning i strid med 3 kap. 13 eller 14 § eller 7 kap. 3 §.

2. vidtar åtgärder med tekniska anordningar enligt 3 kap. 15 eller 16 § eller 7 kap. 4 eller 5 §, utan att göra sådana funktionskontroller som anges där, eller

3. inte ser till att radioaktivt avfall hanteras, slutförvaras eller överlämnas på det sätt som krävs enligt 5 kap. 3 §.

För bristfällig hantering av strålningsanordning döms även den som med uppsåt eller av oaktsamhet inte ser till att tekniska anordningar oskadliggörs i enlighet med 5 kap. 2 § eller 7 kap. 10 §.

4 §

Till böter döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot 4 kap. 3 eller 5 §,

För försvårande av strålskyddskontroll döms till böter eller fängelse i högst sex månader den som med uppsåt eller av

2. bryter mot ett villkor i ett beslut som har meddelats med stöd av 6 kap. 20, 21 eller 22 §,

3. bryter mot ett föreläggande som har beslutats med stöd av 8 kap. 6 §,

4. inte ger tillsynsmyndigheten begärda upplysningar eller handlingar för tillsyn enligt 8 kap. 4 §, eller

5. lämnar oriktiga uppgifter om förhållanden av betydelse i en ansökan eller annan handling enligt denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

oaktsamhet på annat sätt än muntligen lämnar en oriktig uppgift som har betydelse för prövning, tillsyn eller kontroll enligt denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

4 a §

För tillhandahållande av solarie-tjänst till underårig döms till böter eller fängelse i högst sex månader den som med uppsåt eller av oaktsamhet yrkesmässigt låter någon som inte har fyllt 18 år sola i kosmetiskt solarium.

4 b §

För strålskyddsförseelse döms till böter den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. påbörjar eller bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd

a) utan ett tillstånd som krävs enligt föreskrifter som en myndighet har meddelat med stöd av 6 kap. 7 § eller 7 kap. 9 §, eller

b) utan att ha gjort en anmälan som krävs enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 6 kap. 6 § andra stycket, 7 eller 8 §, eller 7 kap. 9 §,

c) i strid med en föreskrift om ett förbud eller försiktighetsmått som har meddelats med stöd av 5 kap. 8 eller 9 §, eller

d) i strid med en föreskrift om ett krav på särskild kompetens som har meddelats med stöd av 3 kap. 17 § 1, eller

2. sysselsätter någon i strid med en föreskrift om skydd mot risk för

skador från joniserande strålning som har meddelats med stöd av 4 kap. 16 §.

För strålskyddsförseelse döms även den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet

1. hanterar en teknisk anordning i strid med en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 kap. 17 § 4 eller 7 kap. 11 §, eller

2. inte lämnar en uppgift som har betydelse från strålskyddssynpunkt och som ska lämnas enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 kap. 17 § 2.

5 §

Till ansvar enligt denna lag döms inte i ringa fall.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar enligt denna lag.

En gärning är ringa om den framstår som obetydlig med hänsyn till det intresse som straffbestämmelsen är avsedd att skydda.

6 §

Till ansvar enligt denna lag döms inte om ansvar för gärningen kan dömas ut enligt brottsbalken eller lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

Det får inte dömas till ansvar enligt denna lag om ansvar för gärningen kan dömas ut enligt brottsbalken, miljöbalken eller lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

7 §

Den som har åsidosatt ett vitesföreläggande ska inte dömas till ansvar enligt denna lag för en gärning som omfattas av föreläggandet.

Det får inte dömas till ansvar enligt denna lag för en gärning som omfattas av ett föreläggande om vite, om gärningen ligger till grund för en ansökan om att döma ut vitet.

8 §¹

Det får inte dömas till ansvar enligt denna lag om gärningen ligger till grund för ett beslut om sanktionsavgift mot samma person.

¹ Tidigare 8 § upphävd genom 2024:883.

Sanktionsavgifter

9 §²

Regeringen får meddela föreskrifter om att en sanktionsavgift ska betalas av den som överträder denna lag eller föreskrifter som regeringen har meddelat med stöd av lagen. Sådana föreskrifter om sanktionsavgift får endast avse överträdelser som inte är straffbelagda.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om sanktionsavgift för överträdelser av föreskrifter som en myndighet har meddelat med stöd av denna lag.

10 §³

Av en föreskrift om sanktionsavgift ska det framgå hur stor avgift som ska betalas eller hur avgiften beräknas för varje slag av överträdelse. Avgiftsbeloppet ska kunna fastställas direkt med ledning av den angivna beräkningsgrunden.

En sanktionsavgift ska vara minst 5 000 kronor och högst 100 000 kronor. När avgiftens storlek för en viss överträdelse bestäms i föreskrifterna ska hänsyn tas till överträdelsens allvar och betydelsen av den bestämmelse som överträdelsen avser.

11 §

En sanktionsavgift beslutas av tillsynsmyndigheten.

En sanktionsavgift får beslutas endast om den som avgiften ska tas ut av har fått tillfälle att yttra sig inom två år från det att överträdelsen ägde rum.

² Tidigare 9 § upphävd genom 2024:883.

³ Tidigare 10 § upphävd genom 2024:883.

12 §

En sanktionsavgift får sättas ned helt eller delvis om det är oskäligt att ta ut den. Vid denna bedömning ska tillsynsmyndigheten särskilt ta hänsyn till

1. om överträdelsen berott på en omständighet som den avgiftsskyldige inte har kunnat eller bort förutse eller inte har kunnat påverka,

2. om överträdelsen i övrigt framstår som ursäktlig, och

3. vad den avgiftsskyldige har gjort för att undvika överträdelsen.

13 §

En sanktionsavgift ska betalas till tillsynsmyndigheten inom trettio dagar, eller den längre tid som anges i beslutet, efter det att beslutet om avgiften har fått laga kraft. Sanktionsavgiften ska tillfalla staten.

Sanktionsavgiften faller bort till den del beslutet om avgiften inte har verkställts inom fem år från det att beslutet har fått laga kraft.

14 §

En sanktionsavgift får inte för samma gärning tas ut från någon

1. som tillsynsmyndigheten har gjort en anmälan om brott mot, till dess beslut har fattats i frågan om förundersökning ska inledas,

2. vars straffrättsliga ansvar utreds, eller

3. mot vilken åtal har väckts, ett strafföreläggande har utfärdats eller ett beslut om åtalsunderlåtelse har meddelats.

15 §

En sanktionsavgift får inte tas ut för en gärning som omfattas av ett föreläggande om vite, om gärningen ligger till grund för en ansökan om att döma ut vitet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.4 Förslag till förordning om ändring i strålskyddsförordningen (2018:506)

Härigenom föreskrivs i fråga om strålskyddsförordningen (2018:506)¹

dels att 1 kap. 5 a och 7 §§ och 2 kap. 5–7 §§ ska upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 1 kap. 7 § ska utgå,

dels att 1 kap. 2 och 6 §§, 2 kap. 2–4, och 12 §§, 3 kap. 1 och 9 §§, 4 kap. 2, 9 och 10 §§, 5 kap. 5 b och 6 §§ och 8 kap. 7 och 12 §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken till 9 kap. ska lyda ”Straff, sanktioner, överklagande och verkställighet”,

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 5 kap. 5 c § och 9 kap. 1 a och 1 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Förordningen är meddelad med stöd av

– 2 kap. 5 § strålskyddslagen – 2 kap. 5 § strålskyddslagen (2018:396) i fråga om 5 kap. 15 § (2018:396) i fråga om 5 kap. 5 c och 7 kap. 1 och 3 §§, och 15 §§ och 7 kap. 1 och 3 §§,

– 2 kap. 6 § strålskyddslagen i fråga om 5 kap. 22 § och 7 kap. 4 §,

– 3 kap. 4 § strålskyddslagen i fråga om 4 kap. 9 § 1,

– 3 kap. 7 § strålskyddslagen i fråga om 3 kap. 1–12 §§,

– 3 kap. 8 § strålskyddslagen i fråga om 2 kap. 1–13 §§,

– 3 kap. 17 § strålskyddslagen i fråga om 4 kap. 9 § 2 och 3, 6 kap. 1–5 och 8 §§ och 8 kap. 9 §,

– 4 kap. 2 § strålskyddslagen i fråga om 2 kap. 3 § och 7 kap. 2 § 1,

– 4 kap. 6 § strålskyddslagen i fråga om 7 kap. 2 § 2,

– 4 kap. 16 § strålskyddslagen i fråga om 4 kap. 9 § 4,

– 5 kap. 8 § strålskyddslagen i fråga om 4 kap. 9 § 5, 5 kap. 28 och 29 §§ och 6 kap. 3–6 §§,

– 5 kap. 9 § strålskyddslagen i fråga om 4 kap. 9 § 6, 5 kap. 28 och 29 §§ och 6 kap. 6 §,

– 6 kap. 6 § strålskyddslagen i fråga om 5 kap. 3 och 5 §§,

– 6 kap. 7 § strålskyddslagen i fråga om 5 kap. 7 §,

– 6 kap. 8 § strålskyddslagen i fråga om 5 kap. 4 och 6 §§,

– 6 kap. 12 § strålskyddslagen i fråga om 5 kap. 17 och 18 §§,

– 6 kap. 17 § strålskyddslagen i fråga om 5 kap. 23–25 §§,

– 7 kap. 8 § strålskyddslagen i fråga om 8 kap. 11 §,

– 7 kap. 9 § strålskyddslagen i fråga om 5 kap. 8–14 §§,

– 7 kap. 11 § strålskyddslagen i fråga om 4 kap. 10 §,

– 8 kap. 2 § strålskyddslagen i fråga om 8 kap. 2 § 3 och 8 kap. 4 §,

– 8 kap. 3 § strålskyddslagen i fråga om 8 kap. 3 §,

– 8 kap. 13 § strålskyddslagen i fråga om 8 kap. 10 och 12 §§,

¹ Senaste lydelse av 1 kap. 5 a § 2024:1010.

- 8 kap. 14 § strålskyddslagen i fråga om 8 kap. 13 och 15 §§,
 – 9 kap. 11 § strålskyddslagen i
 fråga om 9 kap. 1 a §,
- 10 kap. 4 § strålskyddslagen i fråga om 8 kap. 14 §,
- 8 kap. 11 § regeringsformen i fråga om 6 kap. 7 § och 9 kap. 3 §, och
- 8 kap. 7 § regeringsformen i fråga om övriga bestämmelser.

6 §

I denna förordning avses med *stark laserpekare* en bärbar teknisk anordning som

1. kan alstra icke-joniserande elektromagnetisk strålning inom våglängdsområdet 180 nanometer till 1 millimeter, huvudsakligen genom processen stimulerad emission,
2. är batteridrivna eller försedda med annan egen strömförsörjning,
3. är konstruerad för användning vid en märkspänning som är lägre än 50 volt för växelström eller lägre än 75 volt för likström,
4. är avsedd att hållas i handen och riktas mot något på avstånd, och
5. har de strålningsegenskaper som uppfyller kriterierna för laserklass 3R, 3B eller 4 enligt svensk standard SS EN 60825-1, utgåva 4, 2007.

En anordning är dock inte en stark laserpekare om den har klassificerats i laserklass 1, 1M eller 2 enligt svensk standard EN 60825-1:2014 och märkts så att denna klassificering framgår.

2 kap.

2 §

För arbetstagare som har fyllt 18 år och sysselsätts i verksamhet med joniserande strålning får den sammanlagda årliga stråldosen inte överskrida

1. en effektiv dos på 20 millisievert,
2. en ekvivalent dos på 20 millisievert till ögats lins,
3. en ekvivalent dos på 500 millisievert till extremiteter, eller
4. en ekvivalent dos på 500 millisievert till huden som ett medelvärde över 1 kvadratcentimeter oavsett hur stor yta som exponeras.

3 §

För *lärlingar*, praktikanter och studerande som har fyllt 16 år men inte 18 år och som i en verksamhet med joniserande strålning som en *Lärlingar*, praktikanter och studerande som har fyllt 16 år men inte 18 år får sysselsättas som *exponerade arbetstagare* för att

del av sin utbildning fysiskt *hanterar* radioaktivt material eller tekniska anordningar som innehåller ett radioaktivt ämne eller kan alstra joniserande strålning, *får den* årliga stråldosen inte överskrida

som en del av sin utbildning fysiskt *hantera* radioaktivt material eller tekniska anordningar som innehåller ett radioaktivt ämne eller kan alstra joniserande strålning. *Den* årliga stråldosen *får då* inte överskrida

1. en effektiv dos på 6 millisievert,
2. en ekvivalent dos på 15 millisievert till ögats lins,
3. en ekvivalent dos på 150 millisievert till extremiteter, eller
4. en ekvivalent dos på 150 millisievert till huden som ett medelvärde över 1 kvadratcentimeter oavsett hur stor yta som exponeras.

4 §

För arbetstagare *som inte har fyllt 18 år och inte omfattas av 3 § men sysselsätts i en verksamhet med joniserande strålning* får den sammanlagda årliga stråldosen inte överskrida dosgränserna i 1 §.

För arbetstagare *som inte är räddningspersonal eller exponerade arbetstagare* får den sammanlagda årliga stråldosen inte överskrida dosgränserna i 1 §.

12 §

Strålsäkerhetsmyndigheten får i det enskilda fallet ge dispens från 2 § för arbetstagare som har fyllt 18 år.

Strålsäkerhetsmyndigheten får i det enskilda fallet ge dispens från 2 § för *exponerade* arbetstagare som har fyllt 18 år.

3 kap.

1 §

Den som bedriver en verksamhet med joniserande strålning ska bestämma dosrestriktioner dels för *arbetstagare* i verksamheten, dels för personer i allmänheten som kan komma att exponeras för strålning från verksamheten. Det gäller dock bara om det behövs från strålskyddssynpunkt.

Den som bedriver en verksamhet med joniserande strålning ska bestämma dosrestriktioner dels för *dem som sysselsätts* i verksamheten, dels för personer i allmänheten som kan komma att exponeras för strålning från verksamheten. Det gäller dock bara om det behövs från strålskyddssynpunkt.

9 §

I en radiologisk nödsituation där det inte är möjligt att underskrida de dosgränser som anges i 2 kap. 2 § får den som ansvarar för räddningsarbetet fastställa referensnivåer för den exponering som arbetstagare utsätts för.

Referensnivåerna får

Referensnivån för exponering av räddningspersonal motsvarar värdena för de dosgränser som anges i 2 kap. 2 §.

I en radiologisk nödsituation där det inte är möjligt att underskrida referensnivån får den som ansvarar

*för räddningsarbetet fastställa
högre referensnivåer. Dessa får*

1. inte överskrida en effektiv dos på 100 millisievert, eller
2. överskrida en effektiv dos på 100 millisievert men inte 500 millisievert, om det behövs för att rädda liv, förhindra allvarliga strålningsrelaterade hälsoeffekter eller förhindra att katastrofartade förhållanden uppstår.

4 kap.

2 §

Strålsäkerhetsmyndigheten ska kartlägga de verksamheter som hanterar naturligt förekommande radioaktivt material och som medför exponering av <i>arbetstagare</i> eller enskilda personer ur allmänheten och som inte kan förbises från strålskyddssynpunkt.	Strålsäkerhetsmyndigheten ska kartlägga de verksamheter som hanterar naturligt förekommande radioaktivt material och som medför exponering av <i>sysselsatta i verksamheten</i> eller enskilda personer ur allmänheten och som inte kan förbises från strålskyddssynpunkt.
--	--

9 §

Strålsäkerhetsmyndigheten får meddela föreskrifter om

1. berättigande av sådana verksamheter, metoder och åtgärder som medför att människor eller miljön exponeras för joniserande strålning,
2. funktionskrav för tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning eller innehåller ett radioaktivt ämne,
3. krav på särskild kompetens för utförande av vissa arbetsuppgifter inom verksamhet med joniserande strålning,
4. skydd *för arbetstagare* mot risk för skador från joniserande strålning,
4. skydd mot risk för skador från joniserande strålning, *för*
 - a) *exponerade arbetstagare,*
 - b) *räddningspersonal, och*
 - c) *den som annars sysselsätts i en verksamhet med joniserande strålning eller som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning,*
5. förbud och andra försiktighetsmått till skydd för människors hälsa mot risk för skador från joniserande strålning, och
6. övervakning, utsläpp av radioaktiva ämnen, radioaktivt avfall, avveckling av verksamheter med joniserande strålning och andra försiktighetsmått till skydd för miljön mot risk för skadlig verkan av joniserande strålning.

10 §

Strålsäkerhetsmyndigheten får meddela föreskrifter om hur tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning ska hanteras och andra	Strålsäkerhetsmyndigheten får meddela föreskrifter om <ol style="list-style-type: none">1. hur tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning ska hanteras och andra
---	--

försiktighetsmått i samband med hanteringen.

försiktighetsmått i samband med hanteringen, och

2. krav på särskild kompetens för hantering av tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning.

5 kap.

5 b §²

Strålsäkerhetsmyndigheten ska förena ett tillstånd till en verksamhet med joniserande strålning, som innefattar en sluten strålkälla med hög aktivitet *enligt artikel 4.41 och bilaga III i rådets direktiv 2013/59/Euratom*, med villkor om

Strålsäkerhetsmyndigheten ska förena ett tillstånd till en verksamhet med joniserande strålning, som innefattar en sluten strålkälla med hög aktivitet, med villkor om

1. ansvar och organisation när det gäller strålskydd och säkerhet,
2. personalens kompetens,
3. prestanda för strålkällan, för strålkällans behållare och för tillhörande utrustning,
4. förfaranden i händelse av en radiologisk nödsituation,
5. de arbetsrutiner som ska följas,
6. underhåll av utrustning, strålkällor och behållare, och
7. hantering av uttjänta strålkällor.

5 c §

Tillståndsplikten enligt 6 kap. 1 § strålskyddslagen (2018:396) gäller inte för oavsiktligt innehav av en herrelös strålkälla.

6 §³

Den som *kommer i besittning av* något som kan antas vara en herrelös strålkälla ska omgående anmäla detta till Strålsäkerhetsmyndigheten.

Den som *påträffar* något som kan antas vara en herrelös strålkälla ska omgående anmäla detta till Strålsäkerhetsmyndigheten.

Om strålkällan, genom smältning eller någon annan metallurgisk process vid en anläggning för metallåtervinning, har eller kan misstänkas ha kontaminerat något annat material, ska anmälan innehålla uppgifter om detta.

8 kap.

7 §

Tillsynsmyndigheten ska anmäla överträdelser av strålskyddslagen

Tillsynsmyndigheten ska *skynd-*
samt anmäla överträdelser av

² Senaste lydelse 2024:1010.

³ Senaste lydelse 2020:1010.

(2018:396), denna förordning och föreskrifter som meddelats i anslutning till lagen och förordningen till Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller Åklagarmyndigheten, om det finns *misstanke om brott*.

strålskyddslagen (2018:396), denna förordning och föreskrifter som *har* meddelats i anslutning till lagen och förordningen till Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller Åklagarmyndigheten, om det finns *anledning att anta att ett brott har begåtts*.

12 §

Strålsäkerhetsmyndigheten får meddela föreskrifter om skyldighet för den vars verksamhet tillsynen avser att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov.

Strålsäkerhetsmyndigheten får meddela föreskrifter om skyldighet för den vars verksamhet tillsynen avser att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för

1. provtagning och undersökning av prov,

2. omhändertagande och försegling enligt 8 kap. 8 § strålskyddslagen, och

3. åtgärder med förverkad egendom enligt 8 kap. 9 b § strålskyddslagen.

9 kap.

1 a §

En sanktionsavgift ska betalas med 10 000 kr av den som inte

1. lämnar information på det sätt som anges i 7 kap. 7 § 2 strålskyddslagen,

2. följer kraven på ett särskilt program för egenkontroll i 7 kap. 7 § 3 strålskyddslagen, eller

3. dokumenterar strålkällor i enlighet med 6 kap. 1 §.

1 b §

Strålsäkerhetsmyndigheten får meddela ytterligare föreskrifter om sanktionsavgifter för överträdelser av föreskrifter som myndigheten har meddelat med stöd av denna förordning.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2027.

2. Bestämmelserna om sanktionsavgifter i 9 kap. 1 a § tillämpas endast på överträdelser efter ikraftträdandet.

3 Ärendet

Med strålskyddslagens (2018:396) införande genomfördes rådets direktiv 2013/59/Euratom av den 5 december 2013 om fastställande av grundläggande säkerhetsnormer för skydd mot de faror som uppstår till följd av exponering för joniserande strålning, och om upphävande av direktiven 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom och 2003/122/Euratom (strålskyddsdirektivet). Detta innebar omfattande materiella och strukturella förändringar jämfört med den tidigare gällande strålskyddslagen (1988:220), förkortad 1988 års strålskyddslag. Regeringen bedömde att införandet av nya bestämmelser om dels straff, dels skydd mot strålning för egenföretagare måste anstå till dess beredningsunderlaget har kompletterats (prop. 2017/18:94 s. 73–74 och 102–104).

Även för lagen (2006:647) om finansiering av kärntekniska restprodukter (finansieringslagen) har det övervägts en mer långtgående straffrättslig reglering, men konstaterats att beredningsunderlaget behöver kompletteras (prop. 2016/17:199 s. 34).

I november 2022 genomförde Internationella atomenergiorganet en granskning av det svenska regelverket för kärnsäkerhet och strålskydd. I en rapport rekommenderas regeringen att åtgärda avsaknaden av sanktioner för underlåtenhet att följa vissa regler i strålskyddslagen och anslutande föreskrifter, se Report of the Integrated Regulatory Review Service (IRRS) mission to Sweden, 14–25 november 2022, IAEA-NS-IRRS-2022/11.

Denna promemoria, som har tagits fram inom Regeringskansliet (Klimat- och näringslivsdepartementet) innehåller förslag till författningsändringar i strålskyddslagen, strålskyddsförordningen (2018:506), finansieringslagen och lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor (LRO). Författningsändringarna syftar till att säkerställa ett heltäckande regelverk för dels skydd mot strålning för den som sysselsätts i en verksamhet, dels sanktioner och tillsyn. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

4 Tydligare skydd mot joniserande strålning för sysselsatta i en verksamhet

4.1 De skyddade personkategorierna tydliggörs

Förslag: Det ska i strålskyddslagen förtydligas vilka som omfattas av reglerna om skydd mot joniserande strålning för arbetstagare och andra som sysselsätts i en verksamhet. I stället för att bestämmelserna om arbetstagare gäller för inhyrd arbetskraft, lärlingar, praktikanter, studerande och den som har tilldelats uppgifter vid en radiologisk nödsituation, ska uttrycken exponerad arbetstagare och räddningspersonal införas.

Skälen för förslaget

Det behöver bli tydligare vilka arbetstagare som avses i strålskyddslagen

I 4 kap. strålskyddslagen ställs det upp regler om arbetstagares exponering för joniserande strålning. Reglerna är huvudsakligen avsedda att genomföra strålskyddsdirektivet. Ordet arbetstagare förklaras inte i strålskyddslagen. Däremot anges att det som sägs om arbetstagare även ska gälla för den som hos en arbetsgivare eller uppdragsgivare är inhyrd arbetskraft, lärling, praktikant eller studerande eller har tilldelats särskilda uppgifter vid en radiologisk nödsituation (2 kap. 3 §).

I strålskyddslagen har alltså alla sysselsatta vars strålskydd regleras i direktivet samlats under en och samma benämning. Avgränsningen av vilka arbetstagare som bestämmelserna i 4 kap. ska tillämpas på sker genom att det i varje fall anges om bestämmelsen gäller verksamhet med joniserande strålning, verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning eller en radiologisk nödsituation. Detta leder till otydlighet i några avseenden.

En arbetstagare är enligt allmänt språkbruk någon som är anställd. I vissa fall kan det därför framstå som om tillämpningsområdet för 4 kap. är större än det är avsett att vara. Det som anges om arbetstagare i en radiologisk nödsituation kan t.ex. tolkas som att det gäller alla som har en anställning, förutsatt att det är fråga om en nödsituation (jfr 12 §).

Vidare framgår det inte av lagen att reglerna ska tillämpas endast om det finns en risk för exponering för joniserande strålning över en viss nivå.

Detta innebär sammantaget att lagen enligt sin ordalydelse medför onödigt långtgående krav för verksamhetsutövare och arbetsgivare.

Slutligen är det oklart vad som gäller för egenföretagare. Uttrycket inhyrd arbetskraft, som anges i bestämmelserna, är inte avsett att omfatta anlitade egenföretagare (prop. 2017/18:94 s. 73 och 74).

Skyddet i den ordinära verksamheten bör gälla för "exponerade arbetstagare"

Strålskyddsdirektivet innehåller inte någon definition av ordet *arbetstagare* (worker, travailleur, Arbeitskraft). Enligt Internationella strålskyddskommissionens (ICRP) definition är "a worker" "any person who is employed [...] by an employer, and who has recognised rights and duties in relation to occupational radiological protection", se ICRP (130) s. 34, jfr IAEA International Basic Safety Standards s. 426. Detta ger inte någon ledning om vilka arbetstagare som har rättigheter och skyldigheter. Det gör dock det förhållandet att ICRP begränsar sin användning av uttrycket exponering i arbetet (occupational exposure) till "radiation exposures incurred at work as a result of situations that can reasonably be regarded as being the responsibility of the operating management", se ICRP (103) s. 83.

Även bestämmelserna i strålskyddsdirektivet bygger på att det finns ett ansvarigt företag, dvs. någon som har det juridiska ansvaret för att driva en verksamhet i direktivets mening eller för en strålkälla (artikel 4.98). Med verksamhet avses en aktivitet som kan leda till att enskilda personer utsätts för ökad strålning från en strålkälla (artikel 4.65). Detta innebär att arbetstagare i direktivets mening är personer som är anställda och arbetar i en verksamhet där människor kan utsättas för joniserande strålning.

Betydelsen av ordet arbetstagare är i vissa fasta uttryck i direktivet vidare än så och vidare än i allmänt språkbruk. En ”exponerad arbetstagare” behöver t.ex. inte vara anställd, utan kan vara en egenföretagare eller student. Vidare gäller ”exponering av arbetstagare i nödsituationer” personer som har tilldelats uppgifter i nödsituationen, men som inte nödvändigtvis är anställda.

Skyddsregler som omfattar alla arbetstagare i direktivets mening finns för *gravida och ammande*. Vidare får *personer under 18 år* enligt den svenska språkversionen inte tilldelas arbete som skulle medföra att de utsätts för joniserande strålning. Enligt de engelska, franska och tyska versionerna gäller i stället att de inte får tilldelas arbete som skulle medföra att de är exponerade arbetstagare, vilket innebär ett något snävare tillämpningsområde (artikel 8).

Ett antal skyddsbestämmelser i direktivet gäller för *exponering i arbetet*, vilket innebär att inte bara arbetstagare utan även lärlingar och studerande omfattas (artikel 4.58).

Flera av direktivets regler om exponering i arbetet gäller för den som är *exponerad arbetstagare*. Uttrycket definieras som en person som är antingen egenföretagare eller anställd, som utsätts för (joniserande) strålning i sitt arbete inom en av direktivet reglerad verksamhet och som riskerar att utsättas för doser som överskrider en eller flera dosgränser för exponering av allmänheten. Ordet strålning definieras inte i direktivet, men i andra språkversioner används i definitionen i stället exponering, som betyder att utsättas för joniserande strålning (artikel 4.37).

En exponerad arbetstagare som inte är anställd av företaget, men som utsätts för strålning vid arbete inom företagets övervakade och kontrollerade områden, kallas i direktivet *extern arbetstagare* (artikel 4.61). I den svenska språkversionen anges inte att en extern arbetstagare är en exponerad arbetstagare. Däremot anges detta i de engelska, franska och tyska versionerna. Även lärlingar och studerande kan vara externa arbetstagare. Denna något tillkrånglade terminologi kan förklaras med att strålskyddsdirektivet har ersatt flera tidigare gällande direktiv. När det i strålskyddsdirektivet talas om exponerade arbetstagare måste det syfta på alla som arbetar inom en verksamhet i direktivets mening, inklusive lärlingar, studerande och egenföretagare, och som därvid utsätts för strålning som riskerar att överstiga dosgränser för allmänheten, oavsett vem som är uppdrags- eller arbetsgivare. Att externa arbetstagare enligt definitionen arbetar inom övervakade och kontrollerade områden skiljer dem inte från andra exponerade arbetstagare, eftersom sådana områden ska inrättas när arbetstagare riskerar strålning över dosgränser för allmänheten (artiklarna 35.1 och 36).

Det är lämpligt att genom en anpassning till strålskyddsdirektivets avgränsningar och terminologi göra det tydligt vilka arbetstagare som avses i strålskyddslagens skyddsregler. Bestämmelsen om att det som sägs om arbetstagare även ska gälla för den som hos en arbetsgivare eller uppdragsgivare är inhyrd arbetskraft, lärling, praktikant eller studerande eller har tilldelats särskilda uppgifter vid en radiologisk nödsituation (2 kap. 3 §) bör tas bort och ersättas av uttryck som motsvarar direktivets.

Det är dock inte nödvändigt att i lagen skilja på exponerade arbetstagare och arbetstagare i direktivets mening. Skyddet enligt direktivet förutsätter genomgående att det bedrivs en verksamhet som medför en risk för

exponering för joniserande strålning. Personkretsen för det skydd som enligt strålskyddslagen gäller i ordinär verksamhet för arbetstagare och andra sysselsatta bör därför avgränsas genom att uttrycket ”exponerade arbetstagare” införs i lagen. Det bör ges huvudsakligen samma betydelse som i direktivet, men anpassas efter att lagen utgår från verksamheter i stället för exponeringssituationer.

De personer som bör omfattas av skyddet är alltså de som utför arbete inom en verksamhet med joniserande strålning och där riskerar att utsättas för strålning över en dosgräns som gäller för allmänheten. Uttrycket bör liksom enligt direktivet förutom arbetstagare omfatta uppdragstagare, lärlingar, praktikanter och studerande samt egenföretagare. Uttrycket ”exponerad arbetstagare” markerar att det är fråga om en särskilt definierad krets. Den fångar upp samtliga sysselsatta i den normala verksamheten, samtidigt som den är tydligt avgränsad. Personer som tilldelas uppgifter i radiologiska nödsituationer bör däremot inte omfattas, se vidare nedan.

Uttrycket ”inhyrd arbetskraft” definieras varken i strålskyddslagen eller i dess förarbeten. Med inhyrd arbetskraft avses i allmänhet personal från bemanningsföretag, jfr 3 kap. 12 § andra stycket arbetsmiljölagen (1977:1160) och lagen (2012:854) om uthyrning av arbetstagare. Avsikten är tydligen att ”inhyrd arbetskraft” ska motsvara ”extern arbetstagare” enligt strålskyddsdirektivet. För tydlighets skull bör det framgå av definitionen av ”exponerad arbetstagare” att även den som är anställd av någon annan än verksamhetsutövaren omfattas.

I strålskyddslagen finns det även en bestämmelse som avser arbetstagares skyldighet att använda de skyddsanordningar som anvisas i en verksamhet där det används en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning (7 kap. 2 §). Ovan i detta avsnitt föreslås att paragrafen om att det som sägs om arbetstagare ska gälla även andra personkategorier tas bort. Skyldigheten att använda de skyddsanordningar som anvisas bör därför i stället gälla den som är sysselsatt i verksamheten.

Den som har uppgifter i en nödsituation bör kallas räddningspersonal

Även för den som har tilldelats särskilda uppgifter vid en radiologisk nödsituation och därför kan komma att exponeras för joniserande strålning gäller i dag det som i strålskyddslagen sägs om arbetstagare (2 kap. 3 §). För dem gäller dock särskilda regler och deras situation behöver regleras särskilt för att lagstiftningen ska bli tydlig. Liksom i direktivet bör de därför inte omfattas av uttrycket exponerade arbetstagare.

Strålskyddsdirektivet bygger på exponeringssituationer. En sådan är ”exponering av arbetstagare i nödsituationer”. Med det avses exponering av räddningspersonal vid en exponeringssituation som har orsakats av en nödsituation (artikel 4.27). Direktivets regler om exponering av arbetstagare i nödsituationer gäller alltså enbart för räddningspersonal. Räddningspersonal definieras som personer som har särskilda uppgifter i nödsituationer och som under arbetet med att avhjälpa nödsituationen kan komma att exponeras för strålning (artikel 4.31). Räddningspersonals exponering för strålning ska om möjligt underskrida dosgränserna för exponerade arbetstagare, men när det inte är realistiskt får högre referensnivåer fastställas (artikel 53). Räddningspersonal som ingår i en

beredningsplan eller ett krishanteringssystem ska få lämplig och regelbundet uppdaterad information om de hälsorisker som deras insatser kan innebära och om vilka försiktighetsåtgärder som ska vidtas. Sådan räddningspersonal ska också få förhandsutbildning enligt föreskrivet krishanteringssystem. All räddningspersonal ska få lämplig utbildning och information om strålskydd (artikel 17). Räddningspersonal som riskerar att delta i åtgärder som kan medföra en exponering för en effektiv dos över 100 millisievert ska på förhand informeras om relaterade hälsorisker och tillgängliga skyddsåtgärder och ska delta i åtgärderna frivilligt (artikel 53). Enligt svensk rätt gäller kravet på frivillighet redan om den stråldos som riskeras överstiger det som gäller för exponerade arbetstagare (4 kap. 13 § strålskyddslagen).

Även i strålskyddslagen bör den som har tilldelats uppgifter i en radiologisk nödsituation benämnas räddningspersonal. På detta sätt blir det tydligare att räddningspersonal är en särskild kategori som det gäller särskilda förutsättningar för. Ingenting hindrar givetvis att en och samma person är exponerad arbetstagare i en ordinär verksamhet, men vid eller i förhållande till en nödsituation dessutom räknas som räddningspersonal.

Vem som räknas som räddningspersonal bör definieras på liknande sätt som i direktivet. Räddningspersonal är i normalfallet anställd av antingen verksamhetsutövaren, ansvarig myndighet eller någon annan och har de aktuella uppgifterna enligt vad som har bestämts i förväg samt är informerad och utbildad för dessa. Definitionen i direktivet omfattar dock även andra än personer som har en anställning där detta slags uppgifter förutsätts kunna förekomma. Även personer i allmänheten kan tilldelas sådana uppgifter i själva nödsituationen, se prop. 2017/18:94 s. 130 och regeln om tjänsteplikt i 6 kap. 1 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor.

I förarbetena till strålskyddslagen beskrivs det inte vad som gäller för uppgifter som inte direkt syftar till att avhjälpa nödsituationen, men som behöver utföras i en radiologisk nödsituation och medför en risk för exponering för strålning. Exempel på sådana uppgifter är att hemtjänstpersonal besöker brukare eller att vårdpersonal beger sig till arbetet på ett sjukhus i ett exponerat område där inomhusvistelse har rekommenderats som skyddsåtgärd för allmänheten. Ett annat exempel är snöröjning i ett sådant område för att räddningsarbetare ska kunna ta sig fram. Även sådana personer måste anses i direktivets mening riskera en exponering under arbetet med att avhjälpa nödsituationen, så länge deras uppgifter möjliggör eller underlättar insatser för att begränsa allvarliga negativa konsekvenser för människors hälsa och säkerhet, livskvalitet eller egendom eller för miljön. Det inbegriper underlättande av skyddsåtgärder för allmänheten i form av inomhusvistelse, utrymning och personsanering.

Det går inte att på förhand med säkerhet förutsäga utfallet av en radiologisk nödsituation. Följaktligen kan det inte för någon räddningspersonal uteslutas att uppgifter behöver utföras trots en risk för exponering över dosgränserna för exponerade arbetstagare. Det framstår dock som mindre sannolikt att det för personer som utför uppgifter som mer indirekt tjänar till att avhjälpa nödsituationen kan vara motiverat med referensnivåer som överskrider en effektiv dos på 100 millisievert.

Om personer ur allmänheten tilldelas uppgifter i själva nödsituationen, måste de innan de får utföra uppgifterna ges utbildning och information om strålskydd. Detta får antas förekomma endast i undantagsfall.

Utgångspunkten bör vara att samtliga personer som i en nödsituation kan komma att behöva utföra arbetsuppgifter och därvid riskera exponering ingår i beredskapsplanen och i förväg ges regelbunden utbildning och information om vad det innebär. Det ger förutsättningar för frivilliga insatser i en nödsituation.

Mot bakgrund av den bakomliggande EU-regleringen bör alla de personkategorier som beskrivs ovan omfattas av strålskyddslagens bestämmelser om ”den som har tilldelats särskilda uppgifter i en radiologisk nödsituation”. Beskrivningen i strålskyddslagen (2 kap. 3 §) motsvarar i huvudsak direktivets svenska språkversion, där det anges att räddningspersonal har *särskilda* uppgifter i en nödsituation. Det kan uppfattas som att det ska vara uppgifter som skiljer sig från de vanliga arbetsuppgifterna. I andra språkversioner anges dock i stället ”defined role”, ”rôle défini” och ”festgelegene Rolle”. Det är alltså snarare fråga om bestämda eller utpekade uppgifter. Uttrycket är inte definierat i direktivet. Till skillnad från direktivtexten anges vidare i lagen att räddningspersonal är den som *tilldelas* uppgifter vid en nödsituation, vilket riskerar att uppfattas som en snävare avgränsning. Den nya definitionen av räddningspersonal bör i dessa avseenden utformas på ett tydligare sätt, så att den avser den som har bestämda uppgifter att utföra vid en radiologisk nödsituation och därför kan komma att exponeras för joniserande strålning.

4.2 Tillämpningen vid verksamhet i en omgivning med joniserande strålning avgränsas

Förslag: Strålskyddslagens definition av ”omgivning med joniserande strålning” ska inte omfatta omgivningar där en människa kan exponeras för joniserande strålning som har ett direkt samband med verksamhet med joniserande strålning av något slag.

Den verksamhet i en omgivning med joniserande strålning som vissa av strålskyddslagens regler om arbetstagares exponering gäller för ska avgränsas till dels arbetsplatser där arbetstagare riskerar att utsättas för en effektiv stråldos från radon inomhus över 6 millisievert per år, dels flygverksamhet där arbetstagare riskerar att utsättas för en effektiv dos kosmisk strålning över 6 millisievert per år.

Skälen för förslaget

Uttrycket ”omgivning med joniserande strålning” bör avgränsas tydligare mot ”verksamhet med joniserande strålning”

Strålskyddsdirektivets reglering bygger på exponeringssituationer. I regleringen görs en åtskillnad mellan befintliga exponeringssituationer, planerade exponeringssituationer och exponering i nödsituationer. En befintlig exponeringssituation är en exponeringssituation som redan existerar och som inte kräver att brådskande åtgärder vidtas (artikel 4.35). En planerad exponeringssituation är en exponeringssituation som uppstår till följd av planerad drift av en strålkälla eller till följd av en mänsklig aktivitet som ändrar exponeringsvägar och därmed orsakar potentiell

exponering av människor eller miljön (artikel 4.62). Exponering i nödsituationer är en exponeringssituation som har orsakats av en händelse som inbegriper en strålkälla och kräver omedelbara insatser för att begränsa allvarliga negativa konsekvenser (artikel 4.27).

Även termen verksamhet används i direktivet. En verksamhet i direktivets mening är en mänsklig aktivitet som kan leda till att enskilda personer utsätts för ökad strålning från en strålkälla och som hanteras som en planerad exponeringssituation. Det kan vara fråga om en naturlig strålkälla. En verksamhet är alltså alltid en planerad exponeringssituation. En planerad exponeringssituation är däremot inte en verksamhet enligt direktivet, om enbart miljön riskerar att påverkas.

Terminologin i strålskyddslagen bygger inte på exponeringssituationer på samma sätt som i direktivet. Lagens uttryck ”verksamhet med joniserande strålning” är tänkt att motsvara direktivets ”planerad exponeringssituation” (se prop. 2017/18:94 s. 125). Med ”verksamhet med joniserande strålning” avses allt slags hantering med dels ett radioaktivt material eller en teknisk anordning som innehåller ett radioaktivt ämne, dels en teknisk anordning som kan alstra joniserande strålning. I vissa fall förutsätts att befattningen kan orsaka att människor eller miljön exponeras för joniserande strålning (1 kap. 7 §).

Uttrycket ”verksamhet med joniserande strålning” omfattar därför hela tillämpningsområdet för direktivets ”planerad exponeringssituation”, men är dessutom något vidare. Det omfattar till att börja med alla fall av planerad drift av en strålkälla. En ”mänsklig aktivitet som ändrar exponeringsvägar” enligt direktivet tar närmast sikte på sanering av radioaktiva ämnen. Även det omfattas av vad som enligt strålskyddslagen är verksamhet med joniserande strålning. All den hantering av strålkällor som är verksamhet med joniserande strålning kan inte karaktäriseras som drift av en strålkälla eller en mänsklig aktivitet som ändrar exponeringsvägar. Vidare behöver sådan hantering inte nödvändigtvis medföra en potentiell exponering av människor eller miljön. Lagens uttryck ”verksamhet med joniserande strålning” har alltså ett bredare tillämpningsområde än direktivets motsvarighet. Det är dock inte något problem eftersom strålskyddsdirektivet är ett minimidirektiv (skäl 5).

Uttrycket ”omgivning med joniserande strålning” i strålskyddslagen (4 kap. 8 §) avses motsvara direktivets uttryck ”befintlig exponeringssituation” (prop. 2017/18:94 s. 127). Det definieras, något förenklat, som en omgivning där en människa kan exponeras för joniserande strålning som inte har samband med en verksamhet med joniserande strålning eller en pågående radiologisk nödsituation. Avgränsningen mot verksamhet med joniserande strålning är dock inte helt tydlig, eftersom hantering av en teknisk anordning som kan alstra joniserande strålning inte utesluts från tillämpningsområdet. Det framstår inte som lämpligt att hantering av en sådan anordning både är verksamhet med joniserande strålning och anses ge upphov till en omgivning med joniserande strålning. Liksom för direktivets exponeringssituationer bör det inte finnas någon överlappning.

Avgränsning av de verksamheter i en omgivning med joniserade strålning där reglerna om arbetstagares exponering gäller

Reglerna i 4 kap. strålskyddslagen om skydd för arbetstagare gäller i vissa angivna fall för verksamhet i en omgivning med joniserande strålning. Det finns i strålskyddslagen inte någon förklaring av uttrycket ”verksamhet i en omgivning med joniserande strålning”. De aktuella bestämmelserna i 4 kap. omfattar därför enligt sin ordalydelse inte enbart de befintliga exponeringssituationer som ska omfattas enligt strålskyddsdirektivet, utan allt som kan betecknas som en ”verksamhet” och som bedrivs i en sådan omgivning.

Det finns inte någon nedre gräns för hur mycket strålning som krävs för att något ska räknas som en omgivning med joniserande strålning. Undantagna från lagens tillämpningsområde är visserligen vissa slags naturligt förekommande strålning (2 kap. 2 §). Bestämmelserna i lagen gäller dock t.ex. även vid minimal exponering från radon eller blåbetong och för alla nivåer av exponering för kosmisk strålning för flygpersonal. Strålsäkerhetsmyndigheten får föreskriva undantag från lagens och förordningens tillämpning (2 kap. 5 § strålskyddslagen och 7 kap. 1 § strålskyddsförordningen). Några sådana föreskrifter finns emellertid inte i fråga om verksamheter som bedrivs och åtgärder som vidtas i en omgivning med joniserande strålning.

Det behöver alltså förtydligas i strålskyddslagen vilka verksamheter i en omgivning med joniserande strålning som ska omfattas av skyldigheterna i 4 kap. Dessa fall bör vara de som krävs enligt strålskyddsdirektivet.

Där regleras för arbetstagare vissa exponeringssituationer som vid en risk för en effektiv strålningsdos över 6 millisievert hanteras som planerade, trots att de inte inbegriper en strålkälla eller uppstår till följd av ändrade exponeringsvägar. Det är fråga om joniserande strålning från radon inomhus (artikel 35.2 och 54.3) och flygpersonals exponering för kosmisk strålning (artikel 35.3). För dessa exponeringssituationer är vissa av direktivets regler om exponering i arbetet tillämpliga. Även exponering vid sanering ska hanteras som en planerad exponeringssituation (artikel 31.3), men det följer redan av direktivets definition av ”planerad exponeringssituation”. Sanering är verksamhet med joniserande strålning enligt strålskyddslagens definition.

Också manövrering av rymdfarkoster ska i vissa fall behandlas som planerad exponering, men det gör inte att direktivets regler om skydd för arbetstagare ska gälla (skäl 26 och artiklarna 52 och 100.3 i direktivet).

Detta innebär att det bör framgå av strålskyddslagen att vissa av reglerna om exponerade arbetstagare även ska gälla för arbetsplatser där arbetstagare riskerar att utsättas för en effektiv stråldos från radon inomhus över 6 millisievert per år och för flygverksamhet där arbetstagare riskerar att utsättas för en effektiv dos kosmisk strålning över 6 millisievert per år.

För det fall reglerna om exponerade arbetstagare behöver tillämpas även på andra verksamheter, kan Strålsäkerhetsmyndigheten meddela föreskrifter om det med stöd av bemyndigandet i 4 kap. 9 § 4 strålskydds-förordningen.

4.3 Ansvar för skyddsreglerna förtydligas

Förslag: Både verksamhetsutövaren och en eventuell annan arbets- eller uppdragsgivare ska som utgångspunkt följa skyddsreglerna.

Skyldigheterna att informera gravida och ammande och att erbjuda andra arbetsuppgifter till den som är gravid, ska dock enbart gälla för deras arbetsgivare.

Skälen för förslaget

Utgångspunkten är ansvar för "den som sysselsätter" någon i en verksamhet

Medlemsstaterna ska enligt strålskyddsdirektivet sörja för en tydlig ansvarsfördelning mellan företag, arbetsgivare eller andra organisationer vad gäller skydd av arbetstagare i alla exponeringssituationer. För exponerade arbetstagare ska medlemsstaterna säkerställa att företaget ansvarar (artikel 31). I fråga om externa arbetstagare ska skyldigheterna dock i vissa avseenden i stället gälla för deras arbetsgivare (t.ex. artikel 51). I många fall anges i respektive artikel för vem en skyldighet ska gälla. I andra fall anges det endast att medlemsstaterna ska säkerställa uppfyllandet av de krav som anges i artikeln.

När det gäller verksamheter som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning ska ansvarsförhållandena enligt direktivet i huvudsak vara desamma som för verksamheter med joniserande strålning. När det gäller radonhalt inomhus på arbetsplatser ska medlemsstaterna, om effektiv dos riskerar att överstiga 6 millisievert, fastställa vilka av de krav som gäller för exponerade arbetstagare som är lämpliga (artikel 35.2). Det finns dock i dessa fall ordagrant enligt direktivet inte något företag som kan ansvara för att reglerna uppfylls, eftersom det inte ska anses vara fråga om en verksamhet i direktivets mening och det inte heller finns en strålkälla som någon ansvarar för. Det är ändå givetvis så att skyldigheterna ska åläggas den som bedriver den verksamhet i vilken arbetstagarna utsätts för radonexponering. Även i fråga om flygbesättningar ska relevanta krav i kapitel VI i strålskyddsdirektivet tillämpas, om effektiv dos kosmisk strålning riskerar att överstiga 6 millisievert. Kraven ska gälla för företag som bedriver flygverksamhet (artikel 35.3).

När det gäller räddningspersonal utpekas i direktivet inte vem som ska ansvara för att reglerna följs (artikel 31.3).

I 4 kap. strålskyddslagen finns bestämmelser om arbetstagares skydd mot exponering. Flera av bestämmelserna riktar sig mot "den som sysselsätter någon". Med att "sysselsätta någon" avses enligt förarbetena både den som bedriver en verksamhet med joniserande strålning och externa arbetsgivare, dvs. sådana som, utan att själva bedriva en sådan verksamhet, sysselsätter arbetstagare i en verksamhet där arbetstagaren utsätts eller kan utsättas för strålning, t.ex. företag som hyr ut personal (se prop. 2017/18:94, s. 145).

Tanken tycks alltså vara att den som i lagens mening sysselsätter inhyrd arbetskraft kan vara antingen arbetsgivaren eller verksamhetsutövaren, eller både och. Det anges inte något om sysselsättning av egenföretagare

som har anlitats, utan regeringen utgick i propositionen från att den frågan skulle utredas vidare (prop. 2017/18:94 s. 73–74).

I allmänt språkbruk behöver sysselsättande inte avse en arbetstagare, utan det kan även gälla uppdragstagare (jfr Lagrådets yttrande i samma prop., s. 304). En egenföretagare kan alltså sysselsättas av uppdragsgivaren, även om denne dessutom måste anses sysselsätta sig själv.

Till detta kommer det fallet att en person ur allmänheten har uppgifter vid en radiologisk nödsituation. Den som sysselsätter personen i fråga är då den som ansvarar för räddningsarbetet på den ansvariga myndigheten. I det fallet finns det inte någon arbetsgivare i egentlig mening, utan den som lämnar uppdraget är den som sysselsätter någon i lagens mening.

Att flera kan vara ansvariga, utan att det anges vad som gäller i vilken situation, gör i viss mån ansvaret enligt 4 kap. strålskyddslagen otydligt. Ansvarsförhållandena blir dock klarare redan genom att exponerade arbetstagare och räddningspersonal behandlas var för sig i lagen. I vissa fall ska medlemsstaterna enligt strålskyddsdirektivet säkerställa att det är arbetsgivaren som bär ansvaret, oavsett om denne är verksamhetsutövaren, arbetsgivare för inhyrd arbetskraft eller en egenföretagare. Det bör då framgå av lagtexten att arbetsgivaren ansvarar. Följden av att enbart arbetsgivaren ansvarar är att en egenföretagare ensam bär ansvaret för sitt eget skydd enligt regeln.

Närmare om ansvar för och gentemot egenföretagare

Egenföretagare kan vara "externa arbetstagare" enligt direktivet och omfattas då av reglerna för exponerade arbetstagare. Egenföretagarens ställning är dock speciell på så sätt att han eller hon inte har någon arbetsgivare som kan åläggas skyldigheterna enligt direktivet. Enligt ICRP har egenföretagaren både en arbetstages och en arbetsgivares skyldigheter, se ICRP (130) s. 23 och 84. Även i förarbetena till strålskyddslagen anges att ansvaret för strålskyddet kan fördelas mellan t.ex. externa arbetsgivare, verksamhetsutövare och egna företagare (se prop. 2017/18:94 s. 152).

En egenföretagare kan utsättas för strålning i egen verksamhet som regleras av direktivet. Egenföretagaren är då samtidigt företag i direktivets mening, vilket gör att det är egenföretagaren själv som har de aktuella skyldigheterna. Det finns inte någon anledning att i strålskyddslagen särskilt reglera denna situation.

Den andra situationen som kan komma i fråga är att egenföretagaren är uppdragstagare, dvs. har anlitats av ett företag för att arbeta i verksamheten. I dessa fall är egenföretagaren exponerad arbetstagare och verksamhetsutövaren, beställaren, är ansvarig som företag (jfr byggherrens arbetsmiljöansvar enligt 3 kap. 6 § arbetsmiljölagen). Det finns dock inte anledning att i alla avseenden jämställa egenföretagare med arbetstagare i den aktuella kontexten, eftersom uppdragstagaren har en mer självständig ställning i förhållande till verksamhetsutövaren. När strålskyddsdirektivet kräver det, ska egenföretagare givetvis omfattas. Det gäller regler som avser exponerade arbetstagare enligt direktivet, eftersom egenföretagare räknas som sådana.

Även skyldigheter för arbetstagare, t.ex. i fråga om att använda skyddsanordningar, bör gälla även för egenföretagare som bedriver egen verksamhet.

Eftersom en egenföretagare kan vara både den som sysselsätter och den som sysselsätts, medför det som ovan anförts om skyldigheter för och gentemot egenföretagare inte några förslag till författningsändringar, utöver dem där uttrycket exponerad arbetstagare – som inkluderar egenföretagare – införs.

Gravida och ammande

Enligt artikel 10 i strålskyddsdirektivet ska medlemsstaterna säkerställa att det ofödda barnet skyddas på samma sätt som enskilda personer ur allmänheten.

Strålskyddsdirektivets bestämmelser om skydd för gravida och ammande arbetstagare gäller för en arbetsgivare i förhållande till dennes anställda (se artiklarna 10 och 15). Det hindrar i och för sig inte att även en verksamhetsutövare som inte är arbetsgivare åläggs ett sådant ansvar. Artiklarna genomförs i 4 kap. 7–9 och 11 §§ strålskyddslagen. Paragraferna gäller information om vikten av att tidigt anmäla graviditet eller amning och en skyldighet att anpassa arbetsuppgifterna för den som är gravid eller ammar. Skyldigheterna gäller för ”den som sysselsätter”, med det undantaget att det är arbetsgivaren som på begäran av den som är gravid ska erbjuda arbetsuppgifter utan exponering utöver vad allmänheten får utsättas för (9 §).

När det gäller inhyrd personal framstår det som utgångspunkt som ändamålsenligt och tillräckligt att den externa arbetsgivaren håller sig informerad om den anställdes graviditet och amning och ser till att arbetsuppgifterna anpassas. Eftersom den närmare arbetsledningen kan ligga hos verksamhetsutövaren, är det dock nödvändigt att även denne ansvarar för att utförandet av arbetsuppgifterna planeras så att reglerna respekteras. Att dessa regler gäller till skydd för foster och för ammande barn, talar också för ett vidsträckt tillämpningsområde.

Detta innebär sammantaget att reglerna bör ändras endast så att skyldigheten att informera om vikten av att anmäla graviditet eller amning gäller för enbart arbetsgivaren. Följden är att denna skyldighet, liksom skyldigheten att på begäran erbjuda andra arbetsuppgifter till den som är gravid, inte gäller gentemot egenföretagare. Det är en rimlig ordning, eftersom en uppdragstagare själv bör kunna ta ansvar för dessa frågor.

5 Straffbestämmelserna i strålskyddslagen

5.1 Vilka överträdelser bör vara straffbara?

5.1.1 Kriminalisering bör användas först när andra åtgärder inte räcker

Kriminalisering som metod för att försöka hindra överträdelser av olika normer bör användas med försiktighet. En grundläggande förutsättning för

att kriminalisera ett visst beteende är att det tänkta straffbudet avser ett godtagbart skyddsintresse. Det beteende som kriminaliseringen tar sikte på måste kunna orsaka skada eller fara för skada på skyddsintresset. En kriminalisering kan vara befogad med hänsyn till gärningens allvar. Därutöver bör det stå klart att alternativa sanktioner inte står till buds, inte skulle vara rationella eller skulle kräva oproportionerligt höga kostnader. Straffsanktionen ska också vara ett effektivt medel för att motverka det icke önskvärda beteendet.

I huvudsak framstår dagens straffstadganden i strålskyddslagen som väl motiverade. Några överträdelser av bestämmelser som i dag är straffsanktionerade kan dock i stället beivras på annat sätt. För bestämmelser som i dag inte har någon repressiv påföljd föreslås i detta avsnitt i några fall nykriminalisering. I övrigt föreslås en reglering med sanktionsavgifter (se avsnitt 6).

5.1.2 Nykriminalisering av lagöverträdelser

Förslag: Det ska vara straffbart att

- bryta mot den särskilda tillståndsplikten för förvaring av radioaktivt avfall utomlands m.m.,
- överlåta eller upplåta radioaktivt material eller en teknisk anordning som kan alstra joniserande strålning till annan än den som har föreskrivet tillstånd eller har fullgjort föreskriven anmälningsplikt,
- inte optimera strålskyddet för en verksamhet som bedrivs eller en åtgärd som vidtas i en omgivning med joniserande strålning och som kan innebära att en människa exponeras,
- vid tillhandahållande eller visning av en teknisk anordning som kan alstra joniserande strålning låta bli att demonstrera hur exponering från anordningen begränsas,
- inte uppfylla reglerna om information, frivillighet och övervakning när räddningspersonal sysselsätts,
- bestråla djurfoder samt importera eller exportera bestrålat djurfoder, och
- på annat sätt än muntligen lämna en oriktig uppgift som har betydelse för prövning, tillsyn eller kontroll.

Straffansvaret för bristande hantering av radioaktivt avfall ska förtydligas så att det framgår att det är möjligt att lämna avfallet till en producent som är skyldig att ta hand om det.

Uttrycket ”radioaktivt avfall” ska inte längre innehålla en hänvisning till vad som är avfall enligt miljöbalken.

Skälen för förslaget

Det finns ingen påföljd för överträdelser av nya bestämmelser i strålskyddslagen

Genomförandet av strålskyddsdirektivet gav upphov till omfattande materiella och strukturella ändringar i strålskyddslagen jämfört med 1988 års strålskyddslag. Det tillkom regler som saknar motsvarighet i den tidigare lagen. Vid strålskyddslagens införande infördes dock inga nya straffbestämmelser. I förarbetena bedömde regeringen att det var lämpligt

att se över om det fanns behov av ytterligare straffbestämmelser. Beredningsunderlaget ansågs därför behöva kompletteras innan det läggs till grund för lagstiftning om ytterligare kriminalisering (prop. 2017/18:94 s. 103).

Tillståndskravet bör vara straffsanktionerat i alla avseenden

Enligt strålskyddslagen gäller tillståndsplikt generellt för verksamhet med joniserande strålning. Det krävs också ett särskilt tillstånd för slutförvaring av radioaktivt avfall i vissa fall med internationell anknytning. Vidare får radioaktivt material och vissa tekniska anordningar endast överlåtas eller upplåtas till den som har det tillstånd eller har fullgjort den anmälningsplikt som krävs. Det är av grundläggande betydelse att tillståndsplikten respekteras. Att en verksamhet bedrivs utan att tillstånd- eller anmälningsplikt har uppfyllts innebär att tillstånd- eller tillsynsmyndigheten inte får möjlighet att föreskriva behövliga villkor eller försiktighetsmått. Det kan också leda till att en verksamhet bedrivs som är farlig och inte bör tillåtas alls. Det kan alltså vara ett mycket straffvärt beteende. Det behöver finnas en effektiv sanktion som förebygger att verksamheter som är tillstånd- eller anmälningspliktiga enligt strålskyddslagen eller med stöd av ett bemyndigande i lagen påbörjas när det inte är tillåtet. Det räcker inte med förelägganden inom ramen för tillsynen, eftersom de enbart är framåtsyftande och inte är en sanktion för överträdelse som redan har begåtts. Brott mot tillståndsplikt enligt strålskyddslagen bör i alla avseenden vara straffbara.

Straffansvaret omfattar enligt gällande rätt den grundläggande regeln i 6 kap. 1 § strålskyddslagen, enligt vilken det är förbjudet att utan tillstånd bedriva en verksamhet med joniserande strålning.

Det är däremot inte straffbart att bryta mot det särskilda kravet på tillstånd för att slutförvara radioaktivt avfall utomlands, om avfallet kommer från en verksamhet med joniserande strålning i Sverige, eller att slutförvara eller i avvaktan på slutförvaring mellanlagra radioaktivt avfall i Sverige om avfallet kommer från en verksamhet med joniserande strålning i ett annat land (6 kap. 2 §). Förbudet grundar sig på rådets direktiv 2011/70/Euratom av den 19 juli 2011 om inrättande av ett gemenskapsramverk för ansvarsfull och säker hantering av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Enligt direktivet ska radioaktivt avfall som huvudregel slutförvaras i den medlemsstat där det uppkommit.

Förbudet i 6 kap. 2 § strålskyddslagen är avsett att upprätthålla den huvudregeln och infördes för att förtydliga att det krävs ett särskilt tillstånd med ett annat syfte än den generella tillståndsplikten (prop. 2017/18:94 s. 87–88). Enligt paragrafen är det förbjudet att utan ett särskilt tillstånd slutförvara radioaktivt avfall utomlands, om avfallet kommer från en verksamhet med joniserande strålning i Sverige, eller slutförvara eller i avvaktan på slutförvaring mellanlagra radioaktivt avfall i Sverige, om avfallet kommer från en verksamhet med joniserande strålning i ett annat land. Även om direktivet inte innehåller några krav på att det ska finnas sanktioner, bör detta tillståndskrav vara straffsanktionerat. Svensk domsrätt gäller i den omfattning som följer av 2 kap. 1 och 3 §§ brottsbalken.

Det är inte heller straffbart att bryta mot förbudet att överlåta eller upplåta radioaktivt material och tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning till någon som inte har det tillstånd eller har fullgjort den anmälningsskyldigheten som krävs (6 kap. 24 §). Paragrafen infördes vid strålskyddslagens tillkomst, men ett liknande innehåll fanns tidigare i Strålsäkerhetsmyndighetens föreskrifter och i tillståndsvillkor. Liksom tillståndsskyldigheten tjänar förbudet till att säkerställa att endast den som har godkänts för hantering av radioaktiva material m.m. hanterar dem. Det bör vara straffbart att bryta mot förbudet.

Oriktiga uppgifter till tillsynsmyndigheten

Det är i dag straffbart att lämna oriktiga uppgifter om förhållanden av betydelse i en ansökan eller annan handling enligt strålskyddslagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen (9 kap. 4 § 5). Med "handling enligt strålskyddslagen" avses en handling som lämnas enligt lagen. Det är inte självklart vad som avses med "handling enligt strålskyddslagen" och detta berördes heller inte närmare i förarbetena i samband med att bestämmelsen infördes. Allt lämnande av oriktiga uppgifter som försvårar prövnings- eller tillsynsmyndighetens verksamhet bör vara straffsanktionerat, oavsett i vilket sammanhang uppgiften lämnas. Muntliga uppgifter bör dock inte omfattas av straffansvaret. Det kan ofta vara svårt att bevisa att en muntlig uppgift har lämnats, även om mottagaren av uppgiften exempelvis har gjort en tjänsteanteckning om innehållet av samtalet. Många gånger är utredningsläget sådant att ord står mot ord, med följd att bevisningen inte är tillräcklig för att väcka åtal eller, om åtal väcks, för en fällande dom. För att undvika att utredningsresurser används i onödan bör straffansvaret därför förbehållas uppgifter som lämnas på annat sätt än muntligen. Enbart uppgifter som har betydelse för prövning, tillsyn eller kontroll enligt lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen bör omfattas av straffbestämmelsen. I sammanhanget bör det påpekas att om den uppgift som myndigheten behöver är av vikt för att kunna fatta ett riktigt beslut eller för att utöva tillsyn eller kontroll på ett fullgott sätt, är det lämpligt att kräva att uppgiften lämnas skriftligen.

Optimering av strålskyddet

Den som bedriver en verksamhet eller är ansvarig för en åtgärd som kan innebära att en människa exponeras för joniserande strålning är skyldig att optimera strålskyddet genom att begränsa sannolikheten för exponering, antalet personer som exponeras och storleken på den individuella stråldosen (3 kap. 5 §). Denna skyldighet är i dag straffsanktionerad, men enbart i fråga om verksamhet med joniserande strålning och åtgärder som vidtas i en sådan verksamhet.

Övriga situationer där skyldigheten aktualiseras är vid verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning. Sådan verksamhet är visserligen normalt förenad med mindre risker för människors hälsa än verksamhet med joniserande strålning, men det framstår ändå som straffvärt att t.ex. låta bli att optimera en verksamhet så att radonhalten på en arbetsplats eller i hyreslägenheter hålls så låg som det är möjligt och rimligt.

I fråga om lokaler som allmänheten har tillträde till och bostäder finns det en särskild skyldighet för fastighetsägaren att optimera strålskyddet i fråga om radon (3 kap. 6 §). Skyldigheten gäller i de fall där fastighetsägaren inte är ansvarig enligt 3 kap. 5 § (prop. 2017/18:94 s. 137). Även brott mot denna skyldighet bör omfattas av straffansvaret.

Andra regler som bör straffsanktioneras

Den som tillhandahåller en teknisk anordning som kan alstra joniserande strålning eller i marknadsföringssyfte visar en sådan anordning ska genom märkning eller på annat lämpligt sätt lämna information om strålningsrisker och lämna övriga uppgifter som har betydelse från strålskyddssynpunkt till mottagaren av anordningen eller den som visningen är avsedd för (3 kap. 14 § 1 strålskyddslagen). Enligt andra punkten i paragrafen ska den som tillhandahåller en sådan anordning även demonstrera för mottagaren av anordningen eller den som visningen är avsedd för hur exponering från anordningen begränsas. Enligt dagens reglering är överträdelser av informationskravet i 3 kap. 14 § 1 straffsanktionerat (9 kap. 1 §), men straffansvaret omfattar inte överträdelser av kravet på demonstration i andra punkten. Andra punkten hade inte någon motsvarighet i 1988 års strålskyddslag, utan infördes i strålskyddslagen för ett komplett genomförande av strålskyddsdirektivet (prop. 2017/18:94 s. 142). Att bryta kravet på demonstration är straffvärt på samma sätt som att bryta mot informationskravet, eftersom det leder till en ökad risk för att mottagaren exponeras för skadlig strålning. Överträdelser av kravet på demonstration i 3 kap. 14 § 2 bör därför vara straffsanktionerat.

Det är förbjudet och straffbart att vid tillverkning bestråla vissa varor och att importera eller exportera bestrålade sådana varor (5 kap. 6 och 7 §§ och 9 kap. 2 § 3). Förbudet utvidgades vid strålskyddslagens införande till att omfatta djurfoder, eftersom strålskyddsdirektivet kräver det (artikel 21 och prop. 2017/18:94 s. 155–156). Förbudet avseende djurfoder är inte straffsanktionerat. Förbuden avseende de olika slagen av varor motiveras av intresset av att människor och miljön inte i onödan utsätts för potentiellt skadlig strålning. Även brott mot förbudet att bestråla djurfoder och att importera eller exportera bestrålat djurfoder bör omfattas av straffansvaret.

Den som utför arbetsuppgifter i en radiologisk nödsituation (räddningspersonal) ska informeras om hälsorisker och skyddsåtgärder, får bara sysselsättas på frivillig basis och ska övervakas (4 kap. 12–14 §§). Även dessa bestämmelser var i huvudsak nya vid strålskyddslagens tillkomst. Räddningspersonal arbetar i radiologiska nödsituationer och det är särskilt viktigt att skyddsregler för dem respekteras (jfr avsnitt 4.1). Överträdelser av bestämmelserna i 4 kap. 12–14 §§ bör därför kriminaliseras.

Förtydligande av straffansvaret vid hantering av radioaktivt avfall

Den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet med joniserande strålning ska enligt 5 kap. 3 § strålskyddslagen se till att radioaktivt avfall hanteras och vid behov slutförvaras (paragrafens första punkt) eller lämnas till en producent som är skyldig att hand om det (andra punkten). Det är straffbart att bryta mot första men inte andra punkten (9 kap. 1 §). Möjligheten att lämna avfallet till en producent infördes 2006. Någon

straffsanktionering ansågs inte behövas i den delen (prop. 2005/06:76 s. 20). Eftersom punkterna är alternativa gäller inte skyldigheten att se till att avfallet hanteras om man i stället lämnar det till en producent som är skyldig att ta hand om det. Då blir alltså straffbestämmelsen inte tillämplig. Straffbestämmelsen bör därför förtydligas på så sätt att 5 kap. 3 § omfattas i sin helhet, så att den brottsliga gärningen består i att verksamhetsutövaren inte ser till att avfallet antingen hanteras och vid behov slutförvaras eller överlämnas till en producent.

Därutöver bör definitionen i strålskyddslagen av ”radioaktivt avfall” förenklas och därmed göras tydligare. Enligt 1 kap. 5 § strålskyddslagen är radioaktivt avfall ett radioaktivt material som är avfall enligt 15 kap. 1 § miljöbalken eller som det inte finns någon planerad och godtagbar användning för. Det sista ledet genomför definitionen av radioaktivt avfall i strålskyddsdirektivet (artikel 4.79). Om det finns en planerad och godtagbar användning för ett material kan det inte vara avfall enligt miljöbalkens definition, vilket innebär att hänvisningen dit inte tillför något. Eftersom radioaktivt avfall dessutom är undantaget från tillämpningsområdet för Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/98/EG av den 19 november 2008 om avfall och om upphävande av vissa direktiv, framstår det som lämpligt att definitionen av radioaktivt avfall är fristående från förklaringen av avfall i 15 kap. miljöbalken, som genomför detta direktiv. Hänvisningen dit bör därför tas bort.

5.1.3 Nya och ändrade blankettstraffstadganden

Förslag: Det ska vara straffbart att bryta mot föreskrifter som regeringen eller en myndighet har meddelat om tillstånds- eller anmälningsskyldighet, förbud, försiktighetsmått, krav på kompetens, krav på funktion hos eller hantering av tekniska anordningar samt skyldighet att lämna uppgifter som har betydelse från strålskyddssynpunkt.

Uttrycket ”stark laserpekare” i strålskyddsförordningen ska förklaras med tekniska kriterier, utan hänvisning till standard, men med undantag för sådana laserpekare som har klassificerats i laserklass 1, 1M eller 2 och märkts så att klassificeringen framgår.

Skälen för förslaget

Blankettstraffstadgandena i strålskyddslagen behöver kompletteras

Enligt den straffrättsliga legalitetsprincipen måste straffrättsliga bestämmelser ha tillräcklig begriplighet och precision, så att det straffbara området är förutsebart. Så kallade blankettstraffbud – straffbestämmelser som fylls ut genom hänvisningar till regler i andra författningar – anses dock godtagbara. Att det kan krävas efterforskningar och överväganden om vad som gäller innebär inte i sig att kravet på begriplighet och precision ska anses eftersatt (jfr 2 kap. 10 § regeringsformen, 1 kap. 1 § brottsbalken och t.ex. NJA 2019 s. 531).

Enligt 1988 års strålskyddslag straffades med böter eller fängelse i högst två år den som bryter mot en föreskrift som meddelats med stöd av normgivningsbemyndiganden till regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer (36 § 2).

Vid införandet av strålskyddslagen begränsades däremot straffansvaret till överträdelser av föreskrifter som regeringen har meddelat om dosgränser samt om tillstånds- och anmälningsplikt. Det konstaterades i propositionen att riksdagen kan föreskriva fängelse för överträdelse av en föreskrift som meddelas av regeringen, men att endast böter kan komma i fråga som påföljd när det gäller föreskrifter som meddelas av en myndighet (jfr 8 kap. 3 § andra stycket regeringsformen och NJA 2005 s. 33). Vidare framhölls att normgivningsbemyndigandena i lagförslaget skilde sig från dem i 1988 års strålskyddslag och att beredningsunderlaget behövde kompletteras (prop. 2017/18:94 s. 102–103).

Sedan strålskyddslagens ikraftträdande är överträdelser av Strålsäkerhetsmyndighetens föreskrifter alltså inte straffsanktionerade. Frågan är nu hur sådana överträdelser bör beivras i framtiden. Strålskyddslagen och strålskyddsförordningen innehåller ett flertal bemyndiganden med stöd av vilka Strålsäkerhetsmyndigheten har meddelat föreskrifter på strålskyddsområdet med handlingsregler för enskilda. Överträdelser av föreskrifterna bör beivras på olika sätt beroende på bestämmelsernas karaktär.

Tillstånds- och anmälningsplikt samt förbud

En första grupp föreskrifter är de som gäller förbud samt tillstånds- eller anmälningsplikt. Vissa sådana föreskrifter som har meddelats med stöd av ett bemyndigande är i dag straffsanktionerade endast om de har meddelats av regeringen. Andra är det inte alls. Överträdelser av villkor som ett tillstånd har förenats med är i dag straffsanktionerade även när tillståndsplikten har föreskrivits av en myndighet (9 kap. 4 § 2). Det är däremot inte åsidosättanden av försiktighetsmått som har föreskrivits efter en anmälan.

Som en utgångspunkt bör straffansvar gälla för överträdelser av tillstånds- eller anmälningsplikt (jfr avsnitt 5.1.2). Detsamma gäller för överträdelser av villkor som ett tillstånd har förenats med och av försiktighetsmått med anledning av en anmälan. Alla sådana överträdelser är dock inte nödvändigtvis straffvärda, utan en sanktionsavgift kan vara tillräcklig i de fall överträdelsen inte innebär betydande risker (jfr i fråga om miljöbalkens område prop. 2005/06:182 s. 86). Det kan t.ex. vara fråga om att en verksamhetsutövare förbiser att i tid lämna in en ansökan om förnyat tillstånd. I sådana fall är gärningen ofta att anse som ringa och därför inte brottslig (9 kap. 5 §). I avsnitt 6 föreslås att sanktionsavgifter ska kunna införas för sådana överträdelser.

Särskilt om brott mot tillståndsplikt för starka laserpekare

Det krävs tillstånd för att förvärva, inneha, använda, upplåta, överlåta, tillverka eller till Sverige föra in starka laserpekare. Kravet infördes mot bakgrund av att antalet incidenter där starka laserpekare riktades mot poliser, piloter, busschaufförer med flera hade ökat. Brott mot tillståndsplikten är straffsanktionerat (9 kap. 2 § 4 strålskyddslagen).

För närvarande går det emellertid inte att utkräva ansvar för brott för den som hanterar en stark laserpekare utan tillstånd. I strålskyddsförordningens definition av vad som är en stark laserpekare finns en hänvisning till en standard som enbart är tillgänglig på engelska. Enligt ett avgörande

av Högsta domstolen kräver den straffrättsliga legalitetsprincipen att en författningstext som reglerar de specifika kriterierna för en straffbar gärning är avfattad på svenska (NJA 2019 s. 577, jfr NJA 2017 s. 257). Därmed kan laserpekaren inte heller tas i beslag eller förverkas därför att den har innehafts utan tillstånd. Regleringen behöver alltså ändras för att den ska tillmötesgå legalitetsprincipens krav.

Vad som avses med stark laserpekare anges i 1 kap. 6 § strålskyddsförordningen. Ett av kriterierna är att anordningen har de strålningsegenskaper som uppfyller kriterierna för laserklass 3R, 3B eller 4 enligt svensk standard SS EN 60825-1, utgåva 4, 2007. Den angivna standarden gäller inte längre, utan har ersatts av EN 60825-1:2014. Lasrar delas enligt standarden in i åtta klasser, i ordning efter ökande farlighetsgrad: klass 1, 1C, 1M, 2, 2M, 3R, 3B och 4. Produkter i laserklass 1 och 1C orsakar inga skador och det gör normalt inte heller de i klass 1M, 2 och 2M. Produkter i laserklass 4 kan orsaka permanenta synskador och kraftiga brännskador på huden samt antända brännbart material. Även lasrar som hör till klass 3R och 3B kan orsaka skador. Den svenska standarden överensstämmer med och innehåller den officiella engelska språkversionen av motsvarande europeiska standard.

En första möjlighet är en översättning av standarden till svenska språket. Det kan emellertid ifrågasättas om det skulle vara tillräckligt. Avgörande för om en laserpekare har de strålningsegenskaper som uppfyller kriterierna för någon av de klasser som kräver tillstånd är enligt standarden om anordningen kan medföra att en människa utsätts för strålning över ett antal angivna nivåer som är olika för olika våglängder och varaktighet av strålningen. Detta kan behöva testas och mätas upp enligt noggranna anvisningar. Standarden riktar sig till den som har särskilda fackkunskaper på området. Gemene man har därför inte någon rimlig möjlighet att själv, genom att ta del av standarden, skaffa sig kunskap om vad som gäller för en viss omärkt laserpekare, även om standarden finns tillgänglig på svenska. En översättning är alltså inte en tillfredsställande lösning.

En annan möjlighet är att hänvisningen till standarden i förordningstexten ersätts med en beskrivning av de kriterier som kännetecknar en stark laserpekare, eventuellt i en bilaga till förordningen. Detta framstår dock som alltför komplicerat och löser inte det problemet att den enskilde på grund av de komplicerade förutsättningarna har svårt att bedöma vad som gäller. Det finns också uppenbara fördelar med att på något sätt knyta tillståndsplikten till standardens klassificering. På så sätt kan den som avser att befatta sig med en laserpekare normalt bilda sig en uppfattning om huruvida tillståndsplikt gäller redan genom att kontrollera hur laserpekaren är märkt. Tillstånd för starka laserpekare kräver att laserpekaren har en utformning, klassificering och märkning i enlighet med standarden eller att den på annat sätt har en likvärdig säkerhet (5 kap. 10 § strålskyddsförordningen). Motsvarande krav gäller enligt Strålsäkerhetsmyndighetens föreskrifter för att lasrar som inte är starka laserpekare ska få överlätas eller upplätas för att tas i bruk (17 § SSMFS 2014:4).

Den lämpligaste lösningen är att laserpekare som uppfyller kriterierna i 1 kap. 6 § 1–4 strålskyddsförordningen som utgångspunkt räknas som starka och därmed tillståndspliktiga laserpekare, och att undantag görs för sådana laserpekare som i enlighet med standarden har klassificerats i klass

1, 1M eller 2 och märkts så att detta framgår. Detta innebär att omärkta laserpekare alltid kommer att räknas som starka laserpekare och därmed omfattas av tillståndsplikt. Något tillstånd kommer dock normalt inte att kunna ges eftersom märkning som utgångspunkt är en förutsättning för tillstånd (5 kap. 10 § strålskyddsförordningen). Omärkta laserpekare ska alltså inte säljas i Sverige. De kommer normalt inte heller att kunna skaffas från utlandet, eftersom tillstånd till det inte kan ges enligt förordningen.

Försiktighetsmått, krav på kompetens, funktion eller hantering

En annan grupp föreskrifter är de som gäller krav på försiktighetsmått, kompetens, utbildning, krav på funktion hos eller hantering av tekniska anordningar samt skyldighet att lämna uppgifter som har betydelse från strålskyddssynpunkt. Överträdelser av sådana regler kan i vissa fall medföra allvarliga risker för människors hälsa eller miljön. De bör därför i allmänhet leda till straffansvar. Även överträdelser av föreskrifter om kompetenskrav enligt förslaget i avsnitt 6.5 bör vara straffbara. Liksom när det gäller tillstånds- och anmälningsplikt kan graden av farlighet i överträdelserna dock variera stort. I ringa fall ska det inte dömas till ansvar (9 kap. 5 §). Strålsäkerhetsmyndigheten kan då i stället besluta en sanktionsavgift, om det finns en föreskrift om det (se avsnitt 5).

Övriga föreskrifter

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om berättigande av verksamheter, metoder och åtgärder (3 kap. 4 § strålskyddslagen), dokumentation (3 kap. 17 § 3), egenkontroll (7 kap. 8 §) samt ersättning för tillsynsmyndighetens kostnader och avgifter för myndighetens verksamhet (8 kap. 13 § och 10 kap. 4 §). Dessutom kan det meddelas föreskrifter om mät- och skyddsutrustningars konstruktion, funktion och hållbarhet (8 kap. 14 § och prop. 1987/88:88 s. 80) samt provning, kontroll och besiktning.

Det behövs inte någon kriminalisering av överträdelser av föreskrifter om berättigande av verksamheter, metoder och åtgärder. Inte heller i övrigt är överträdelser av detta slags föreskrifter tillräckligt straffvärda för att det ska motivera en kriminalisering. Att reglerna följs säkerställs bäst med tillsyn, inklusive vitesförelägganden. I avsnitt 5.2.2 föreslås dessutom att Strålsäkerhetsmyndigheten ska kunna föreskriva sanktionsavgifter för överträdelser av sådana föreskrifter som myndigheten har meddelat.

5.1.4 Avkriminalisering

Förslag: Förbudet att bedriva en verksamhet med joniserande strålning som inte är berättigad, ska inte längre vara straffsanktionerat. Däremot ska det vara straffbart att i enskilda fall, vid medicinsk exponering eller vid utbildning av människor, inte säkerställa berättigandet, eller att inte se till att en metod är berättigad.

Att inte vidta åtgärder för att begränsa uppkomsten av radioaktivt avfall, utsläpp av radioaktiva ämnen och exponering av miljön för joniserande strålning, ska inte längre vara kriminaliserat.

Det ska inte längre vara straffbart att låta bli att följa tillsynsmyndighetens förelägganden eller att bryta mot en föreskrift om dosgränser.

Skälen för förslaget

Berättigande av en verksamhet

Det är förbjudet att bedriva en verksamhet med joniserande strålning som inte är berättigad (3 kap. 1 § strålskyddslagen).

När det gäller frågan om en verksamhet med joniserande strålning är berättigad bör ett ställningstagande göras i samband med att verksamheten tillståndsprövas. Verksamhetsutövaren bör kunna förlita sig på myndighetens beslut om att verksamheten är berättigad fram till dess tillståndet löpt ut eller omprövas och återkallas. Om det har meddelats föreskrifter om undantag från tillståndsplikten eller om anmälningskrav i stället för tillståndsplikt, har en bedömning av att verksamheten är berättigad gjorts och verksamhetsutövaren bör kunna förlita sig på den bedömningen (prop. 2017/18:94 s. 63).

Det är enligt huvudregeln i 6 kap. 1 § strålskyddslagen förbjudet att utan tillstånd bedriva en verksamhet med joniserande strålning. Att verksamheten är berättigad är en förutsättning för tillstånd (6 kap. 9 §).

Av 9 kap. 2 § strålskyddslagen framgår att överträdelser av förbuden i 3 kap. 1 § och 6 kap. 1 § är belagda med straff. För ansvar krävs att gärningen har begåtts med uppsåt eller av oaktsamhet. Straffskalan är böter eller fängelse i högst två år. I strålskyddslagens förarbeten saknas det motivering till kriminaliseringen av förbudet mot att bedriva en verksamhet som inte är berättigad.

Den som bryter mot förbudet att bedriva en icke berättigad verksamhet som är tillståndspliktig bryter även mot förbudet att bedriva en verksamhet utan tillstånd. Mot den bakgrunden framstår det inte som nödvändigt att både överträdelser av kravet på tillståndsplikt i 6 kap. 1 § och överträdelser av kravet på berättigande i 3 kap. 1 § ska vara kriminaliserade. Överträdelser av kravet på berättigande i 3 kap. 1 § bör därför inte längre omfattas av straffansvar.

Tillståndsplikten i 6 kap. 1 § strålskyddslagen gäller inte utförsel från Sverige av ett radioaktivt material eller en teknisk anordning som innehåller ett radioaktivt ämne, om utförseln omfattas av ett tillstånd enligt lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd (6 kap. 3 § strålskyddslagen). Inte heller den som förlitar sig på ett sådant tillstånd bör kunna straffas för att åtgärden inte var berättigad.

Sammanfattningsvis behövs det inte någon kriminalisering av förbudet mot bedrivande av verksamhet med joniserande strålning som inte är berättigad.

För den som bedriver en verksamhet där det används en metod med joniserande strålning för medicinsk exponering eller för att utan medicinskt syfte avbilda en människa, gäller ytterligare krav på berättigande. Denne ska se till dels att metoden är berättigad, dels att det i varje enskilt fall innan någon exponeras för strålning säkerställs att exponeringen är berättigad (3 kap. 2 §). En metods berättigande kan ha

bedömts vid tillståndsprovningen, men verksamhetsutövaren ansvarar för att nya metoder är berättigade. I dag är båda kraven straffsanktionerade (9 kap. 2 § 1). Det framstår dock som tillräckligt att det är straffbart med exponering i enskilda fall utan att berättigandet har säkerställts, eftersom det är det som kan medföra risker för människor. Att metoden i sig är berättigad bör kontrolleras genom tillsyn.

Begränsning av avfall och utsläpp samt miljöskydd

Den som bedriver en verksamhet med joniserande strålning ska så långt som det är möjligt och rimligt med hänsyn till befintlig teknisk kunskap samt ekonomiska och samhälleliga faktorer vidta åtgärder för att begränsa uppkomsten av radioaktivt avfall, utsläpp av radioaktiva ämnen och exponering av miljön för joniserande strålning (3 kap. 9 § strålskyddslagen). Det är i dag straffbart att bryta mot paragrafen (9 kap. 2 § 1). Utformningen av paragrafen gör det emellertid svårt att förutse det straffbara området. Paragrafens innehåll är alltför vagt för att lämpa sig för kriminalisering. Förpliktelserna bör i stället upprätthållas med vitesförelägganden inom tillsynen (jfr 8 kap. 7 § strålskyddslagen) och vid behov med mer precisa tillståndsvillkor. Brott mot tillståndsvillkor är straffbara i samtliga fall. Om verksamhetsutövarens underlåtenhet att följa 3 kap. 9 § leder till en betydande olägenhet i miljön genom strålning, kan han eller hon straffas för miljöbrott (29 kap. 1 § miljöbalken).

När tillsynsmyndighetens förelägganden inte följs

Det är i dag straffbart enligt strålskyddslagen att bryta mot tillsynsmyndighetens förelägganden och att inte ge tillsynsmyndigheten begärda upplysningar. En sådan straffbestämmelse är betänkelig eftersom den medför att det i ett enskilt fall är tillsynsmyndigheten som avgör om ett agerande är straffbart.

Att inte följa tillsynsmyndighetens förelägganden är inte straffbelagt enligt miljöbalken, huvudsakligen av hänsyn till risken för att gärningar som inte borde omfattas av straffansvar ändå gör det och då det har ansetts tillräckligt att förelägganden kan förenas med vite (prop. 2005/06:182, s. 93).

Övervägandena bakom miljöbalkens reglering är övertygande. Till det kommer att en och samma gärning inte ska kunna leda till att både straff och vite döms ut. Ett vite ska enligt 3 § lagen (1985:206) om viten fastställas till ett belopp som med hänsyn till vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden och till omständigheterna i övrigt kan antas förmå denne följa det föreläggande som är förenat med vitet. Viteshotet kan därför göras tillräckligt avskräckande utan ett kompletterande straffhot. Det bör därför inte längre vara kriminaliserat att inte följa förelägganden enligt strålskyddslagen.

Detsamma gäller för att inte på begäran lämna upplysningar eller handlingar till tillsynsmyndigheten. Även det bör beivras med vitesföreläggande (se dock förslaget i avsnitt 6.2 om när vite inte ska vara möjligt).

Dosgränser

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om dosgränser, dvs. värden för stråldoser som inte får överskridas för en enskild person (3 kap. 8 § strålskyddslagen). Sådana föreskrifter finns i 2 kap. 1–5 §§ strålskyddsförordningen. De är uttryckta som sammanlagda stråldoser som inte får överskridas för personer i olika kategorier. Enligt strålskyddsdirektivets definition är det fråga om en gräns för total exponering från dels godkända verksamheter i direktivets mening, dels radon som varaktigt överstiger nationell referensnivå för radonaktivitetskoncentration i luften, dels befintliga exponeringssituationer som ur strålskyddssynpunkt utgör en risk och för vilka juridiskt ansvar kan tilldelas (artikel 4.23).

Det är i dag straffbart att bryta mot föreskrifter om dosgränser (9 kap. 2 § 4). Straffstadgandet framstår som svårtillämpat, eftersom det inte går att säga vem som bryter mot föreskrifterna när dosgränserna inte innehålls. Den som bedriver en verksamhet eller är ansvarig för en åtgärd som kan innebära att en människa exponeras för joniserande strålning ska optimera strålskyddet genom att så långt som det är möjligt och rimligt begränsa sannolikheten för exponering, antalet personer som exponeras och storleken på den individuella stråldosen (3 kap. 5 § strålskyddslagen). Som ett led i detta ska dosrestriktioner bestämmas för arbetstagare i verksamheten och för personer i allmänheten som kan komma att exponeras (3 kap. 1 § strålskyddsförordningen). Dosrestriktioner är värden för stråldos som används för optimering av strålskyddet. Strålsäkerhetsmyndigheten utövar tillsyn över att dosrestriktioner tillämpas. Dosrestriktionerna sätts så pass lågt att dosgränserna säkerställs, även med beaktande av eventuella samverkande strålkällor som förekommer i andra närbelägna verksamheter eller som är naturligt förekommande. För allmänheten har Strålsäkerhetsmyndigheten meddelat föreskrifter om värdet för dosrestriktionen (5 kap. 4 § SSMFS 2018:1). Den verksamhetsutövare som inte korrekt tillämpar dosrestriktionerna vid optimeringen av strålskyddet, riskerar att orsaka att en dosgräns överskrids. Det är alltså bristfällig optimering som är det straffvärda agerandet. Eftersom bristfällig optimering är straffbelagt (9 kap. 2 § 2), behöver inte överskridande av dosgränserna i sig vara det. Straffsanktioneringen av överskridande av en dosgräns bör alltså tas bort.

5.2 Straffbestämmelsernas utformning

5.2.1 Subjektivt rekvisit – oaksamhet eller grov oaksamhet?

Förslag: Minst grov oaksamhet ska krävas för ansvar när det gäller brott mot

- kravet på optimering av strålskyddet,
- kravet på demonstration av hur exponeringen från en teknisk anordning begränsas, och
- föreskrifter som regeringen eller en myndighet har meddelat om funktionskrav för och hantering av tekniska anordningar samt

skyldighet att lämna uppgifter som har betydelse från strålskyddssynpunkt.

Skalen för förslaget: Vissa skyldigheter enligt strålskyddslagen är allmänt hållna samtidigt som det finns anledning att bestraffa överträdelser av dem. Det rör sig om skyldigheterna att lämna uppgifter som har betydelse från strålskyddssynpunkt (3 kap. 13 och 14 §§ och 7 kap. 3 §), att se till att en anordning från strålskyddssynpunkt har de funktioner som behövs eller fungerar som avsett (3 kap. 15 och 16 §§ och 7 kap. 4 och 5 §§), att i en verksamhet vidta åtgärder och försiktighetsmått i den utsträckning som behövs från strålskyddssynpunkt (3 kap. 10 § och 7 kap. 1 §) och att så snart det är möjligt och rimligt se till att radioaktivt avfall hanteras (5 kap. 3 §). Eftersom skyldigheterna är allmänt hållna, har det subjektiva rekvisitet för brott mot dem utformats så att det för ansvar krävs uppsåt eller grov oaktsamhet (9 kap. 1 § och prop. 1987/88:88 s. 91).

I kravet på grov oaktsamhet ligger att oaktsamheten är medveten, dvs. att den som begår gärningen inser risken för att tillräckliga åtgärder från strålskyddssynpunkt eller motsvarande inte vidtas, eller i vart fall att det rör sig om brister av stor betydelse. Det är angeläget att straffansvar för alla sådana skyldigheter enligt lagen som kan betraktas som allmänt hållna kräver minst grov oaktsamhet. Vid införandet av strålskyddslagen påpekades att det kan övervägas vidare i vilka fall det ska krävas att en oaktsamhet är grov som förutsättning för straffbarhet (prop. 2017/18:94 s. 102 f. och 305).

Det framstår som i huvudsak väl avvägt för vilka överträdelser det krävs grov oaktsamhet för ansvar.

Även för brott mot kravet på optimering av strålskyddet bör det dock krävas minst grov oaktsamhet för straffansvar. Den som bedriver en verksamhet eller är ansvarig för en åtgärd som kan innebära att en människa exponeras för joniserande strålning ska optimera strålskyddet genom att så långt som det är möjligt och rimligt med hänsyn till befintlig teknisk kunskap samt ekonomiska och samhällseliga faktorer begränsa sannolikheten för exponering, antalet personer som exponeras, och storleken på den individuella stråldosen (3 kap. 5 §). I fråga om lokaler som allmänheten har tillträde till och i fråga om bostäder ska fastighetsägaren optimera strålskyddet genom att vidta åtgärder så att radonhalten hålls så låg som det är möjligt och rimligt (3 kap. 6 §). Att kravet gäller så långt det är möjligt och rimligt gör det allmänt hållet på liknande sätt som de ovan nämnda reglerna.

Den nu gällande straffsanktioneringen av kraven på den som tillhandahåller eller visar anordningar som kan alstra joniserande strålning m.m. föreslås i avsnitt 4.1.1 utökas så att det omfattar även utebliven demonstration. Samma subjektiva rekvisit, minst grov oaktsamhet, bör krävas även i den delen.

Till det kommer att vissa föreskrifter som meddelas av regeringen eller en myndighet föreslås bli straffsanktionerade (se avsnitt 4.1.2). Föreskrifter om funktionskrav för och hantering av tekniska anordningar (3 kap. 17 § 4 och 7 kap. 11 §) kompletterar lagens ovan nämnda regler. Det är därför logiskt att samma subjektiva rekvisit gäller för överträdelser av sådana föreskrifter. Även brott mot en föreskrift om krav på att lämna uppgifter som krävs från strålskyddssynpunkt föreslås bli straffbart (3 kap.

17 § 2 strålskyddslagen och 8 kap. 9 § strålskyddsförordningen). Det är inte självklart för verksamhetsutövarna vilka handlingar och förhållanden som är av sådan dignitet att de behöver anmälas. Lämpligen bör uppsåt eller grov oaktsamhet krävas för ansvar även för sådana överträdelser.

5.2.2 Straffskalar för nya brott och ändringar av hittillsvarande straffskalar

Förslag: Straffet för överträdelser av föreskrifter som har meddelats av regeringen eller en myndighet ska vara endast böter, utom när det gäller föreskrifter om tillståndsplikt som regeringen har meddelat.

För lämnande av oriktig uppgift som har betydelse för prövning, tillsyn eller kontroll enligt lagen ska straffskalan vara böter eller fängelse i högst sex månader.

Straffmaximum ska höjas till två års fängelse för brott mot tillståndsvillkor samt för den som sysselsätter någon i en verksamhet med joniserande strålning och inte ser till att personen genomgår medicinsk kontroll eller läkarundersökning när det krävs.

För övriga nya brott ska straffskalan vara böter eller fängelse i högst två år.

Skälen för förslaget: Ett straffmaximum på två års fängelse infördes med 1988 års strålskyddslag efter mönster i bland annat dåvarande miljöskyddslagen (1969:387) och lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen). Straffskalan för de allra flesta brotten enligt strålskyddslagen är i dag böter eller fängelse i högst två år (9 kap. 1 och 2 §§). De överträdelser av strålskyddslagen som i dag inte är straffsanktionerade och som det föreslås nykriminalisering för bör ha samma straffskala, eftersom de måste anses ha ett liknande straffvärde som näraliggande, i dag straffbara, gärningar. Det föreslås att några av de brott som i dag har ett lägre straffmaximum avkriminaliseras, nämligen att inte följa tillsynsmyndighetens förelägganden och att inte ge tillsynsmyndigheten begärda upplysningar (4 § 3 och 4). Det som återstår är brott som består i att tillåta underåriga att sola i solarium (3 §), att sysselsätta någon som exponerad arbetstagare som inte har genomgått en medicinsk kontroll med lämplighetsbedömning, eller utan att säkerställa att personen efter en exponering över dosgräns eller tecken på strålskada genomgår en läkarundersökning (4 § 1), att bryta mot tillståndsvillkor (4 § 2) och att lämna oriktiga uppgifter om förhållanden av betydelse i en ansökan eller annan handling (4 § 5).

Brott mot tillståndsvillkor straffas i dag med endast böter. Brottet tar sikte på att tillståndet inte följs och kan därför vara jämförbart med och i vissa fall lika straffvärt som att bedriva verksamhet helt utan tillstånd, som däremot kan ge böter eller fängelse i högst två år. Skillnaden i straffskala mellan de två brotten är därför inte motiverad. I jämförbara sammanhang finns inte denna skillnad (se 29 kap. 4 § första stycket miljöbalken och 25 § kärntekniklagen). På samma sätt är det allvarligt om försiktighetsmått som har föreskrivits med anledning av en anmälan av en verksamhet inte följs. Straffskalan för brott mot villkor eller försiktighetsmått bör alltså vara böter eller högst två års fängelse.

Att lämna en oriktig uppgift som har betydelse för myndighets prövning, tillsyn eller kontroll, straffas enligt miljöbalken som försvårande av miljökontroll med upp till två års fängelse (29 kap. 5 §). Det framstår som motiverat att höja straffmaximum även enligt strålskyddslagen, där straffet i dag är endast böter. Det är rimligt att det överensstämmer med vad som gäller för osann försäkran (15 kap. 10 § brottsbalken) och osant intygande (15 kap. 11 § brottsbalken) av normalgraden, dvs. sex månaders fängelse. Straffskalan är böter eller högst sex månaders fängelse för den som yrkesmässigt låter någon som inte har fyllt 18 år sola i ett kosmetiskt solarium. En förbudsbestämmelse som motsvarar 7 kap. 6 § strålskyddslagen infördes 2018 i 1988 års strålskyddslag (14 a §). Straffskalan utformades på samma sätt som för liknande gärningar i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel, tobakslagen (1993:581), jfr numera 10 kap. 2 § andra stycket lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter, och alkohollagen (2010:1622). Det kan anmärkas att ansvar enligt tobakslagen liksom den nyare lagen på området förutsätter uppsåt. Straffskalan framstår som väl avvägd och bör behållas.

Straffskalan för den som bryter mot kraven på medicinsk kontroll och läkarundersökning innehåller i dag endast böter. Det är rimligt att straffet i de flesta fall stannar vid böter. Det kan dock förekomma fall där överträdelsen förtjänar ett avsevärt strängare straff. Den medicinska kontrollen i förväg kan visa sådant som risk för öppna sår som kan medföra en fara för den sysselsatte själv vid hantering av öppna strålkällor, eller missbruk eller sjukdomar som påverkar förmågan att hantera strålkällor på ett säkert sätt, med åtföljande risker även för andra. Efter en hög exponering kan det vara livsavgörande att den som har drabbats undersöks och kommer under intensivvård. Dessa brott bör därför ha samma straffskala som övriga brott enligt strålskyddslagen, dvs. böter eller fängelse i högst två år.

Vissa nya blankettstraffstadganden föreslås. Straffskalan för överträdelse av en myndighets föreskrifter får enbart innehålla böter (se NJA 2005 s. 33 och numera 8 kap. 3 § andra stycket regeringsformen). De befintliga bestämmelser i strålskyddsförordningen som föreslås bli straffsanktionerade gäller, förutom tillståndsplikt, skyldighet att anmäla herrelösa strålkällor, anmälan vid konkurs och dödsfall, information till och samtycke från den som utan medicinskt syfte avbildas med röntgen samt kunskapskrav för den som tillhandahåller byggnadsmaterial. Det är rimligt med enbart böter i straffskalan även för överträdelse av dessa bestämmelser. Däremot bör brott mot tillståndsplikt som regeringen har föreskrivit ha samma straffskala som brott mot tillståndsplikt enligt strålskyddslagen, dvs. böter eller högst två års fängelse.

5.2.3 Nya brottsbeteckningar

Förslag: Strålskyddslagens straffstadganden ska innehålla brottsbeteckningar som ger en omedelbar bild av den brottsliga gärningen. Varje straffbestämmelse ska innehålla en kortfattad beskrivning av den straffbelagda gärningen.

Skälen för förslaget: Strålskyddslagens straffstadganden är i allmänhet formulerade så att den döms som bryter mot en viss angiven paragraf. De består alltså huvudsakligen av hänvisningar, vilket gör dem svåröverskådliga. Det är dessutom inte alltid uppenbart vad det innebär att bryta mot en viss bestämmelse som det hänvisas till. Straffbestämmelserna bör därför förtydligas och göras mer överskådliga. Det ligger i linje med motsvarande ambition på miljörättens område (prop. 2012/13:135 s. 19 och direktiven till Miljöstraffrättsutredningen, dir. 2022:69).

I lagrådsremissens förslag till ny strålskyddslag angavs i straffstadgandena en kort beskrivning av de straffsanktionerade bestämmelserna. Den utelämnades i propositionen eftersom den felaktigt kunde uppfattas som en inskränkning av vad som är straffbart. Det anfördes att utformningen av hänvisningarna till de straffsanktionerade bestämmelserna kunde övervägas vidare vid en kommande översyn (prop. 2017/18:94 s. 104 och Lagrådets yttrande på s. 305).

Det bör finnas övergripande brottsbeteckningar som ger en omedelbar bild av vad gärningen består i. Dessutom bör straffstadgandena innehålla kortfattade beskrivningar, men inte av de sanktionerade bestämmelserna utan av de straffbelagda gärningarna. På detta sätt blir det så tydligt som möjligt vad som är straffbelagt redan vid läsning av själva straffstadgandet.

5.3 Avgränsningar av straffansvaret

5.3.1 Ringa brott

Förslag: En gärning ska anses som ringa om den framstår som obetydlig med hänsyn till det intresse som är avsett att skyddas genom straffbestämmelsen.

Skälen för förslaget: Enligt strålskyddslagen döms inte till ansvar vid ringa brott (9 kap. 5 §). Vad som avses med det anges inte i förarbetena till strålskyddslagen eller 1988 års lag, utan det hänvisas till 25 § i 1958 års strålskyddslag (prop. 2017/18:94 s. 175, prop. 1987/88:88 s. 92 och SOU 1985:58 s. 224 samt prop. 1958:29). Enligt den paragrafen skulle ansvar enligt lagen inte utdömas för gärningar som begåtts av oaktsamhet som var ringa. Enbart det subjektiva rekvisitet tycks alltså ha ansetts avgörande för ansvarsfriheten. En sådan avgränsning av ansvaret framstår inte som tillräcklig, utan det bör vara avgörande hur stor avvikelser från normen är.

I miljöbalkens motsvarande regel gäller att en gärning anses som ringa om den framstår som obetydlig med hänsyn till det intresse som är avsett att skyddas genom straffbestämmelsen (29 kap. 11 § första stycket). I förarbetena till miljöbalken framhålls att en överträdelse är ringa endast om avvikelser från den föreskrivna normen är obetydlig. Det är alltså inte tillräckligt för att ett brott ska anses som ringa att det inte har lett till några negativa miljöeffekter, om sådana effekter inte är någon förutsättning för straffbarhet (prop. 1997/98:45 del 1 s. 530). En motsvarande bestämmelse kan lämpligen i förtydligande syfte införas i strålskyddslagen.

5.3.2 Subsidiaritet till andra straffstadganden

Förslag: Straffansvaret enligt strålskyddslagen ska vara subsidiärt till miljöbalkens straffbestämmelser.

Skälen för förslaget: Enligt strålskyddslagen döms det inte till ansvar om ansvar för gärningen kan dömas ut enligt brottsbalken eller lagen (2000:1225) om straff för smuggling (9 kap. 6 §). Vid tillkomsten av motsvarande bestämmelse i 1988 års strålskyddslag (38 § andra stycket), gällde subsidiaritet till ansvar för miljöbrott, som då föreskrevs i brottsbalken (prop. 1987/88:88 s. 92).

Paragrafen kommenteras inte närmare i förarbetena till strålskyddslagen (prop. 2017/18:94 s. 176). För miljöbrott döms numera enligt 29 kap. 1 § miljöbalken bland annat den som orsakar en betydande olägenhet i miljön genom strålning. Straffansvaret enligt strålskyddslagen bör vara subsidiärt även till miljöbalkens straffbestämmelser.

5.3.3 Förhållandet till vitesförelägganden

Förslag: Den som har överträtt ett vitesföreläggande ska inte kunna dömas till ansvar för samma gärning, om den ligger till grund för en ansökan mot honom eller henne om att döma ut vitet.

Skälen för förslaget: Vite anses inte kunna föreläggas när straff är utsatt, om inte något annat följer av författning (NJA 1982 s. 633). En uttrycklig sådan reglering finns i skatteförfarandelagen (2011:1244), se 44 kap. 3 §. Det vanliga numera är dock i stället bestämmelser om att den som har åsidosatt ett vitesföreläggande inte ska dömas till ansvar för en gärning som omfattas av föreläggandet. Detta gäller enligt strålskyddslagen (9 kap. 7 §).

Utdömande av vite har i praxis ansetts utgöra ett straff i den mening som avses i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), se t.ex. NJA 2022 s. 341. Det s.k. dubbelprövningsförbudet gäller dock bara nya straffrättsliga förfaranden för samma överträdelse.

Det tydligaste exemplet är när det är straffbart att inte följa tillsynsmyndighetens förelägganden. Det är det enligt strålskyddslagen i dag men den straffbestämmelsen föreslås tas bort (se avsnitt 4.1.3). Även i andra fall kan det dock bli aktuellt med förelägganden vid vite för den som inte följer straffsanktionerade föreskrifter eller föreskrivna tillståndsvillkor eller försiktighetsmått.

Motsvarande reglering i miljöbalken har, med hänvisning till NJA 2013 s. 502, justerats så att den avgörande tidpunkten för när hinder för straffansvar uppkommer är först när det inleds en domstolsprocess om frågan om att döma ut vitet (prop. 2020/21:27 s. 80). Eftersom det är först då dubbelprövningsförbudet utgör hinder mot ett nytt ingripande mot samma person, bör en liknande justering göras i strålskyddslagen.

6 Sanktionsavgifter för vissa överträdelser på strålskyddsområdet

6.1 Det behövs en ny sanktionsform

Sanktionsavgifter introducerades på 1970-talet som ett billigare, enklare och snabbare alternativ till det straffrättsliga förfarandet. Avgifterna betraktas formellt sett inte som straff. Motsvarande garantier för rättssäkerheten som inom straffrätten kan inte fullt ut upprätthållas för sanktionsavgifter. Det är dock fråga om straffliknande ekonomiska sanktioner vars tillämpning begränsas av bestämmelser i Europakonventionen och EU-stadgan om mänskliga rättigheter. Ett system med miljöstraffavgifter som komplement till kriminalisering är sedan länge etablerat på miljörättens område.

Behovet av att införa sanktionsavgifter även på strålskyddsområdet har påtalats i rapporter från Strålsäkerhetsmyndigheten och i utredningsbetänkanden (se Översyn av lagstiftningen på strålsäkerhetsområdet, M2008/04084, Strålsäkerhet – gällande rätt i ny form, SOU 2011:18, Yttrande i anledning av regeringsuppdrag om sanktionsbestämmelser, 2013-10-29, M2013/02677, Delrapport 2019-03-20 avseende förslag på ändringar i strålskyddslagen, KN2023/00116 och Ny kärntekniklag – med förtydligt ansvar, SOU 2019:16). Man har anfört att sanktionsavgifter enligt miljöbalkens modell för vissa överträdelser av villkor, föreskrifter och förelägganden kan utgöra en mer effektiv sanktionsåtgärd än straff. Det har framhållits att relativt lindriga administrativa överträdelser som en försenad rapportering eller anmälan leder till ett inte obetydligt utrednings- och beslutsförfarande hos Strålsäkerhetsmyndigheten. Samtidigt leder anmälningar till polis eller åklagare för sådana förseelser sällan till någon påföljd, antingen på grund av bevisvärigheter eller därför att gärningen anses som ringa. Vidare har man framhållit behovet av att sanktionsbestämmelserna på strålsäkerhetsområdet anpassas så att verksamhetsutövarna inte drar sig för att anmäla missförhållanden.

I följande avsnitt lämnas förslag om sanktionsavgifter för överträdelser av bestämmelser i strålskyddslagen och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

6.2 Utformningen av de nya sanktionsavgifterna

6.2.1 Sanktionsavgifter bör gälla för mindre allvarliga överträdelser

Förslag: Sanktionsavgifter enligt strålskyddslagen ska träffa överträdelser som är lätt konstaterbara utan omfattande utredning och som typiskt sett begås med uppsåt eller av oaktsamhet.
Sanktionsavgifterna ska avse mindre allvarliga överträdelser.

Skälen för förslaget: Sanktionsavgifter är många gånger en effektiv form av sanktion för lätt konstaterbara överträdelser som inte förutsätter bedömningar av mer komplex straffrättslig natur. Kontrollmyndigheterna,

som har specialkunskap på området, har i allmänhet goda förutsättningar att utreda sådana överträdelse. I vissa fall kan dock sanktionsavgifter påföras även i de fall det krävs närmare utredning för att avgöra om en överträdelse har skett. Miljöstraffrättsutredningen har t.ex. föreslagit ändringar i miljöbalken som innebär att miljöstraffsavgifter ska kunna tas ut i sådana fall (SOU 2025:14). De ska antingen ha ett så begränsat straffvärde att de inte nödvändigtvis förtjänar det klander som medföljer straffansvar, eller fungera som ett komplement till straff för en fysisk person, för att verka avskräckande på den juridiska person som ansvarar för att reglerna följs.

Sanktionsavgifter har tidigare införts primärt vid avkriminalisering av massbrottslighet med lågt straffvärde, för att avlasta rättssystemet och ge denna typ av brott en enklare hantering. Sanktionsavgifter har också införts i syfte att åstadkomma en effektiv kontroll av näringsverksamhet, ofta tillståndspliktig verksamhet som står under tillsyn. I en sådan kontext utgör sanktionsavgifterna effektiva instrument, eftersom de till skillnad från straff kan riktas mot juridiska personer. Vidare har sanktionsavgifter i många fall använts för att uppfylla EU-rättsliga krav på sanktioner mot EU-rättsligt grundade regler, där det krävs att sanktioner ska vara effektiva, proportionerliga och avskräckande.

Straffansvar aktualiseras endast för fysiska personer. Företagsbot är en särskild rättsverkan av brott som i vissa fall kan påföras juridiska personer och enskilda näringsidkare, om ett brott har begåtts i utövningen av näringsverksamhet eller vissa därmed jämställda verksamheter. Det förutsätter antingen att företaget inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottet, eller att det har begåtts av en person i ledande ställning eller som har haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll. Utdömning av företagsbot prövas på yrkande av åklagare, normalt enligt rättegångsbalkens regler för brott på vilket inte kan följa svårare påföljd än böter, se 36 kap. 7 § brottsbalken och 2 § lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. Företagsboten kan alltså dömas ut endast när det är utrett att ett brott har begåtts av en utpekad person och den hanteras processuellt på motsvarande sätt som brott. Sanktionsavgifter kan på ett enklare och mer effektivt sätt fylla en avskräckande funktion för juridiska personer. Avgiften bör i sådana fall kunna komma i fråga även vid mer allvarliga överträdelse.

Strikt ansvar gäller i allmänhet för sanktionsavgifter. För att en konstruktion med strikt ansvar ska vara försvarbar från rättssäkerhetssynpunkt bör de överträdelse som kan träffas av sanktionsavgifterna vara sådana som i normalfallet inte kan begås på annat sätt än som en följd av uppsåt eller oaktsamhet.

De verksamheter som omfattas av strålskyddslagens regler bedrivs av ett stort antal aktörer inom olika fält, framför allt sjukvården (röntgen och nuklearmedicin), industrin samt forskning och utveckling. Även i konsumentartiklar förekommer strålkällor. Utifrån det som framkommer i Strålsäkerhetsutredningens betänkande Strålsäkerhet – gällande rätt i ny form (SOU 2011:18) och de rapporter från Strålsäkerhetsmyndigheten som nämns i avsnitt 5.1 är det tydligt att det finns ett behov av ett enklare och mer effektivt beivrande av mindre allvarliga överträdelse. Strålsäkerhetsutredningen lämnade ett antal exempel på sådana mindre straffvärda överträdelse, nämligen av bestämmelser om rapporterings-,

anmälnings- och underrättelseskyldighet i den då gällande strålskyddslagen, tillhörande förordning och Strålsäkerhetsmyndighetens föreskrifter (se SOU 2011:18 s. 653).

Även i ett förslag till förordning i Strålsäkerhetsmyndighetens delrapport 2019 omfattas huvudsakligen sådana mindre allvarliga gärningar av sanktionsavgifter. Med ett undantag är det här fråga om överträdelser av myndighetens egna föreskrifter. Det gäller sådant som inlämnande av anmälan, rapporter och redovisningar, upprättande av instruktioner eller rutiner, saluföring av vissa produkter utan föreskrivet godkännande och bedrivande av verksamhet utan föreskriven expert- eller ledningsfunktion. Även bedrivande av verksamhet utan tillstånd eller anmälan som krävs enligt föreskrifter som Strålsäkerhetsmyndigheten har meddelat finns med. Den enda överträdelse i förslaget som inte avser en myndighetsföreskrift avser skyldigheten enligt 7 kap. 7 § 2 strålskyddslagen att där ett kosmetiskt solarium upplåts se till att det finns information om förbudet mot att låta den sola som inte har fyllt 18 år.

De uppräknade överträdelserna har ett förhållandevis lågt straffvärde. Det är tydligt att det är angeläget att införa sanktionsavgifter enligt strålskyddslagen för dessa mindre allvarliga överträdelser, för att åstadkomma en enklare och mer effektiv hantering för dem. Det har däremot inte framkommit att det för strålskyddslagens del för närvarande finns ett tydligt behov av sanktionsavgifter för allvarligare överträdelser som komplement till straffstadganden. Allvarligare brott mot strålskyddslagen förekommer sällan.

6.2.2 Strålsäkerhetsmyndigheten ska få meddela föreskrifter om sanktionsavgifter

Förslag: Strålsäkerhetsmyndigheten ska få meddela föreskrifter om sanktionsavgifter för överträdelser av myndighetens egna föreskrifter. Även avgiftens storlek ska bestämmas av myndigheten, inom ett i lagen fastställt intervall. Det ska vara möjligt att direkt med ledning av i föreskriften angiven beräkningsgrund fastställa avgiften.

Skälen för förslaget: Att sanktionsavgiften är en straffliknande ekonomisk sanktion talar för att förutsättningarna för avgifternas uttag så långt som möjligt anges i lag och kompletteras endast i förordning, även om det inte finns några hinder mot att föreskrifträtten delegeras till en myndighet (jfr 8 kap. 2 § första stycket 2 och 3 och 10 § regeringsformen). Det finns därför skäl att låta ett beloppsintervall och grunder för beräkning av avgiften inom intervallet framgå av lagen.

Liksom för miljöskaktionsavgifterna kan fasta belopp anges i förordning. Ett sådant system har dock vissa nackdelar. Eftersom Strålsäkerhetsmyndighetens föreskrifter ofta förändras och nya tillkommer, kan det bli ett relativt omfattande arbete att hålla sanktionsbestämmelserna uppdaterade. Också avgiftsnivåerna kan behöva justeras efter hand som erfarenheterna av systemet utvärderas.

En mer flexibel lösning är att Strålsäkerhetsmyndigheten bemyndigas att meddela föreskrifter om sanktionsavgifter för överträdelser av myndighetens egna föreskrifter. Det kan då i direkt anslutning till en

bestämmelse framgå hur stor avgift som riskeras vid en överträdelse. Detta medför även en ökad tydlighet för verksamhetsutövarna. En sådan ordning tillämpas på arbetsmiljöområdet och har förordats av Strålsäkerhetsmyndigheten i rapporten från 2013.

Ett stort antal myndighetsföreskrifter är aktuella för sanktionsavgifter enligt strålskyddslagen. Det framstår som en opraktisk ordning att varje ändring i någon av dessa föreskrifter behöver följas av en motsvarande förordningsändring. Som jämförelse kan nämnas att det i förordningen (2012:259) om miljöskaktionsavgifter förekommer endast sex bestämmelser om avgift för överträdelse av myndighetsföreskrifter. På miljöområdet är för övrigt ett flertal myndigheter berörda, medan Strålsäkerhetsmyndigheten med några undantag (se 6 kap. 7 §, 7 kap. 4 § och 8 kap. 14 § strålskyddsförordningen) är den enda myndigheten som får meddela föreskrifter. Situationen liknar den som gäller för Arbetsmiljöverkets föreskriftsrätt (jfr prop. 2012/13:143).

När det gäller överträdelser av Strålsäkerhetsmyndighetens föreskrifter bör därför myndigheten få möjlighet att avgöra om de ska kunna beivras genom sanktionsavgifter. Även avgiftens storlek bör i dessa fall bestämmas av myndigheten, inom ett i lagen fastställt intervall. Det utesluter inte att avgifterna kan göras differentierade. Några bedömningar i det enskilda fallet bör dock inte förekomma, utan det bör vara möjligt att direkt med ledning av i föreskriften angiven beräkningsgrund fastställa avgiften, jfr 8 kap. 5 § arbetsmiljölagen (1977:1160).

6.2.3 Tillsynsmyndigheten ska besluta om sanktionsavgift

Förslag: Tillsynsmyndigheten ska besluta om sanktionsavgift.

Skälen för förslaget: En straffrättslig sanktion förutsätter en domstolsprövning, medan en sanktionsavgift betraktas som en administrativ sanktion som kan beslutas av en myndighet, förutsatt att beslutet kan överklagas till domstol. Det är oftast så det fungerar på andra rättsområden, även om det finns undantag där domstol beslutar, på talan av åklagare eller en förvaltningsmyndighet. Syftet att uppnå ett effektivare förfarande uppnås bäst om myndigheten är beslutsinstans.

Det är för strålskyddslagens del naturligt att tillsynsmyndigheten, som normalt är den som upptäcker och i övrigt vidtar åtgärder mot överträdelser, även beslutar om sanktionsavgifter. Tillsyn enligt strålskyddslagen och anslutande föreskrifter utövas huvudsakligen av Strålsäkerhetsmyndigheten. Även Arbetsmiljöverket, Boverket, kommunala nämnder och Försvarsinspektören för hälsa och miljö har dock tillsynsuppgifter.

Arbetsmiljöverket utövar tillsyn i fråga om radon på arbetsplatser där radonhalten underskrider referensnivån för radon eller där åtgärder för att sänka radonhalten genomförs enligt arbetsmiljölagen. Arbetsmiljöverkets tillsynsansvar gäller till dess att arbetsgivaren har vidtagit åtgärder för att begränsa exponeringen för radon. Om radonhalten fortsätter att överstiga referensnivån trots vidtagna åtgärder, rapporterar verket till Strålsäkerhetsmyndigheten, som tar över tillsynsansvaret. Om arbetsgivaren inte vidtar åtgärder trots att referensvärdet överstigs, kan Arbetsmiljöverket

besluta om sanktionsavgifter enligt arbetsmiljölagen. Beslut om sanktionsavgifter enligt strålskyddslagen kommer mot denna bakgrund inte att aktualiseras för Arbetsmiljöverket.

Boverket utövar tillsyn i fråga om sådana uppgifter om radionuklider i byggnadsmaterial som ska lämnas enligt 3 kap. 13 § strålskyddslagen. Att inte lämna sådana uppgifter är straffbart. Förslaget i avsnitt 5.3.1 innebär att en sanktionsavgift då inte ska beslutas. Det finns därför inte heller för Boverket något behov av att kunna besluta sanktionsavgifter.

Kommunala miljönämnder utövar tillsyn i fråga om verksamheter med kosmetiska solarier inom kommunen och i fråga om radonhalten i bostäder och lokaler som allmänheten har tillträde till inom kommunen samt i fråga om annat som Strålsäkerhetsmyndigheten överlåter efter kommunens åtagande. På detta område finns ett flertal regler om tillstånds- och anmälningsplikt samt krav på utrustning och handhavande, anslag m.m. Kommunala nämnder kommer alltså att besluta om sanktionsavgifter enligt strålskyddslagen.

Försvarsinspektören för hälsa och miljö utövar tillsyn över verksamheter som Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Fortifikationsverket eller Försvarets radioanstalt bedriver i en omgivning med joniserande strålning. Strålsäkerhetsmyndigheten kan också överlåta tillsynsansvaret för andra verksamheter som dessa myndigheter bedriver. Tillsynsansvaret för Försvarsinspektören för hälsa och miljö kan alltså omfatta hela strålskyddslagens tillämpningsområde, med följd att beslut om sanktionsavgifter kommer i fråga.

6.2.4 Ett intervall för avgiftens storlek

Förslag: Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska kunna meddela föreskrifter om sanktionsavgifter i intervallet 5 000 kr–100 000 kr. När avgiftens storlek bestäms ska hänsyn tas till överträdelsens allvar och betydelsen av den bestämmelse som överträdelsen avser.

Skälen för förslaget: I Strålsäkerhetsmyndighetens förslag i rapporterna från 2013 och 2019 ligger beloppen i de flesta fall på mellan 5 000 och 10 000 kr och i några fall högre, upp till 25 000 kr. Avgiftsförslagen är anpassade till de minsta verksamheterna inom respektive föreskrifts tillämpningsområde. Förslagen har utformats med tanke på att avgiften ska vara pådrivande utan att verksamhetsutövarens ekonomi utsätts för oproportionerliga påfrestningar. Hänsyn har också tagits till de risker som överträdelserna innebär i strålsäkerhetshänseende, de årliga tillsynsavgifter som i förekommande fall utgår enligt förordningen (2008:463) om vissa avgifter till Strålsäkerhetsmyndigheten och kostnaden för de administrativa åtgärder som behövs för att uppfylla kraven. Myndigheten har även beaktat nivåerna på de avgifter som redan finns i förordningen om miljöskaktionsavgifter, mot bakgrund av att proportionerliga avgifter inom tillämpningsområdet bör eftersträvas.

Miljöskaktionsavgifter ska uppgå till minst 1 000 kr och högst 1 000 000 kr (30 kap. 1 § andra stycket miljöbalken). Minimibeloppet var från början 5 000 kr, men det sänktes 2003 med motiveringen att det

upplevdes som anmärkningsvärt högt för de typer av överträdelser som rör bestämmelser av administrativ karaktär, som t.ex. vissa rapporterings- och anmälningsskyldigheter. Flera remissinstanser invände att avgiften behövde ligga på en viss nivå för att vara verkningsfull. Regeringen bedömde dock att 1 000 kr kunde vara en tillräckligt kännbar avgift för små företag och påpekade att avgiften skulle höjas för upprepade fall av överträdelser (prop. 2002/03:54 s. 23).

Miljöstraffrättsutredningen har föreslagit att minimibeloppet ska höjas till 5 000 kr.

Regeringen föreslog vid miljöbalkens införande att miljöstraffsavgifternas maximibelopp skulle uppgå till 500 000 kr, trots att vissa remissinstanser ansåg beloppet vara för lågt (prop. 1997/98:45 del 1 s. 540). Vid riksdagsbehandlingen höjdes dock det maximala beloppet, för att ge utrymme för regeringen att för de allvarigaste överträdelserna kunna bestämma ett högre belopp än 500 000 kr (bet.1997/98:JoU20). De högsta avgifterna i förordningen (2012:259) om miljöstraffsavgifter uppgår till 500 000 kr (7 kap. 17 och 18 §§).

De straffsavgifter som aktualiseras för strålskyddslagen gäller visserligen till stor del bestämmelser av administrativ karaktär och kan drabba små företag. Beloppet 5 000 kr framstår ändå som en lämplig miniminivå för att avgiften ska kunna vara avskräckande.

Eftersom straffsavgifterna enligt strålskyddslagen bör avse mindre straffvärda gärningar, behöver det inte finnas möjlighet att föreskriva avgifter på en så hög nivå som för miljöstraffsavgifterna. Lämpligen bör maxbeloppet vara 100 000 kr.

I strålskyddslagen bör det även ges ledning för bestämmande av avgifternas storlek inom intervallet. För miljöstraffsavgifterna gäller att hänsyn tas till överträdelsens allvar och betydelsen av den bestämmelse som överträdelsen avser. Med "överträdelsens allvar" menas sådant som överträdelsens varaktighet och omfattning och den typiska fara som överträdelsen medför samt känsligheten hos den omgivning som påverkas. "Betydelsen av den bestämmelse som överträdelsen avser" tar sikte på förhållanden som t.ex. skyddsintresset. Bestämmelser som avser att skydda liv och hälsa får exempelvis anses vara av större betydelse än de som avser att ta tillvara estetiska intressen eller befrämja det rörliga friluftslivet. Överträdelser av vissa bestämmelser är med nödvändighet irreparabla medan effekterna av andra överträdelser kan åtgärdas om rättelse vidtas (prop. 1997/98:45, del 2, s. 539).

Med ett schabloniserat objektivet ansvar med förutbestämda avgifter är det knappast möjligt att precisera anvisningarna närmare än enligt miljöbalkens reglering eller att anvisa andra omständigheter. Motsvarande reglering i plan- och bygglagen (2010:900) har samma konstruktion (11 kap. 52 §). Även i strålskyddslagen bör dessa omständigheter vara styrande för avgifternas storlek.

6.2.5 Befrielse och jämkning

<p>Förslag: En straffsavgift ska kunna sättas ned helt eller delvis, om det är oskäligt att ta ut en straffsavgift. Vid denna bedömning ska särskilt beaktas</p>

1. om överträdelsen berott på en omständighet som den avgiftsskyldige inte har kunnat eller bort förutse eller inte har kunnat påverka,
2. om överträdelsen i övrigt framstår som ursäktlig, och
3. vad den avgiftsskyldige har gjort för att undvika överträdelsen.

Skälen för förslaget: Sanktionsavgifterna på strålskyddsområdet behöver vara schabloniserade om förfarandet ska vara enkelt och effektivt. Samma skäl talar för ett strikt ansvar. Ett strikt ansvar är vidare rimligt eftersom det rör sig om överträdelser av ett sådant slag som normalt inte kan ske på annat sätt än som en följd av uppsåt eller oaksamhet. Den schablonartade avgiften och det objektiva ansvaret medför att det av rättssäkerhetsskäl bör finnas en möjlighet till befrielse eller jämkning, som garanti för att sanktionsavgiften inte blir oproportionerligt sträng i det enskilda fallet.

I miljöbalken och flera andra lagar anges uttryckligen att en sanktionsavgift ska tas ut även om överträdelsen inte har skett uppsåtligt eller av oaksamhet. I andra lagar anges det inte och det är inte heller nödvändigt eftersom objektivt ansvar gäller om motsatsen inte anges, se prop. 2012/13:55 s. 142 samt 19 § lagen (2013:363) om kontroll av ekologisk produktion och 25 a § lagen (2002:160) om läkemedelsförmåner m.m.

I miljöbalken finns bestämmelser om befrielse men inte jämkning av miljöstraffavgift. Som skäl har anförts att regler om jämkning skulle medföra att fördelen med miljöstraffavgiftssystemets enkelhet – som beror på att utrymmet för bedömningar i enskilda fall är litet – delvis skulle gå förlorad (se prop. 2005/06:182 s. 52). När det gäller strålskyddslagen framstår det emellertid som önskvärt med en möjlighet till en mer nyanserad bedömning. Eftersom jämningsreglerna får antas komma till tillämpning i relativt få fall, bör de inte medföra någon betydande risk för att systemets enkelhet äventyras.

Enligt miljöbalken beaktas sjukdom, andra oförutsedda eller icke-påverkbara omständigheter samt försök att undvika överträdelsen. En liknande reglering bör finnas i strålskyddslagen. Sjukdom behöver dock inte anges särskilt, eftersom den får anses falla in under oförutsedda eller icke påverkbara omständigheter. Dessutom bör det finnas en generell möjlighet att i undantagsfall beakta andra omständigheter som gör att överträdelsen framstår som ursäktlig.

6.3 Avgränsningar av tillämpningsområdet

6.3.1 Förhållandet till straff och andra påföljder

Förslag: Föreskrifter om sanktionsavgifter ska inte kunna avse en sådan överträdelse av lag eller förordning som är straffbar enligt strålskyddslagen.

En sanktionsavgift ska inte kunna tas ut från någon

- som tillsynsmyndigheten har gjort en anmälan om brott mot, till dess beslut har fattats i frågan om förundersökning ska inledas,
- vars straffrättsliga ansvar utreds, eller

- mot vilken åtal har väckts, ett strafföreläggande har utfärdats eller ett beslut om åtalsunderlåtelse har meddelats.

Den som har ålagts en sanktionsavgift ska inte kunna dömas för brott för samma gärning.

Skälen för förslaget

Rättsläget på andra områden

En viktig aspekt på rätten till en rättvis rättegång enligt Europakonventionen är rätten att slippa att bli lagförd eller straffad på nytt för samma brott ("ne bis in idem"). En ordning med dubbla sanktionsförfaranden innebär enligt Europadomstolens praxis inte nödvändigtvis en kränkning av förbudet mot dubbla prövningar och straff. Det ska dock finnas en rimlig balans mellan samhällets och den enskildes intressen. Tillåtligheten av dubbla prövningar beror också på om förfarandena varit tillräckligt innehållsmässigt och tidsmässigt samordnade. Europadomstolens, EU-domstolens och Högsta domstolens praxis kan numera sammanfattas så att sanktionsavgift och straff kan påföras för samma gärning. Det gäller dock bara under förutsättning att det sker inom ramen för en samlad process, med kompletterande ändamål, förutsebara konsekvenser, samma fakta till grund för avgörandena och där den första sanktionen beaktas när den andra utdöms, så att det sammantagna resultatet blir proportionerligt.

Som en konsekvens av detta kan numera skattetillägg och straff för skattebrott avse samma gärning endast om de beslutas i samma rättegång, se lagen (2015:632) om talan om skattetillägg i vissa fall. Om Skatteverket har beslutat att ta ut skattetillägg av en fysisk person, får åklagaren inte väcka åtal, utfärda strafföreläggande eller besluta om åtalsunderlåtelse för samma person i fråga om den felaktighet eller passivitet som ligger till grund för beslutet om skattetillägg, se 13 b § skattebrottslagen (1971:69). Omvänt gäller att skattetillägg inte får tas ut om den felaktighet eller passivitet som kan leda till skattetillägg redan ligger till grund för en förvaltningsmyndighets anmälan till åklagare om brott enligt skattebrottslagen eller en av någon annan anledning inledd förundersökning om brott enligt den lagen, om anmälan eller förundersökningen avser samma fysiska person som skattetillägget skulle tas ut av. Skattetillägg får dock tas ut om åklagaren har beslutat att inte inleda förundersökning eller att lägga ned förundersökningen eller om felaktigheten eller passiviteten på annat sätt inte längre är föremål för utredning om brott och inte har prövats slutligt, se 49 kap. 10 a § skatteförfarandelagen (2011:1244).

På miljörättens område finns det inte ett sådant samordnat förfarande, men inte heller något strikt förbud mot en tillämpning av båda sanktionsformerna för en och samma gärning. En miljöstraffsavgift behöver dock inte tas ut om det vore oskäligt med hänsyn till att överträdelsen har lett till straff (30 kap. 2 § miljöbalken). Det ska inte heller dömas till ansvar för otillåten miljöverksamhet om gärningen omfattas av en föreskrift om miljöstraffsavgift (29 kap. 4 §). För övriga brott enligt 29 kap. gäller, för gärningar som kan leda till miljöstraffsavgift och inte kan antas leda till annan påföljd än böter, att åtal får väckas av åklagare endast om det är påkallat från allmän synpunkt (29 kap. 11 § fjärde stycket). Vid systematisk miljöbrottslighet eller vid brottslighet som

görs för att dölja skador på miljön anses åtal påkallat. Att miljöstraffsavgift utgår för ett litet delmoment i en samlad gärning som konstituerar brott, innebär vidare inte att åtal för den samlade gärningen ska underlåtas (prop. 2005/06:182, avsnitt 7.11).

Miljöstraffrättsutredningen har haft i uppgift att lämna förslag som möjliggör att sanktionsavgifter kan påföras för mindre allvarliga överträdelse av miljölagstiftningen samtidigt som allvarligare överträdelse av samma regler är kriminaliserade. Utredaren har föreslagit att den ansvariga tillsynsmyndigheten ska informeras när en anmälan till Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten inte leder till att åtal väcks eller till att ett beslut om företagsbot fattas, så att tillsynsmyndigheten kan utreda om det finns skäl att i stället påföra en sanktionsavgift.

Dubbelprovning bör inte förekomma enligt strålskyddslagen

En första fråga är om det för strålskyddslagens del behöver finnas en möjlighet att för samma gärning både döma ut straff och påföra sanktionsavgift. Det behöver i så fall ske i samma förfarande. På skatteområdet anses det sedan länge nödvändigt att använda båda sanktionsformerna (prop. 2014/15:131 s. 57 och 58). När sanktionsavgifter införs på ett rättsområde där sådana inte tidigare har förekommit framstår det i stället som en naturlig utgångspunkt att göra de båda sanktionsformerna alternativa.

Avsikten med sanktionsavgifter på strålskyddsområdet är dels att införa sanktioner för överträdelse av myndighetsföreskrifter, dels en sanktionsväxling. En schabloniserad sanktionsavgift riskerar visserligen att i det enskilda fallet inte utgöra en tillräcklig sanktion. Det finns dock utrymme för Strålsäkerhetsmyndigheten att föreskriva avgiftsnivåer som är differentierade utifrån adressatens förutsättningar. Det finns sammantaget inte anledning att föreskriva ett förfarande som möjliggör både straff och sanktionsavgift för samma gärning.

Systemet behöver alltså utformas så att dubbelprovning för samma sak undviks. En möjlighet är en regel om att ansvar inte ska dömas ut om sanktionsavgift har föreskrivits för gärningen. En sådan regel har den fördelen att den leder till en fullständig uppdelning mellan sådana överträdelse som kan leda till brottspåföljd och sådana som kan leda till sanktionsavgift. Detta eliminerar helt risken för dubbelprovning. Sådana bestämmelser finns i 30 § tredje stycket livsmedelslagen och 40 b § fiskerilagen (1993:787). Följden blir dock att regeringen eller myndigheten i praktiken – genom att föreskriva sanktionsavgifter – bestämmer vad som är straffbart. Dessutom är det opraktiskt att den som vill veta vad som är straffbart behöver kontrollera regelverket om sanktionsavgifter.

En tydlig uppdelning mellan sanktionsformerna kan också uppnås genom att föreskrifter om sanktionsavgifter endast får meddelas för sådana överträdelse som inte är straffsanktionerade (jfr 8 kap. 2 och 5 §§ arbetsmiljölagen). Detta bör lämpligen gälla för överträdelse av strålskyddslagen eller strålskyddsförordningen, eftersom det där inte finns samma behov av flexibilitet som när det gäller myndighetsföreskrifter.

När det gäller Strålsäkerhetsmyndighetens föreskrifter behöver det däremot finnas en flexibilitet i valet av sanktion, eftersom överträdelse av

samma bestämmelse kan vara av skilda slag varav inte alla är straffvärda (se avsnitt 4.2). Myndigheten bör därför kunna meddela föreskrifter om sanktionsavgifter även i fråga om överträdelse som är straffbara.

I denna del behövs spärregler som säkerställer att påföljd för brott eller företagsbot inte kan dömas ut för den som har ålagts sanktionsavgift eller tvärtom. Tillsynsmyndigheten är skyldig att anmäla överträdelse till polis eller åklagare om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts (8 kap. 7 § strålskyddsförordningen). I de fallen är det alltså först när en anmälan inte har lett till förundersökning eller det av annat skäl inte har blivit en straffrättslig prövning av gärningen, som sanktionsavgift kan komma i fråga.

Det bör inte vara tillåtet att besluta en sanktionsavgift mot den vars ansvar för brott med anledning av överträdelsen har prövats. Detta är dock inte tillräckligt för att säkerställa att dubbelprövning inte förekommer, utan också det förhållandet att ett straffrättsligt ansvar utreds för en gärning eller redan att den har lett till en anmälan från tillsynsmyndigheten till polis eller åklagare bör medföra att en sanktionsavgift är utesluten för samma gärning. En förutsättning bör vara att det är personens eget straffrättsliga ansvar som är i fråga. Ett åtal etc. mot en ansvarig fysisk person inom ett bolag saknar däremot betydelse för bolagets avgiftsskyldighet. Även vid fall av friande dom har den tilltalade rätt att i Europarättslig mening inte bli lagförd på nytt för samma brott genom en sanktionsavgift. Inte heller när ett åtal har lagts ned eller åtalsunderlåtelse meddelats bör en sanktionsavgift kunna beslutas.

På motsvarande sätt bör en beslutad sanktionsavgift mot någon hindra att samma person döms till ansvar till brott för samma gärning.

6.3.2 Förhållandet till vitesförelägganden

Förslag: En sanktionsavgift ska inte få tas ut om överträdelsen stred mot ett vitesföreläggande och ligger till grund för en ansökan om att döma ut vite.

Skälen för förslaget: Utdömmande av vite har i praxis ansetts omfattas av begreppet straff i Europakonventionens mening (se avsnitt 4.3.3). Samma gärning får alltså inte leda till både sanktionsavgift och vite, eftersom förfarandena inte kan samordnas så att den samlade sanktionen blir proportionerlig. Ett vite är för övrigt normalt en tillräcklig sanktion, eftersom det ska fastställas till ett belopp som kan antas förmå adressaten att följa föreläggandet, se 3 § lagen (1985:206) om viten.

Bestämmelser som hindrar dubbelprövning har utformats olika i olika författningar. Enligt förordningen (2012:259) om miljöstraffsavgifter ska en sådan avgift inte tas ut för en överträdelse som omfattas av ett vitesföreläggande som har överträtts (5 §). Enligt plan- och bygglagen gäller i stället att en byggsanktionsavgift inte ska tas ut om överträdelsen har medfört att ett vite har dömts ut (11 kap. 55 §). I strålskyddslagen bör bestämmelsen utformas på motsvarande sätt som när det gäller straff och vite (se avsnitt 4.3.3).

6.3.3 Verkställighet och preskription av avgiften

Förslag: En sanktionsavgift ska få beslutas endast om den som anspråket riktas mot har getts tillfälle att yttra sig inom två år från den överträdelse som har gett anledning till att tillsynsmyndigheten överväger ett sådant beslut.

Sanktionsavgiften ska betalas till tillsynsmyndigheten inom trettio dagar, eller den längre tid som anges i beslutet, efter det att beslutet om sanktionsavgiften har fått laga kraft.

En beslutad miljöskänkionsavgift ska falla bort, om beslutet om avgiften inte har verkställts inom fem år från det att beslutet har fått laga kraft.

Skälen för förslaget: En förvaltningsmyndighets beslut om betalnings-skyldighet får verkställas när det har fått laga kraft (3 kap. 1 § första stycket 6 a och 20 § utsökningsbalken). Detta gäller även beslut om sanktionsavgifter i ett flertal lagar.

Sanktionsavgifterna kan bättre fylla sitt syfte som en enkel och effektiv sanktion, om laga kraft inte behöver inväntas innan betalningsskyldighet inträder och beslutet kan verkställas. Annars kan överklagande användas som ett sätt att skjuta upp betalningen (se prop. 1997/98:45, del 1, s. 545–546). Såväl miljöskänkionsavgifter som byggsanktionsavgifter ska därför betalas inom viss tid från delgivning av beslutet och kan verkställas efter sista betalningsdagen (30 kap. 5 § miljöbalken och 11 kap. 61 § plan- och bygglagen). I gengäld kan en domstol efter överklagande bestämma att beslutet tills vidare inte ska gälla.

Med hänsyn till att sanktionsavgifterna är straffliknande i europarättslig mening, framstår det ändå för strålskyddslagens del som angeläget att besluten får laga kraft innan de verkställs.

Sanktionsavgifternas straffrättsliga karaktär talar för preskriptionsregler motsvarande dem som gäller för brott. Miljöskänkionsavgift får endast beslutas om den som anspråket riktas mot har fått tillfälle att yttra sig inom fem år från det att det finns förutsättningar att besluta om avgift. Vidare faller avgiften bort om inte beslutet har verkställts inom tio år från laga kraft (30 kap. 6 och 8 §§ miljöbalken). Detta motsvarar åtalpreskriptionstiden för brott som kan leda till fängelse i mer än ett men högst två respektive fyra år (35 kap. 1, 4 och 8 §§ brottsbalken). I motiven till miljöbalkens preskriptionsregler anges inte någon närmare motivering än så (prop. 1997/98:45 del 1 s. 317–318).

Även enligt plan- och bygglagen gäller frister på fem respektive tio år (11 kap. 58 § andra stycket och 11 kap. 61 § tredje stycket). I marknadsföringslagen (34–35 §§) och arbetsmiljölagen (8 kap. 8 § första stycket och 10 §) gäller frister på fem år i bägge avseendena.

Som en jämförelse kan nämnas att vite jämställs med bötesstraff i preskriptionshänseende. Vite bortfaller alltså om inte talan om utdömande delges inom två år från det att förutsättningarna för en sådan talan uppkom och om ett beslut om utdömt vite inte verkställs inom fem år från beslutet, se 9 § tredje stycket lagen (1985:206) om viten, 35 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken och NJA 1974 s. 243).

Sanktionsavgifter är avsedda att tillämpas inom ramen för ett snabbt och enkelt förfarande. Det finns inte något bärande skäl till att låta

sanktionsavgifter avvika från viten i preskriptionshänseende. Aktörerna på strålskyddsområdet kan inte heller antas vara särskilt svåra att delge. Motsvarande preskriptionstider som för viten bör därför gälla. Det innebär att en sanktionsavgift bör få beslutas endast om den som anspråket riktas mot har getts tillfälle att yttra sig inom två år från överträdelsen. En beslutad miljösktionsavgift bör falla bort om beslutet om avgiften inte har verkställts inom fem år från det att beslutet har fått laga kraft.

Överklagandetiden är enligt 44 § förvaltningslagen (2017:900) tre veckor från den dag då den som överklagar fick del av beslutet genom myndigheten. Det behöver därför inte anges i strålskyddslagen att beslutet om sanktionsavgift ska delges.

6.4 Sanktionsavgifter för överträdelser av strålskyddsförordningen

Förslag: En sanktionsavgift ska betalas med 10 000 kr av

1. den som yrkesmässigt tillhandahåller solarium utan att se till att det finns information om förbudet mot att låta underåriga sola, eller utan att kontrollera verksamheten enligt ett särskilt program för egenkontroll, och

2. den som bedriver en verksamhet med joniserande strålning utan att i den utsträckning som behövs från strålskyddssynpunkt dokumentera de strålkällor som ingår i verksamheten.

Skälen för förslaget: Föreskrifter om sanktionsavgifter föreslås få meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, alltså Strålsäkerhetsmyndigheten. Det stora flertalet sådana föreskrifter kan Strålsäkerhetsmyndigheten antas komma att meddela när det gäller överträdelser av myndighetens egna föreskrifter. När det gäller strålskyddslagen och strålskyddsförordningen avses sanktionsavgifter endast få gälla bestämmelser som inte är straffbara.

Det finns några bestämmelser i lagen för vilka överträdelser inte medför en så betydande risk för kränkning av lagens skyddsintressen att de är straffvärda, men som det ändå behöver finnas en möjlighet till sanktion mot. Det gäller för den som yrkesmässigt låter någon sola i ett solarium men inte ser till att det finns skyltar med information om förbudet mot att låta underåriga sola, eller inte uppfyller kravet på egenkontroll eller kunskaper hos personalen (7 kap. 7 § 2 och 3). För sådana överträdelser bör sanktionsavgift betalas. Detsamma gäller för överträdelser av strålskyddsförordningens krav på dokumentation av strålkällor i verksamheten (6 kap. 1 §).

Solarieverksamheter har genomgående en begränsad omsättning och avgiftens belopp behöver inte sättas alltför högt för att bli tillräckligt kännbart. När det gäller bristande dokumentation av strålkällor beror gärningens allvar främst på hur många strålkällor det är fråga om. Eftersom sanktionsavgiften ska betalas per strålkälla behöver den inte heller för denna överträdelse sättas påtagligt högt. För båda fallen framstår 10 000 kr som ett lämpligt belopp.

7 Tillsyn enligt strålskyddslagen

7.1 Omhändertagande och försegling

7.1.1 Förutsättningarna för omhändertagande och försegling förtydligas och likställs

Förslag: Förutsättningarna ska ändras när det gäller tillsynsmyndighetens beslut om omhändertagande eller försegling av radioaktiva material, tekniska anordningar som innehåller ett radioaktivt ämne eller som kan alstra strålning, och anläggningar där verksamhet med joniserande strålning bedrivs.

Omhändertagande eller försegling ska få beslutas om det behövs för att förhindra att någon bedriver verksamhet med joniserande strålning eller i en omgivning med joniserande strålning, eller hanterar en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning

- utan föreskrivet tillstånd,
- i strid med ett föreskrivet eller förelagt förbud, eller
- i strid med tillståndsvillkor eller föreskrifter för hantering om hanteringen kan orsaka skada eller allvarlig olägenhet.

Verkställigheten av ett beslut om omhändertagande eller försegling ska dokumenteras i ett protokoll.

Skälen för förslaget: Tillsynsmyndigheten får omhänderta ett radioaktivt material eller en teknisk anordning som innehåller ett radioaktivt ämne eller som kan alstra strålning, om det behövs i avvaktan på att ett föreläggande ska följas (8 kap. 8 § strålskyddslagen). Dessutom får tillsynsmyndigheten försegla fastigheter, byggnader, utrymmen och andra anläggningar där verksamhet med joniserande strålning bedrivs samt försegla tekniska anordningar som innehåller ett radioaktivt ämne eller kan alstra strålning, om det behövs för att förebygga att anläggningarna, utrustningarna eller anordningarna används olovligen (8 kap. 9 §).

Regleringen om omhändertagande var tidigare formulerad så att myndigheten kunde besluta att förbjuda användning eller besluta om omhändertagande till dess en förelagd åtgärd vidtas (18 § första stycket i 1958 års strålskyddslag). Därefter kunde tillsynsmyndigheten besluta om omhändertagande till dess att en förelagd åtgärd vidtas eller för att säkerställa att ett meddelat förbud iakttas (33 § 1988 års strålskyddslag). I strålskyddslagen har regleringen återgått till att bara avse omhändertagande i avvaktan på att ett föreläggande ska följas. Samma innebörd i sak som i 1988 års lag är dock avsedd (prop. 2017/18:94 s. 172 och 173).

Det är tydligt att tillsynsmyndigheten har nytta av att kunna omhänderta anordningar m.m. även i syfte att säkerställa att ett förelagt förbud respekteras. Det bör därför tydliggöras att myndigheten har en sådan möjlighet.

Även risk för annat slags olovlig användning bör kunna leda till omhändertagande, likaväl som försegling. Förutsättningarna för de båda formerna av ingripande bör alltså vara desamma.

Möjligheten till försegling gäller alltsedan 1958 års strålskyddslag för att förebygga att anordningar m.m. används olovligen. Av förarbetena till 1958 års lag framgår att ”olovligen” i första hand avsågs betyda i avsaknad av föreskrivet tillstånd, men även omfatta ett förelagt användningsförbud (prop. 1958:29 s. 72 och 99, jfr dock s. 110 och 111). Även vid tillkomsten av 1988 års lag angavs paragrafen gälla i samband med föreläggande eller förbud (prop. 1987/88:88 s. 89). I förarbetena till strålskyddslagen anges däremot att med uttrycket ”olovligen” avses, utöver att något används i strid med ett uttryckligt förbud, att den som bedriver en verksamhet bryter mot tillståndsvillkor eller gällande föreskrifter för verksamheten.

Frågan om när omhändertagande kan komma i fråga, som innebär ingrepp i den enskildes rätt till egendom, bör bedömas restriktivt och behöver förtydligas (jfr artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen). Det är enkelt för tillsynsmyndigheten att konstatera att ett föreskrivet tillstånd saknas eller att det finns ett förbuds föreläggande. I ett sådant fall finns det inte något legalt användningsområde för egendomen. Omhändertagande bör då utan vidare kunna komma i fråga.

Om även en risk för användning i strid med föreskrifter eller villkor för användning ska kunna leda till omhändertagande, bör däremot förutsättningarna närmare anges i lagen. För beslag krävs i motsvarande situation att det skäligen kan antas att föremålet kan bli förverkat (27 kap. 1 § 3 rättegångsbalken). Tillsynsmyndighetens omhändertagande eller försegling har ett annat syfte, nämligen att undvika skada eller olägenhet. Omhändertagande eller försegling för att förhindra hantering i strid med villkor eller föreskrifter bör kunna komma i fråga endast om en sådan hantering kan orsaka skada eller allvarlig olägenhet, jfr t.ex. 11 § lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter.

Sådana ingripanden av tillsynsmyndigheten som nu avses kan behöva ske snabbt. Verkställande av beslut om omhändertagande eller försegling kan ske omedelbart (10 kap. 3 § strålskyddslagen).

För ett skriftligt beslut om omhändertagande eller försegling ska det upprättas en handling där bland annat beslutets innehåll framgår, se 31 § förvaltningslagen och 21 § myndighetsförordningen (2007:515). Det bör dessutom finnas ett mer specifikt krav på dokumentation av verkställigheten av beslutet i ett protokoll, med en beskrivning av det som har omhändertagits eller förseglats. Detta är en rättssäkerhetsgaranti för den drabbade och utgör underlag för myndighetens fortsatta hantering (jfr 27 kap. 13 § rättegångsbalken).

7.1.2 Förfarandet efter omhändertagande och försegling

Förslag: Ett beslut om omhändertagande eller försegling ska upphävas om det inte längre finns grund för beslutet. Den som gör anspråk på egendom som har varit omhändertagen ska ansvara för att egendomen hämtas. Ett beslut om omhändertagande eller försegling ska också upphävas om ett beslut om beslag meddelas för egendomen.

Tillsynsmyndigheten ska få förverka ett föremål om det fortfarande finns grund för omhändertagande efter att den som föremålet har omhändertagits hos har fått möjlighet att visa motsatsen. Tillsyns-

myndigheten ska också få besluta att förverka ett föremål som har varit omhändertaget om inom tre månader

1. från det att beslutet om omhändertagande upphävdes ägaren eller någon annan rättsinnehavare inte har gjort anspråk på föremålet, eller

2. efter ett anspråk den som framställde anspråket inte har hämtat föremålet.

När ett beslut om förverkande har fått laga kraft, ska tillsynsmyndigheten låta sälja egendomen i den ordning som i allmänhet gäller för försäljning av förverkad lös egendom. Överskottet från försäljningen ska ges ut till den vars egendom förverkats om denne är känd. Annars ska överskottet tillfalla staten. Egendomen ska i stället få förstöras om den inte kan säljas, om den kan befaras komma till otillåten användning, eller om den annars är olämplig för försäljning.

Strålsäkerhetsmyndigheten ska få meddela föreskrifter om skyldighet för den vars verksamhet tillsynen avser att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för omhändertagande och försegling samt för åtgärder med förverkad egendom.

Skälen för förslaget: I strålskyddslagen anges inte hur tillsynsmyndigheten ska förfara efter ett beslut om omhändertagande eller försegling. Det behöver regleras under vilka förutsättningar ett sådant beslut ska upphävas och vad som ska ske om det inte finns förutsättningar för utlämnande av omhändertagna föremål.

Detta slags bestämmelser finns bland annat i livsmedelslagen (2006:804) och lagen (1998:506) om flyttning och kontroll av vissa punktskattepliktiga varor. I den sistnämnda lagen benämns förfarandet förverkande, trots att ett brott inte behöver ha begåtts, så kallat administrativt förverkande. Exempel på administrativt förverkande finns även i inregränslagen (1996:701) och lagen (2014:1470) om beskattning av viss privatinförsel av cigaretter. I kärntekniklagen finns en möjlighet till förverkande som enbart kräver att de objektiva förutsättningarna för att döma någon för brott är uppfyllda (26 §).

Regleringen av hanteringen av omhändertagna föremål kan lämpligen utformas efter huvudsaklig förebild av Tullverkets befogenheter enligt de ovan nämnda lagarna. Det kan ifrågasättas om det är lämpligt att använda termen förverkande, som i allmänhet förknippas med särskild rättsverkan av brott. Förfarandet blir emellertid tydligare med ett särskilt beslut som innebär att rättsinnehavaren inte längre kan göra anspråk på föremålet. En möjlighet till beslut om förverkande bör därför införas även i strålskyddslagen.

Förverkande bör komma i fråga endast för lös egendom i form av föremål, även om beslut om försegling kan avse även en fastighet, en byggnad, ett utrymme eller en anläggning. Fast egendom har sällan en så stark koppling till den otillåtna verksamheten att ett förverkande kan vara motiverat. För sådan egendom finns det inte heller något behov av förvaring. Försegling av fast egendom och fastighetstillbehör får betraktas som en temporär åtgärd.

Bestämmelser om försäljning av förverkad lös egendom finns i lagen (1974:1066) om förfarandet med förverkad egendom och hittegods m.m. I andra hand, om föremålet inte kan säljas eller om det kan befaras komma till otillåten användning eller försäljning annars är olämplig, bör föremålet

förstöras. Ett skäl till att ett föremål är olämpligt för försäljning kan vara att en försäljning inte beräknas ge ett överskott.

Det kommer att uppstå kostnader för tillsynsmyndigheten i samband med omhändertagande, försegling och det fortsatta förfarandet. Särskilt om det som har förverkats inte kan säljas utan ska förstöras, kan kostnaderna bli betydande för behandling och slutförvaring av radioaktivt avfall. Strålsäkerhetsmyndigheten bör därför få meddela föreskrifter om skyldighet att ersätta tillsynsmyndighetens kostnader för omhändertagande och försegling samt förstörande av förverkad egendom som inte kan säljas.

7.2 Vite ska inte föreläggas vid misstanke om brott

Förslag: Ett föreläggande ska inte få förenas med vite om det finns anledning att anta att den som ska föreläggas har begått en gärning som är straffbelagd eller kan leda till en sanktionsavgift och föreläggandet avser utredning av en fråga som har samband med den misstänkta gärningen.

Förelägganden mot juridiska personer ska inte få förenas med vite om det finns sådana misstankar mot en ställföreträdare för den juridiska personen.

Skälen för förslaget: Rätten till en rättvis rättegång enligt Europakonventionen innefattar en rätt att inte belasta sig själv genom att lämna uppgifter. När det finns en misstanke om brott eller om en gärning som kan leda till en sanktionsavgift skulle det strida mot denna rättighet om uppgifter om en fråga som har samband med den misstänkta gärningen tvingades fram med viteshot. Det har därför i flera lagar införts förbud mot vitesförelägganden i sådana fall (t.ex. 44 kap. 3 § skatteförfarandelagen och 26 kap. 14 a § miljöbalken). Ett sådant förbud bör gälla även enligt strålskyddslagen. Om den som är misstänkt är ställföreträdare för en juridisk person bör vitesförbudet gälla även i förhållande till den juridiska personen.

Rättigheterna enligt Europakonventionen omfattar även juridiska personer, som inte kan straffas för brott men däremot drabbas av sanktionsavgifter. Vitesförbudet bör därför gälla även till skydd för juridiska personer. Det kan i viss mån försvåra tillsynen av verksamheter men inte på något avgörande sätt. Sanktionsavgifter föreslås träffa lättutredda överträdelser. Tillsynsmyndigheterna har också tillgång till andra verktyg, bland annat omhändertagande av strålkällor och rätt att få tillträde till anläggningar m.m. med biträde av polismyndigheten (8 kap. 8–12 §§ strålskyddslagen).

7.3 Anmälan om brott

Förslag: Tillsynsmyndigheten ska skyndsamt anmäla överträdelser av strålskyddslagen, strålskyddsförordningen och anslutande föreskrifter

till Åklagarmyndigheten, Säkerhetspolisen eller Polismyndigheten, om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts.

Skälen för förslaget: Enligt gällande rätt ska tillsynsmyndigheten anmäla överträdelser av regelverket till Åklagarmyndigheten, Säkerhetspolisen eller Polismyndigheten, om det finns misstanke om brott (8 kap. 7 § strålskyddsförordningen). Motsvarande regel i miljöbalken har nyligen ändrats till att gälla för det fall att det finns anledning att anta att ett brott har begåtts. Någon ändring i sak är inte avsedd, men det nya uttrycket är tydligare, eftersom det innehåller ett beviskrav. Det motsvarar förutsättningen enligt 23 kap. 1 § rättegångsbalken för att en förundersökning ska inledas och är den formulering som används i andra författningar som reglerar krav på att brottsanmälan ska göras (se närmare prop. 2021/22:219, avsnitt 6).

Samma skäl för förtydligande gör sig gällande för bestämmelsen om anmälningsskyldighet i strålskyddsförordningen.

7.4 Skyldighet att anmäla herrelösa strålkällor

Regeringens förslag: Tillståndsplikt för verksamhet med joniserande strålning ska inte gälla för den som kommer i besittning av en herrelös strålkälla.

Skyldigheten att anmäla herrelösa strålkällor till Strålsäkerhetsmyndigheten ska gälla alla som anträffar en sådan strålkälla.

Uttrycket herrelös strålkälla ska i strålskyddslagen förklaras som en strålkälla

- som innehåller ett radioaktivt ämne och har försetts med ämnet för att det ska utnyttjas för sin radioaktivitet,
- vars hantering utgör en tillstånds- eller anmälningspliktig verksamhet med joniserande strålning, och
- som inte står under tillsynsmyndighetens kontroll, eftersom myndigheten inte känner till strålkällan, eller känner till den utan att veta var den finns.

Skälen för förslaget: En herrelös strålkälla är en radioaktiv strålkälla vars hantering utgör en tillståndspliktig verksamhet, men som inte står under tillsynsmyndighetens kontroll (1 kap. 5 a § strålskyddsförordningen). Den som kommer i besittning av något som kan antas vara en herrelös strålkälla ska omgående anmäla detta till Strålsäkerhetsmyndigheten (5 kap. 6 § strålskyddsförordningen).

Att inneha ett radioaktivt material är tillståndspliktig verksamhet med joniserande strålning (1 kap. 7 § och 6 kap. 1 § strålskyddslagen). På vissa anläggningar för t.ex. metallåtervinning, där sådan verksamhet inte bedrivs i övrigt, påträffas återkommande herrelösa strålkällor. De behöver då förvaras till dess de med Strålsäkerhetsmyndighetens medverkan kan tas om hand. Det finns inget skäl till att den som på detta sätt oavsiktligt kommer i besittning av och förvarar en herrelös strålkälla skulle behöva ansöka om tillstånd utöver anmälningsskyldigheten. Det bör därför finnas ett undantag från tillståndsplikten för dessa fall.

Det finns anledning att utvidga anmälningsplikten. I normalfallet kommer den som upptäcker en herrelös strålkälla att ha den i sin besittning, t.ex. vid en återvinningsanläggning för metallskrot. Men det kan förekomma att en strålkälla anträffas utan att det går att identifiera en innehavare. Anmälningsplikten bör gälla även i dessa fall, så att tillsynsmyndigheten får kännedom om och kan omhänderta strålkällan (jfr förslagen till utvidgade befogenheter i avsnitt 7.1).

Bestämmelsen om anmälningsplikt är meddelad med stöd av 6 kap. 8 § strålskyddslagen, som gör det möjligt att meddela föreskrifter om anmälningsplikt för befattning med tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning och komponenter till sådana anordningar. Bemyndigandet bör utvidgas så att det möjliggör föreskrifter om anmälningsplikt för den som påträffar en herrelös strålkälla.

Uttrycket herrelös strålkälla bör förklaras i strålskyddslagen. Uttrycket bör i huvudsak motsvara den definition som finns i strålskyddsförordningen i dag, men närmare anpassas till strålskyddsdirektivet (jfr artiklarna 4.60 och 4.77).

7.5 Föreskrifter om kompetenskrav

Förslag: Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om krav på särskild kompetens för hantering av anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning.

Skälen för förslaget: Det finns ett allmänt krav för den som sysselsätter någon med hantering av anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning att se till att denne har den kompetens som behövs (7 kap. 1 § 4 c strålskyddslagen). Till skillnad från vad som gällde tidigare finns det däremot inte något bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela ytterligare föreskrifter om kompetenskrav. Det bör finnas en möjlighet för Strålsäkerhetsmyndigheten att meddela sådana specifika föreskrifter om kompetenskrav. De kan t.ex. avse krav på särskild kompetens för den som utför kosmetisk behandling med laser.

8 Straff- och tillsynsbestämmelser i angränsande lagar

8.1 Lagen om finansiering av kärntekniska restprodukter

8.1.1 Regleringens innebörd

Den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet ska vidta åtgärder för att hantera och slutförvara kärnavfall eller kärnämne som inte används på nytt. Tillståndshavaren ska också avveckla och riva anläggningar som

verksamheten inte längre ska bedrivas i. Den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor ska även svara för forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Lagen (2006:647) om finansiering av kärntekniska restprodukter (finansieringslagen) syftar till att säkerställa finansieringen av dessa skyldigheter. Det sker genom betalning av en kärnavfallsavgift, som även ska täcka bland annat statens och kommuners kostnader för tillsyn, medelsförvaltning m.m. Avgiften avsätts i kärnavfallsfonden. För förväntade återstående kostnader ska tillståndshavaren ställa säkerhet. Den myndighet som regeringen utser prövar frågor om kärnavfallsavgift, finansieringsbelopp, godkännande av säkerheter samt avräkning och återbetalning av fondmedel.

8.1.2 Tillståndshavarens skyldighet att lämna uppgifter bör förtydligas

Förslag: En tillståndshavare ska lämna de uppgifter och kostnadsberäkningar som behövs för prövning enligt finansieringslagen.

Skälen för förslaget: En tillståndshavare ska varje år upprätta en utbetalningsplan för nästa kalenderårs förväntade grundkostnader (21 § 1), och vart tredje år en beräkning av sina förväntade återstående grundkostnader (21 § 2). Vidare ska de uppgifter och kostnadsberäkningar lämnas som regeringen och tillsynsmyndigheten behöver för att fullgöra sina uppgifter enligt lagen (21 § 3). Tillståndshavare, kommuner och ideella föreningar ska redovisa hur fondmedel som har tagits emot har använts (22 §). Uppgifterna ska lämnas till den myndighet regeringen bestämmer (23 §).

Utbetalningsplaner och beräkningar enligt 21 § 1 och 2 och redovisningar enligt 22 § behövs för Riksgäldskontorets prövning eller i vissa fall yttrande inför regeringens prövning enligt lagen av kärnavfallsavgift, finansierings- och kompletteringsbelopp, säkerheter samt återbetalning, se 12 § finansieringslagen och 14–18 §§ förordningen (2017:1179) om finansiering av kärntekniska restprodukter. Det kan krävas mer underlag för sådan prövning. Det bör därför vara tydligt att tillståndshavaren är skyldig att lämna de uppgifter och kostnadsberäkningar i övrigt som behövs för både regeringens och Riksgäldskontorets prövning.

8.1.3 Utökad straffbarhet och höjt straffmaximum

Förslag: Straffansvaret enligt finansieringslagen ska omfatta alla oriktiga uppgifter som har lämnats på annat sätt än muntligen och har betydelse för prövning eller tillsyn enligt lagen.
Straffmaximum ska höjas till sex månaders fängelse.

Skälen för förslaget: Finansieringslagens enda straffbestämmelse gäller den som lämnar en oriktig uppgift till tillsynsmyndigheten och därigenom åsidosätter sin skyldighet att lämna de uppgifter och kostnadsberäkningar som behövs för att regeringen och tillsynsmyndigheten ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt lagen.

digheten ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt lagen (21 § 3 och 26 §). Straffskalan innehåller endast böter.

Ändringar i lagens finansieringssystem trädde i kraft 2017. Bestämmelserna byggde på förslag i en rapport från Strålsäkerhetsmyndigheten (M2013/01587), som även innehöll förslag om ytterligare straffbestämmelser. Det skulle enligt förslagen vara straffbart att inte lämna uppgifter och att inte följa tillsynsmyndighetens förelägganden. En gärning som bedöms som ringa skulle inte leda till straffansvar. Det skulle inte dömas till ansvar om strängare straff kan dömas ut enligt brottsbalken eller om gärningen omfattas av ett vitesföreläggande. Straffmaximum skulle höjas till sex månaders fängelse. Regeringen uttalade att förslagen om en mer långtgående straffrättslig reglering förtjänade att övervägas ytterligare, men att beredningsunderlaget behövde kompletteras innan det läggs till grund för lagstiftning. Den dittills gällande straffbestämmelsen ändrades därför inte i sak (se prop. 2016/17:199 s. 34).

Att de uppgifter som lämnas enligt lagen är korrekta är nödvändigt för finansieringssystemets funktion. Det är angeläget för tillsynen men framför allt för den prövning som sker enligt lagen, av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Uppgifter som lämnas i en utbetalningsplan för grundkostnader eller i en beräkning av förväntade återstående grundkostnader är liksom redovisning av fondmedel av betydelse för sådan prövning. Straffansvaret bör därför utvidgas till att omfatta samtliga oriktiga uppgifter som har betydelse för prövning eller tillsyn enligt lagen.

Straffansvaret förutsätter grov oaktamhet och brottet avser oriktiga uppgifter som är av betydelse för prövning eller tillsyn. I det ligger att gärningar som framstår som obetydliga inte omfattas av straffansvaret. Det innebär att det inte behövs någon bestämmelse om undantag för ringa brott (jfr avsnitt 5.3.1). Inte heller straffbestämmelsens förhållande till viten behöver regleras, eftersom ett lämnande av oriktiga uppgifter inte kan leda till utdömande av vite.

En uppgift som lämnas till en myndighet och som är av den digniteten att den är av betydelse för prövning eller tillsyn är i allmänhet skriftlig, samtidigt som det kan vara svårt att bevisa muntliga uppgifter. En lämplig avgränsning är att straffansvaret omfattar uppgifter som lämnas på annat sätt än muntligen och har betydelse för prövning enligt lagen (jfr t.ex. 29 kap. 5 § miljöbalken och 5 § skattebrottslagen).

Felaktigt uppgiftslämnande riskerar att inte upptäckas och kan därför leda till felaktiga myndighetsbeslut. Det är mot den bakgrunden rimligt att fängelse ingår i straffskalan. För motsvarande brott enligt miljöbalken, försvårande av miljökontroll, är maximistraffet fängelse i två år (29 kap. 5 §). Att höja straffmaximum till den nivån framstår dock inte som motiverat. Straffmaximum enligt finansieringslagen bör höjas till sex månaders fängelse.

En anslutande fråga är om det finns anledning att göra det straffbart att helt låta bli att lämna uppgifterna eller att annars inte följa tillsynsmyndighetens förelägganden. Före tillkomsten av den tidigare gällande lagen (1992:1537) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m.m. var det straffbart att inte lämna de upplysningar och handlingar som behövs för fastställande av avgift och att inte lämna tillträde till anläggningar när det behövs för samma ändamål. Vid

tillkomsten av 1992 års lag infördes i stället en regel om att ett beslut att infordra uppgifter och en begäran om tillträde kan förenas med vite, vilket för sådana överträdelse ansågs vara en effektivare sanktion än straff (prop. 1992/93:98 s. 50).

Numera får samtliga beslut om förelägganden förenas med vite. Att inte lämna uppgifter till en myndighet eller att inte följa förelägganden är i allmänhet inte ett så klandervärt beteende att det kräver straffsanktionering. En generell straffbarhet för sådana överträdelse riskerar att medföra att det straffbara området blir alltför omfattande. Att tvinga fram ett uppgiftslämnande med hot om sanktioner kan också strida mot rätten att inte belasta sig själv (artikel 6 i Europakonventionen). Ett viteshot kan utformas så att det blir verkningsfullt. Att inte lämna uppgifter bör därför inte kriminaliseras.

8.2 Lagen om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor

Förslag: Tillsynsmyndigheten ska få meddela de förelägganden som behövs för tillsynen och för fullgörande av skyldigheter enligt lagen och anslutande föreskrifter. Ett föreläggande ska få förenas med vite.

Om någon inte gör det som han eller hon är skyldig till enligt tillsynsmyndighetens föreläggande, ska myndigheten få vidta åtgärden på hans eller hennes bekostnad.

En anläggningshavare ska vara skyldig att på begäran av tillsynsmyndigheten lämna de handlingar och upplysningar som behövs för tillsynen.

Det ska vara straffbart med böter eller fängelse i högst sex månader att på annat sätt än muntligen lämna en oriktig uppgift som har betydelse för prövning eller tillsyn.

Skälen för förslaget: Lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor (LRO) innehåller huvudsakligen bestämmelser om skadeståndsansvar vid radiologiska olyckor, och om skyldighet för innehavare av en kärnteknisk anläggning (anläggningshavare) att ställa säkerhet för ansvaret. Lagen ersätter den tidigare gällande atomansvarighetslagen (1968:45). Den genomför ändringar i två konventioner på området. Ändringarna avtalades 2004 men började gälla först den 1 januari 2022. Samma dag trädde LRO i kraft, liksom den anslutande förordningen (2021:1142) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor (FRO).

Anläggningshavare ska enligt LRO ha en ansvarsförsäkring eller se till att annan ekonomisk säkerhet ställs som vid varje tidpunkt täcker ersättningsansvaret enligt lagen upp till vissa angivna belopp (30–32 §§). Enligt lagens enda straffbestämmelse döms till böter eller fängelse i högst sex månader den som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter sin skyldighet enligt lagen att ha en ansvarsförsäkring eller annan ekonomisk säkerhet (57 §).

I LRO finns det regler om utseende av tillsynsmyndighet och om avgifter (56 och 56 §§) men det finns inte några regler om

tillsynsmyndighetens befogenheter. I förarbetena hänvisas i stället till tillämpning av sådana regler i kärntekniklagen (prop. 2009/10:173 s. 108). Den aktuella paragrafen i kärntekniklagen (18 §) är dock inte utan vidare tillämplig vid tillsyn enligt LRO (jfr SOU 2021:10 s. 155–156).

Tillsynen enligt LRO avser i dag främst anläggningshavarnas skyldighet att ställa säkerheter. De ska anmäla sina säkerheter till Riksgäldskontoret, som är tillsynsmyndighet och som ska följa värdet på säkerheterna och fortlöpande bedöma om de är tillräckliga (26 och 27 §§ FRO).

Utredningen om skadereglering vid en radiologisk olycka har lämnat författningsförslag om ett system för skadereglering i händelse av en radiologisk olycka (SOU 2021:10). Utredningen har även föreslagit vissa kompletterande bestämmelser om straff och tillsyn, samt att en anläggningshavares tillstånd att bedriva kärnteknisk verksamhet ska kunna återkallas om skyldigheten att ställa säkerhet åsidosätts i väsentlig mån. Förslagen bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Det behöver finnas tydliga regler i LRO om tillsynsmyndighetens befogenheter. Riksgäldskontoret behöver ha tillgång till effektiva påtryckningsmedel, om anläggningshavarna inte anmäler tillräckliga säkerheter eller ger tillräckligt underlag för bedömning av dem. Det är grundläggande att myndigheten kan besluta de förelägganden som behövs för tillsynen och för att skyldigheterna enligt lagen ska uppfyllas, och att föreläggandena kan förenas med viteshot. Det bör också tydliggöras att anläggningshavarna på begäran ska lämna de handlingar och upplysningar som behövs för tillsynen (jfr 17 § kärntekniklagen och 8 kap. 4 § strålskyddslagen). I undantagsfall kan det tänkas att tillräcklig säkerhet inte ställs trots straff- och viteshot. Tillsynsmyndigheten behöver därför ha möjlighet att se till att säkerhet ställs på anläggningshavarens bekostnad.

Det finns fler verktyg för tillsynsmyndigheten som kan övervägas. Ett sådant är en möjlighet till biträde av polis. Det är dock svårt att se i vilka situationer en sådan befogenhet skulle vara till nytta. Det förekommer vidare att underlåtenhet att följa en tillsynsmyndighets förelägganden straffbeläggs. Typiskt sett är det dock mer lämpligt att beivra sådan underlåtenhet med vite.

Däremot finns det anledning att straffbelägga lämnande på annat sätt än muntligen av felaktiga uppgifter till en myndighet, om det sker uppsåtligt eller av grov oaksamhet och uppgifterna har betydelse för prövning eller tillsyn enligt lagen. Det är väsentligt att myndigheten har ett korrekt underlag för sin bedömning. Ett felaktigt uppgiftslämnande riskerar till skillnad från ren underlåtenhet att gå oupptäckt. Straffskalan bör vara densamma som gäller för brott mot skyldigheten att ställa säkerhet, dvs. böter eller fängelse i högst sex månader.

9 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Författningsändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2027.

De nya bestämmelserna om sanktionsavgifter ska endast tillämpas på överträdelse som har ägt rum efter det att de bestämmelserna har trätt i kraft.

Skälen för förslaget: Med hänsyn till den tid som kan väntas behövas för remissbehandling och för fortsatt behandling inom Regeringskansliet och i riksdagen, bör de föreslagna lagändringarna kunna träda i kraft den 1 januari 2027. Förordningsändringarna bör träda i kraft samtidigt.

Inom förvaltningsrätten gäller som princip att de föreskrifter ska tillämpas som är i kraft när prövningen sker. Det gäller såväl regler om förfarandet som regler om prövningen i sak (RÅ 1996 ref. 57).

Straffbestämmelser får däremot inte tillämpas retroaktivt. Om annan lag gäller när dom meddelas än vid gärningen ska den lagen tillämpas om den leder till frihet från straff eller till lindrigare straff, se 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen och 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken.

Inte heller de nya bestämmelserna om sanktionsavgifter i strålskyddsförordningen bör få tillämpas annat än på gärningar som har begåtts efter att bestämmelserna har trätt i kraft (jfr artikel 7 i Europakonventionen). För dem behövs det därför en övergångsbestämmelse med den innebörden.

I övrigt behövs det inte några övergångsbestämmelser.

10 Konsekvenser

10.1 Skydd för sysselsatta och egenföretagares ställning

10.1.1 Beskrivning av problemet

Strålskyddsdirektivet har genomförts i strålskyddslagen och strålskyddsförordningen. Egenföretagare inkluderas inte i regelverket om skydd mot exponering för joniserande strålning. En egenföretagare är lika skyddsvärd som en arbetstagare och en egenföretagares verksamhet bör ha samma skydds krav som annan verksamhet. Det gäller även exponering vid nödsituationer och vem som har ansvaret för de föreskrivna skyddsåtgärderna. I det tidigare regelverket för strålskydd tolkades egenföretagare in i bestämmelserna även om det inte uttrycktes specifikt. De föreslagna ändringarna behöver genomföras för att Sverige fullt ut ska genomföra strålskyddsdirektivet.

10.1.2 Föreslagna ändringar i korthet

I förslaget införs de nya termerna ”exponerad arbetstagare” och ”räddningspersonal” som definieras så att även egenföretagare omfattas av benämningarna.

De föreslagna ändringarna innebär att egenföretagare får i huvudsak samma skydd som arbetstagare när det gäller exponering för strålning. Vidare krävs egenföretagares verksamhet med strålning, eller egenföretagares verksamhet i en omgivning med joniserande strålning, på samma sätt som andra verksamhetsutövars verksamheter. Ansvar läggs liksom hittills inte bara på arbetsgivaren utan också på verksamhetsutövaren om denne är den som närmast sysselsätter personen i fråga. I några fall är det dock enbart arbetsgivaren som ansvarar. Det gäller skyldigheten att informera exponerade arbetstagare och räddningspersonal om vikten av att anmäla graviditet och amning samt skyldigheten att erbjuda arbetsuppgifter med särskilt låg risk för exponering till en gravid exponerad arbetstagare som begär det.

Det avgränsas tydligare i vilka fall reglerna om skydd mot exponering för strålning ska tillämpas vid verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning. Någon ändrad tillämpning jämfört med i dag är dock inte avsedd.

10.1.3 Vilka berörs av regleringen

Egenföretagare som bedriver verksamhet med strålning eller verksamhet i en omgivning med joniserande strålning berörs av regleringen. När det gäller verksamhet med joniserande strålning finns det ett stort antal egenföretagare som använder strålkällor eller tekniska anordningar som kan alstra strålning, exempelvis inom veterinärmedicinsk verksamhet, odontologisk verksamhet eller verksamheter som använder strålkällor i kontroll- eller analysmetoder. Även för verksamheter som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning kan det förekomma egenföretagare, t.ex. genom att egenföretagaren bedriver sin verksamhet i en lokal med en aktivitetskoncentration av radon som är högre än referensnivån.

10.1.4 Konsekvenser av regleringen

Allmänna konsekvenser

De ändringar som föreslås syftar huvudsakligen till att åter inkludera egenföretagare i bestämmelserna och till att förtydliga regleringen. Ändringarna innebär en ökad tydlighet framför allt för nytillkomna verksamhetsutövare, vilket kan bidra positivt till strålskyddet. Ändringarna medför dock inga reella konsekvenser för verksamhetsutövarna då egenföretagare i det tidigare regelverket för strålskydd tolkades in i bestämmelserna. Förändringarna kräver därför inga särskilda överväganden när det gäller ikraftträdande eller informationsinsatser, eftersom det är fråga om en återgång till tidigare tillämpning av regelverket om strålskydd.

Ekonomiska konsekvenser

De föreslagna ändringarna bedöms inte medföra några ekonomiska effekter för företag eller för offentlig sektor, eftersom de i huvudsak innebär en återgång till tidigare tillämpning av bestämmelserna.

Sociala konsekvenser

Några sociala konsekvenser har inte identifierats.

Miljömässiga konsekvenser

Några miljömässiga konsekvenser har inte identifierats.

10.2 Straff och sanktionsavgifter

10.2.1 Beskrivning av problemet

Strålskyddslagstiftningen innehåller en stor mängd krav som ställs på tillståndshavare och verksamhetsutövare. Att bedriva verksamhet utan att uppfylla dessa krav är i de flesta fall straffbelagt och har tidigare varit så i ännu högre grad, eftersom det enligt 1988 års strålskyddslag var straffbart att överträda myndighetsföreskrifter. Utgångspunkten bör vara att det ska finnas sanktioner mot varje överträdelse av regelverket där det inte kan anses tillräckligt med åtgärder inom ramen för tillsynen. För att åstadkomma detta behöver regelverket kompletteras med sanktionsbestämmelser som täcker in samtliga krav.

Även om det finns ett intresse som är värt att skydda, är det inte givet att det bör ske genom kriminalisering. Ett intresse kan inte sällan beredas tillräckligt skydd genom andra åtgärder än straffrättsliga, som t.ex. skadeståndsskyldighet, administrativa kontrollsystem eller upplysning. Strålsäkerhetsmyndighetens erfarenheter visar att straffsanktioneringen inte alltid är ett effektivt sätt att uppnå regelefterlevnad inom strålskyddsområdet. I praktiken kan relativt lindriga administrativa överträdelser leda till ett inte obetydligt utrednings- och beslutsförfarande inför en anmälan till Åklagarmyndigheten, trots att sådana anmälningar sällan leder till fällande dom.

10.2.2 Föreslagna ändringar i korthet

Sanktionsavgifter införs för överträdelser som är lätta att konstatera utan omfattande utredning, och som typiskt sett begås med uppsåt eller av oaktsamhet. Strikt ansvar ska dock gälla. Sanktionsavgifterna avser mindre allvarliga överträdelser och syftar till att åstadkomma en enklare och mer effektiv hantering av sådana överträdelser.

De föreslagna ändringarna innebär ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet regeringen som bestämmer att meddela föreskrifter om sanktionsavgifter. Sanktionsavgifterna får när det gäller överträdelser av bestämmelser i lagen eller i förordning endast avse gärningar som inte omfattas av straffansvar enligt strålskyddslagen. Avgiftens storlek

bestäms inom ett i lagen fastställt intervall. Avgifter beslutas av tillsynsmyndigheten.

Straffbestämmelserna utformas på ett tydligare sätt. I några avseenden utökas det straffbara området. Det gäller kravet på optimering i en verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning, kravet på demonstration vid tillhandahållande eller visning av tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning samt förbuden mot bestrålning av och import av bestrålat djurfoder och mot överlåtelse eller upplåtelse av strålkällor m.m. till någon som inte har ett tillstånd eller har fullgjort en anmälan som krävs enligt lagen. Det blir dessutom i samtliga fall straffbart att bryta mot tillstånds- eller anmälningsplikt enligt strålskyddslagen eller en föreskrift meddelad med stöd av lagen och att bryta mot villkor eller försiktighetsmått som har föreskrivits i ett beslut om tillstånd eller med anledning av en anmälan. Även överträdelser av vissa andra myndighetsföreskrifter kriminaliseras. Hit hör överträdelser av förbud och krav på försiktighetsmått eller särskild kompetens eller utbildning.

Straffansvaret enligt finansieringslagen och LRO utökas så att det omfattar allt lämnande av oriktiga uppgifter som har betydelse för prövning eller tillsyn enligt respektive lag.

10.2.3 Vilka berörs av regleringen

Sanktioner föreslås i form av straff eller sanktionsavgifter för överträdelser som i huvudsak tidigare har varit straffbelagda. Förslagen riktar sig till verksamheter som omfattas av tillståndskrav eller anmälningsplikt. Det kan röra sig om mindre verksamheter som tandläkar- eller veterinärmottagningar eller större verksamheter som sjukhus eller kärntekniska anläggningar.

10.2.4 Konsekvenser av regleringen

Allmänna konsekvenser

Förslaget innehåller inga nya krav på verksamhetsutövarna, utan det är endast sanktionerna för bristande uppfyllelse av kraven som ändras. Införandet av sanktionsavgifter underlättar beivrande av enklare överträdelser. För den som uppfyller kraven i lagstiftningen medför de förslagen inga konsekvenser. Den som inte följer regelverket löper däremot en högre risk att drabbas av konsekvenser i form av straff eller sanktionsavgifter än med nuvarande reglering. Sannolikheten för en avgiftssanktion enligt det nya förslaget bedöms vara större än sannolikheten för en straffpåföljd enligt tidigare reglering. Det kan dock anses mindre ingripande att utredas av en myndighet än att vara föremål för en förundersökning och man riskerar inte att hamna i misstanke- och belastningsregistren. Det kommer sannolikt också att gå betydligt snabbare att följa upp en överträdelse än i dag, vilket medför att resurser kan frigöras för myndighetens tillsyn.

Ekonomiska effekter

Konsekvenser för företag

I flera fall har de bestämmelser som enligt förslaget ska omfattas av straff eller sanktionsavgifter nyligen varit straffsanktionerade. Någon förändring vad avser de krav som verksamhetsutövarna har att förhålla sig till föreslås inte. Alla som omfattas av kraven i föreskrifterna löper även i fortsättningen, liksom sina konkurrenter, samma risk att drabbas av sanktioner vid oförmåga att leva upp till kraven. De föreslagna bestämmelserna bedöms därför inte få några effekter av betydelse för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt.

Konsekvenser för offentlig sektor

Förslagen omfattar både av- och nykriminalisering av överträdelse. Sedan 2017 har Strålsäkerhetsmyndigheten anmält totalt ett trettiotal överträdelse till polis eller åklagare, varav något fler årligen före strålskyddslagens ikraftträdande vilket kan förklaras med att överträdelse av myndighetsföreskrifter då avkriminaliserades. Någon betydande ökning av åtalsanmälningar eller av måltillströmningen till allmän domstol kan inte förutses. Förslagen bedöms inte få effekter på anslaget som rör kostnader för offentliga biträden.

Ett misstänkt regelbrott som är kopplat till en sanktionsavgift kommer att utredas av tillsynsmyndigheten, men inte av polis eller åklagare, utom i de fall en förundersökning först har inletts men lagts ned. Beslut om sanktionsavgift kan överklagas till förvaltningsrätten. Antalet överklagade ärenden kan antas bli litet.

Vad gäller verksamhet med kosmetiska solarier som står under kommunal tillsyn kan det behövas särskilda informationsinsatser för kommunerna angående den föreslagna nya möjligheten för dem att besluta om sanktionsavgifter.

Sociala konsekvenser

Några sociala konsekvenser har inte identifierats.

Miljömässiga konsekvenser

Strålsäkerhetslagstiftningen syftar till att skydda människors hälsa och miljö från skadlig verkan av strålning och på så sätt bidra till att miljömålet Säker strålmiljö uppfylls. Genom att sanktionera lagstiftningens krav med straff eller avgifter kommer reglerna att följas i högre grad, vilket bidrar till miljömålet.

10.3 Tillsyn

10.3.1 Beskrivning av problemet

Tillsynsmyndigheten har behov av att på ett tydligt sätt kunna omhänderta eller försegla anordningar m.m. i syfte att förhindra hantering i strid med villkor eller föreskrifter om en sådan hantering kan orsaka skada eller allvarlig olägenhet. Sådana ingripanden av tillsynsmyndigheten som avses

kan även behöva ske snabbt. Lagen behöver därför ändras så att denna möjlighet tydligt framgår och kan tillämpas på ett enkelt sätt.

10.3.2 Föreslagna ändringar i korthet

Förutsättningarna ändras när det gäller tillsynsmyndighetens befogenheter att tillämpa tvångsmedel såsom försegling eller omhändertagande av ett material eller en anordning. Omhändertagande eller försegling får beslutas om det behövs för att förhindra att någon bedriver verksamhet med joniserande strålning eller i en omgivning med joniserande strålning, eller hanterar en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning. Ändringarna medför att det räcker för beslut att tillsynsmyndigheten kan konstatera att ett föreskrivet tillstånd saknas eller att det finns ett förbudsföreläggande. Beslut om omhändertagande eller försegling ska upphävas om det inte längre finns grund för beslutet.

Ett föreläggande ska inte få förenas med vite om det finns anledning att anta att den som ska föreläggas har begått en gärning som är straffbelagd, och föreläggandet avser utredning av en fråga som har samband med den misstänkta gärningen.

Tillståndsplikt för verksamhet med joniserande strålning ska inte gälla för den som kommer i besittning av en herrelös strålkälla. Det ska däremot finnas en skyldighet för alla som anträffar en herrelös strålkälla att anmäla detta till Strålsäkerhetsmyndigheten.

10.3.3 Vilka berörs av regleringen

Regleringen berör flera olika aktörer som hanterar eller arbetar med radioaktiva material och tekniska anordningar som kan alstra strålning. Förutom sjukhus, forskningsinstitutioner, och industrier kan även mindre aktörer beröras. Ändringen ger tydligare möjligheter för tillsynsmyndigheter att övervaka och säkerställa att regler och föreskrifter följs. Indirekt berörs även allmänheten, eftersom regleringen syftar till att skydda människor och miljö från skadlig strålning.

10.3.4 Konsekvenser av regleringen

Allmänna konsekvenser

Genom att stärka reglerna kring omhändertagande och försegling av radioaktiva material och tekniska anordningar, minskar risken för olaglig eller osäker hantering, vilket skyddar både människor och miljö. Tillsynsmyndigheterna får tydligare befogenheter att ingripa vid överträdelse, vilket kan leda till att verksamhetsutövare i högre grad följer säkerhetsföreskrifter och därmed till minskad risk för strålningsrelaterade incidenter. Kravet på att dokumentera verkställigheten av beslut om omhändertagande eller försegling i ett protokoll förbättrar spårbarheten och ansvarstagandet vid hantering av farliga material.

Genom att alla som hittar en herrelös strålkälla måste anmäla detta, kan myndigheterna snabbare identifiera och hantera potentiella strålningsrisker. En minskad risk för oavsiktlig exponering för joniserande strålning

kan följa om medvetenheten ökar bland allmänheten och företag om vikten av att rapportera herrelösa strålkällor.

Ekonomiska effekter

Företag som hanterar radioaktiva material eller tekniska anordningar som kan alstra strålning kommer att behöva säkerställa att all hantering sker i enlighet med de nya reglerna. Detta kan innebära mer administrativt arbete med ökade kostnader för att uppfylla säkerhetskrav och för att undvika omhändertagande eller försegling av utrustning. Detta kan vara särskilt utmanande för små företag som hanterar tekniska anordningar som alstrar icke-joniserande strålning och forskningsinstitutioner med begränsade resurser.

Myndigheter som ansvarar för tillsyn och kontroll av radioaktiva material och strålningsanläggningar kommer att få ökade befogenheter att omhänderta eller försegla utrustning och material. Detta kan leda till ett ökat behov av resurser och personal för att genomföra dessa åtgärder och dokumentera dem korrekt. De ökade befogenheterna kan även leda till att fler strålkällor omhändertas med åtföljande kostnader. Dessa ska dock i normalfallet inte hamna på myndigheten, eftersom Strålsäkerhetsmyndigheten bemyndigas att meddela föreskrifter om ersättnings-skyldighet för den i vars verksamhet omhändertagandet har gjorts. Sammantaget bör ett genomförande av dessa förslag inte kräva ytterligare anslag.

Sociala konsekvenser

Genom att stärka tillsynen och kontrollen av radioaktiva material och strålningsanordningar kan allmänheten känna sig tryggare. Detta kan minska oro och rädsla för strålningsrelaterade olyckor eller incidenter. Om lagförslaget leder till färre incidenter och bättre hantering av radioaktiva material, kan det öka allmänhetens förtroende för myndigheter och företag som hanterar dessa material. Detta kan också bidra till en mer positiv inställning till teknologier som involverar strålning.

Miljömässiga konsekvenser

Förslaget syftar till att öka säkerheten för allmänheten genom att förhindra olaglig eller osäker hantering av radioaktiva material och strålningsanordningar. Detta kan minska risken för skador eller allvarliga olägenheter orsakade av strålning.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:647) om finansiering av kärntekniska restprodukter

Redovisning och tillsyn

21 §

En tillståndshavare ska *till den myndighet som regeringen bestämmer*

1. varje år *lämna* en utbetalningsplan för de grundkostnader som förväntas uppkomma under nästkommande kalenderår, *och*

2. vart tredje år *lämna* en beräkning av sina förväntade återstående grundkostnader.

Tillståndshavaren ska dessutom lämna de övriga uppgifter och kostnadsberäkningar som behövs för att regeringen eller den myndighet som avses i första stycket ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt denna lag.

Paragrafen gäller utbetalningsplaner, kostnadsberäkningar och andra uppgifter som en tillståndshavare ska lämna till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.2.

Första stycket ändras i förtydligande syfte så att det direkt i paragrafen, i stället för av hittillsvarande 23 §, framgår att de utbetalningsplaner och kostnadsberäkningar som avses ska lämnas till den myndighet som regeringen bestämmer.

Det nya *andra stycket* motsvarar i huvudsak hittillsvarande första stycket 3. Ändringen innebär i sak att de uppgifter och kostnadsberäkningar i övrigt ska lämnas som behövs för att regeringen eller den myndighet som avses i första stycket 1 eller 2 ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt lagen. Det är fråga om uppgifter som regeringen eller en myndighet behöver för prövning av kärnavfallsavgift, godkännande av säkerheter m.m.

Hittillsvarande första stycket 3 gäller uppgifter till regeringen eller tillsynsmyndigheten. Uppgiftslämnande till tillsynsmyndigheten regleras i stället i den nya 24 a §.

22 §

Tillståndshavare, kommuner och ideella föreningar som har fått fondmedel enligt denna lag ska redovisa hur medlen har använts, *till den myndighet som regeringen bestämmer*.

Paragrafen gäller redovisning av hur fondmedel har använts.

Paragrafen ändras endast på så sätt att det direkt i paragrafen, i stället för av hittillsvarande 23 §, framgår att redovisning ska lämnas till den myndighet som regeringen bestämmer. Detta innebär inte någon ändring i sak.

24 a §

En tillståndshavare ska på begäran av tillsynsmyndigheten lämna de handlingar och upplysningar som behövs för tillsynen.

Enligt paragrafen, som är ny, ska tillståndshavare på begäran av tillsynsmyndigheten lämna de handlingar och upplysningar som behövs för tillsynen.

Paragrafens innehåll motsvarar i huvudsak hittillsvarande 21 § 3 när det gäller uppgifter till tillsynsmyndigheten. Det tydliggörs att uppgifterna ska lämnas på begäran av tillsynsmyndigheten.

Straff

26 §

Den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet på annat sätt än muntligen lämnar en oriktig uppgift som har betydelse för prövning eller tillsyn enligt denna lag, döms till böter eller fängelse i högst sex månader, om det inte kan dömas till ansvar enligt brottsbalken.

Paragrafen innehåller en straffbestämmelse för oriktigt uppgiftslämnande. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.3.

Det straffbara området utvidgas så att det omfattar lämnande av alla slags oriktiga uppgifter som lämnas på annat sätt än muntligen och som har betydelse för prövning eller tillsyn enligt lagen. Det är däremot inte straffbart att inte lämna några uppgifter. Den som inte lämnar några uppgifter kan föreläggas vid vite att göra det, se 25 §. Dessutom höjs straffmaximum till fängelse i sex månader.

11.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor

Tillsyn

56 a §

En anläggningshavare ska på begäran av tillsynsmyndigheten lämna de handlingar och upplysningar som behövs för tillsynen.

I paragrafen, som är ny, åläggs anläggningshavarna att lämna de handlingar och upplysningar som tillsynsmyndigheten behöver för tillsynen. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Det som främst kommer i fråga är att Riksgäldskontoret behöver få tillräckligt underlag för att bedöma om de säkerheter som en anläggningshavare anmäler är tillräckliga. I annat fall kan tillsynsmyndigheten enligt 56 b § utfärda vitesförelägganden.

56 b §

Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden som behövs för att denna lag, föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen och beslut som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Ett föreläggande får förenas med vite.

Om någon inte följer tillsynsmyndighetens föreläggande får myndigheten vidta den förelagda åtgärden på dennes bekostnad.

I paragrafen, som är ny, anges tillsynsmyndighetens befogenheter. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Enligt *första stycket* får tillsynsmyndigheten meddela de förelägganden, som behövs för tillsynen och för fullgörande av skyldigheter enligt lagen och anslutande föreskrifter. Med ”anslutande föreskrifter” avses föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, verkställighetsföreskrifter och föreskrifter meddelade med stöd av regeringens restkompetens. Föreläggandena får förenas med vite.

Tillsynsmyndighet är i dag Riksgäldskontoret, som även utför uppgifter som gäller prövning av säkerheter, se 11 § förordningen (2017:1179) om finansiering av kärntekniska restprodukter. Andra uppgifter som gäller prövning enligt lagen ligger på Strålsäkerhetsmyndigheten.

Det som närmast kan ge anledning att utfärda ett föreläggande vid vite är att en anläggningshavare inte uppfyller sin skyldighet att till Riksgäldskontoret anmäla sina säkerheter eller inte ger myndigheten tillräckligt underlag för att kunna bedöma om säkerheterna är tillräckliga (se 56 a §). Bestämmelser om vite, bl.a. om hur vitesbeloppet fastställs, finns i lagen (1985:206) om viten.

Enligt *andra stycket* får tillsynsmyndigheten vidta en åtgärd på bekostnad av den som inte har följt ett föreläggande. Även detta blir främst aktuellt när det gäller ställande av säkerheter. Bestämmelsen kan antas komma att tillämpas endast i undantagsfall, t.ex. om en anläggningshavare skulle gå i konkurs och sakna tillräckliga medel. Tillsynsmyndigheten kan då ordna med säkerheter och om möjligt ta ut kostnaden för säkerheterna av anläggningshavaren.

56 c §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för prövning och tillsyn enligt denna lag och föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om avgifter för prövning och tillsyn.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 56 a § och ändras endast redaktionellt.

Straff

57 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som

1. *med uppsåt eller av oaktsamhet åsidosätter sin skyldighet enligt denna lag att ha en ansvarsförsäkring eller annan ekonomisk säkerhet upp till den nivå som följer av 30 eller 31 §, eller*

2. *med uppsåt eller av grov oaktsamhet på annat sätt än muntligen lämnar en oriktig uppgift som har betydelse för prövning eller tillsyn enligt denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.*

Paragrafen innehåller lagens straffbestämmelser. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

I första stycket införs en punktuppställning. Första punkten motsvarar den hittillsvarande paragrafen. Genom den nya andra punkten blir det straffbart att på annat sätt än muntligen lämna en oriktig uppgift som har betydelse för provning eller tillsyn enligt lagen (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor eller föreskrifter som ha meddelats med stöd av lagen.

11.3 Förslaget till lag om ändring i strålskyddslagen (2018:396)

1 kap. Lagens syfte och innehåll

Ordförklaringar

5 §

I denna lag avses med

sluten strålkälla: radioaktivt ämne som är permanent inneslutet i en behållare eller ingår i ett fast material som förhindrar spridning av det radioaktiva ämnet vid normal användning,

sluten strålkälla med hög aktivitet: en sluten strålkälla där aktiviteten hos radionukliden motsvarar eller överskrider det relevanta aktivitetsvärdet enligt bilaga III till rådets direktiv 2013/59/Euratom av den 5 december 2013 om fastställande av grundläggande säkerhetsnormer för skydd mot de faror som uppstår till följd av exponering för joniserande strålning och om upphävande av direktiven 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom och 2003/122/Euratom,

herrelös strålkälla: en strålkälla

1. som innehåller ett radioaktivt ämne och har försetts med ämnet för att det ska utnyttjas för sin radioaktivitet,

2. vars hantering utgör en tillstånds- eller anmälningspliktig verksamhet med joniserande strålning, och

3. som inte står under tillsynsmyndighetens kontroll, eftersom myndigheten inte känner till strålkällan, eller känner till den utan att veta var den finns.

radioaktivt material: radioaktivt ämne eller ett material som innehåller ett radioaktivt ämne eller är förorenat med ett radioaktivt ämne, och

radioaktivt avfall: radioaktivt material som det inte finns någon planerad och godtagbar användning för.

I paragrafen förklaras vissa ord och uttryck som används i lagen. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.1.

Det införs en definition av uttrycket *sluten strålkälla med hög aktivitet*. Definitionen motsvarar definitionen i artikel 4.41 i rådets direktiv 2013/59/Euratom av den 5 december 2013 om fastställande av grundläggande säkerhetsnormer för skydd mot de faror som uppstår till följd av exponering för joniserande strålning, och om upphävande av direktiven 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom och 2003/122/Euratom (strålskyddsdirektivet). Hänvisningen till direktivet är dynamisk och avser alltså direktivet i den vid varje tidpunkt gällande lydelsen. Uttrycket används i 10 kap. 1 §.

Definitionen av *herrelös strålkälla*, som också är ny, har utformats i enlighet med strålskyddsdirektivets definition (artikel 4.60, jfr artikel

4.77). En i huvudsak motsvarande definition finns i hittillsvarande 5 kap. 6 § strålskyddsförordningen (2018:506).

Definitionen av *radioaktivt avfall* ändras så att hänvisningen till 15 kap. 1 § miljöbalken tas bort. Radioaktivt avfall är därmed radioaktivt material som det inte finns någon planerad och godtagbar användning för. Någon ändring i sak är inte avsedd.

8 §

Med omgivning med joniserande strålning avses i denna lag en omgivning där

1. en människa kan exponeras för radon, gammastrålning, kosmisk strålning eller annan joniserande strålning som inte har något direkt samband med en sådan hantering som avses i 7 § utan beror på omständigheterna på platsen, och
2. strålningen inte är hänförlig till en pågående radiologisk nödsituation.

I paragrafen förklaras vad som i lagen avses med en omgivning med joniserande strålning. Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Hänvisningen till 7 §, som avser verksamhet med joniserande strålning, ändras så att en omgivning med joniserande strålning inte har direkt samband med något slags verksamhet med joniserande strålning.

10 a §

Med exponerad arbetstagare avses i denna lag den som är sysselsatt i en verksamhet med joniserande strålning och riskerar att utsättas för sådan strålning över en dosgräns som gäller för personer i allmänheten.

Som sysselsatt anses

1. anställd, uppdragstagare, lärling, praktikant eller studerande hos verksamhetsutövaren eller någon annan, och
2. egenföretagare.

Paragrafen är ny och innehåller en förklaring av vad som i lagen avses med "exponerad arbetstagare". Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Innehållet motsvarar delvis det som enligt hittillsvarande 2 kap. 3 § avses med "arbetstagare". Exponerad arbetstagare är endast den som är sysselsatt i en verksamhet med joniserande strålning och riskerar att utsättas för strålning över en dosgräns för allmänheten. Sådana dosgränser meddelas i föreskrifter med stöd av 3 kap. 8 § (för närvarande i 1 kap. 2 § strålskyddsförordningen). Till skillnad från det som hittills gällt omfattas även egenföretagare som sysselsätts i verksamheten. "Exponerad arbetstagare" definieras på i huvudsak samma sätt som i strålskyddsdirektivet (artikel 4.36), men anpassat till att strålskyddslagens reglering utgår från verksamheter i stället för exponeringssituationer, som i direktivet. Uttrycket används i lagens bestämmelser om skydd för personer som sysselsätts i verksamheter med joniserande strålning och vissa verksamheter i omgivning med joniserande strålning (4 kap.).

En person som är exponerad arbetstagare i en ordinär verksamhet kan vid en nödsituation räknas som räddningspersonal, se 10 b §.

10 b §

Med räddningspersonal avses i denna lag den som har bestämda uppgifter att utföra vid en radiologisk nödsituation och därför kan komma att exponeras för joniserande strålning.

Paragrafen är ny och innehåller en förklaring av vad som i lagen avses med räddningspersonal. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Räddningspersonal är den som har bestämda uppgifter att utföra vid en radiologisk nödsituation och kan komma att exponeras för joniserande strålning. Denna personkategori faller inom ramen för det som enligt hittillsvarande 2 kap. 3 § avses med "arbetstagare".

Uttrycket räddningspersonal förklaras på i huvudsak samma sätt som i strålskyddsdirektivet (artikel 4.31). Uttrycket används i lagens bestämmelser om skydd för personer som sysselsätts vid en radiologisk nödsituation (4 kap.).

4 kap. Räddningspersonal och exponerade arbetstagare

Kapitlet ändras i huvudsak på så sätt att ett flertal paragrafer i stället för "arbetstagare" avser "exponerad arbetstagare" eller "räddningspersonal" enligt de nya definitionerna i 1 kap. Detta innebär i de flesta fall att lagtexten formuleras mer kortfattat. I sak innebär dessa ändringar i flera fall att även egenföretagare omfattas av bestämmelserna. Även vissa andra ändringar i sak föreslås enligt vad som anges nedan vid respektive paragraf. När en bestämmelse riktar sig till den som "sysselsätter" någon, kan det förutom verksamhetsutövaren även avse en extern arbetsgivare som har hyrt ut personal. En anlitad egenföretagare sysselsätts av verksamhetsutövaren, men sysselsätter dessutom sig själv.

Förbud att sysselsätta underåriga

1 §

Det är förbjudet att sysselsätta någon som är under 18 år *som räddningspersonal eller exponerad arbetstagare*.

Paragrafen innehåller ett förbud att sysselsätta underåriga som exponerade arbetstagare eller räddningspersonal. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Paragrafen anpassas till de nya uttrycken exponerad arbetstagare och räddningspersonal. I sak innebär ändringen att förbudet omfattar även anlitande av en underårig egenföretagare.

Medicinsk kontroll

3 §

Det är förbjudet att sysselsätta någon *som exponerad arbetstagare som*

1. inte har genomgått den medicinska kontroll som behövs för att personens lämplighet för arbetsuppgifterna *ska kunna bedömas*, eller
2. vid kontrollen har bedömts olämplig för arbetsuppgifterna.

Enligt paragrafen är det förbjudet att sysselsätta någon som exponerad arbetstagare utan medicinsk kontroll respektive om personen har bedömts olämplig. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Paragrafen anpassas till det nya uttrycket exponerad arbetstagare, med följd att även egenföretagare omfattas.

4 §

En *exponerad* arbetstagare är skyldig att *genomgå* den medicinska kontroll som behövs för att personens lämplighet för arbetsuppgifterna *ska kunna bedömas*.

I paragrafen åläggs exponerade arbetstagare, som redan är sysselsatta i en verksamhet, att underkasta sig medicinsk kontroll. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Paragrafen anpassas till det nya uttrycket *exponerad arbetstagare*, med följd att även anlitade egenföretagare omfattas.

5 §

Den som sysselsätter någon *som räddningspersonal eller exponerad arbetstagare* ska se till att *den sysselsatte* snarast genomgår en läkarundersökning, om *han eller hon*

1. har exponerats för joniserande strålning och fått en stråldos som överskrider en dosgräns som gäller för *exponerade* arbetstagare, eller
2. visar tecken på skada som kan misstänkas *ha orsakats* av joniserande strålning.

Enligt paragrafen ska den som sysselsätter någon som *exponerad arbetstagare* eller *räddningspersonal* se till att personen genomgår en läkarundersökning, om han eller hon har exponerats för strålning över dosgränsen eller visar tecken på strålskada. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Paragrafen anpassas till de nya uttrycken *exponerad arbetstagare* och *räddningspersonal*. Den omfattar därmed även en egenföretagare som sysselsätts. Det är verksamhetsutövaren som är närmast att ha kännedom om sådana omständigheter som föranleder en undersökning. För inhyrd arbetskraft ansvarar dock även arbetsgivaren.

Även för räddningspersonal är det flera som ska se till att läkarkontrollen genomförs. I normalfallet har räddningspersonal en anställning hos, eller ett uppdragsförhållande till, verksamhetsutövaren eller någon annan och har sina uppgifter vid en nödsituation utpekade i en beredskapsplan. Ett ansvar ligger då på den som närmast sysselsätter personen i fråga. Om han eller hon är sysselsatt i den verksamhet där nödsituationen har uppstått, är det verksamhetsutövaren. När det gäller andra anställda som utför samhällsviktigt arbete som måste upprätthållas i nödsituationen, är det deras arbetsgivare. Om det är en person ur allmänheten som tilldelas uppgifter i själva nödsituationen, ligger ansvaret på den som ansvarar för räddningsarbetet och som har tilldelat uppgifterna.

Graviditet och amning

7 §

En *arbetsgivare* som sysselsätter någon *som räddningspersonal eller exponerad arbetstagare* ska informera *denne* om vikten av att tidigt anmäla graviditet eller amning till arbetsgivaren.

Enligt paragrafen ska en arbetsgivare som sysselsätter någon som *räddningspersonal* eller *exponerad arbetstagare* informera arbetstagaren

om vikten av att tidigt anmäla graviditet eller amning. Övervägandena finns i avsnitt 3.1 och 3.3.

Paragrafen anpassas till de nya uttrycken exponerad arbetstagare och räddningspersonal. Den ändras också så att informationsskyldigheten enbart ligger på arbetsgivaren. Detta överensstämmer med artikel 5.3 i strålskyddsdirektivet. Ofta är verksamhetsutövaren arbetsgivare, men inte om det gäller inhyrd personal. Egenföretagare har själva ansvaret för att hålla sig informerade. Räddningspersonal utan anställning ingår inte i kretsen av sysselsatta som ska informeras.

Paragrafen ändras också på så sätt att den inte är generellt tillämplig vid verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning. I stället anges i den nya 15 a § i vilka fall denna paragraf ska tillämpas vid sådan verksamhet.

8 §

Den som sysselsätter *en gravid exponerad arbetstagare* ska se till att *arbetsuppgifterna är sådana* att den ekvivalenta dosen till fostret under den återstående graviditeten blir så liten som möjligt och inte förväntas överstiga 1 millisievert.

Paragrafen gäller anpassning av arbetsuppgifter för gravida personer. Övervägandena finns i avsnitt 3.1, 3.2 och 3.3.

Paragrafen anpassas till de nya uttrycken exponerad arbetstagare och räddningspersonal. Det innebär att skyldigheten gäller även gentemot egenföretagare.

Dessutom ändras paragrafen på så sätt att den inte är generellt tillämplig vid verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning. I stället anges i den nya 15 a § i vilka fall denna paragraf ska tillämpas vid sådan verksamhet.

9 §

Om en gravid *exponerad* arbetstagare begär det, ska arbetsgivaren erbjuda arbetsuppgifter som inte innebär någon exponering från joniserande strålning utöver den som personer i allmänheten får exponeras för.

Paragrafen gäller skyldighet för en arbetsgivare att erbjuda en gravid exponerad arbetstagare arbetsuppgifter som inte innebär någon exponering från joniserande strålning utöver den som personer i allmänheten får exponeras för. Övervägandena finns i avsnitt 3.1 och 3.3.

Paragrafen anpassas till det nya uttrycket exponerad arbetstagare, vilket gör det tydligt att skyldigheten gäller endast i förhållande till personer som är sysselsatta i en verksamhet med joniserande strålning och där riskerar strålning över en dosgräns för allmänheten.

10 §

Det är förbjudet att sysselsätta *någon som är gravid som räddningspersonal*.

Enligt paragrafen är det förbjudet att sysselsätta vissa personer som räddningspersonal. Övervägandena finns i avsnitt 3.1 och 3.3.

Paragrafen anpassas till det nya uttrycket räddningspersonal.

11 §

Den som sysselsätter någon *som ammar som räddningspersonal eller exponerad arbetstagare* ska planera *arbetsuppgifterna* så att *den sysselsatte* inte riskerar att få ett intag av eller kontamineras med radioaktiva ämnen som medför att barnet kan exponeras för joniserande strålning *utöver den* som personer i allmänheten *får exponeras för*.

Paragrafen gäller anpassning av arbetsuppgifter för personer som ammar. Övervägandena finns i avsnitt 3.1, 3.2 och 3.3.

Paragrafen anpassas till det nya uttrycket exponerad arbetstagare, med följd att även egenföretagare omfattas.

Dessutom ändras paragrafen på så sätt att den inte är generell tillämplig vid verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning. I stället anges i den nya 15 a § i vilka fall denna paragraf ska tillämpas vid sådan verksamhet.

Information till räddningspersonal

12 §

Den som *avser att sysselsätta* någon *som räddningspersonal* ska informera *den som ska sysselsättas* om relaterade hälsorisker och tillgängliga skyddsåtgärder.

Paragraferna gäller information till räddningspersonal. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Paragrafen anpassas till den nya termen räddningspersonal (1 kap. 10 b §). Det innebär ingen ändring i sak. Ändringen tydliggör dock att informationsskyldigheten endast gäller när den som sysselsätts kan komma att exponeras för joniserande strålning.

13 §

Det är förbjudet att sysselsätta någon *som räddningspersonal* som inte frivilligt har åtagit sig att utföra uppgifterna, om det med hänsyn till omständigheterna är sannolikt att *personen* kommer att exponeras för strålning och få en stråldos som överstiger de dosgränser som gäller för *exponerade* arbetstagare.

Enligt paragrafen är det bara frivilliga som får sysselsättas som räddningspersonal, om det är sannolikt att personalen kommer att exponeras för en stråldos över dosgränserna för exponerade arbetstagare. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Paragrafen anpassas till den nya termen räddningspersonal (1 kap. 10 b §).

Övervakning av räddningspersonal

14 §

Den som sysselsätter någon *som räddningspersonal* ska övervaka exponeringen med individuell mätning eller genom en individuell bedömning av stråldosen. Övervakningen ska genomföras på det sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Enligt paragrafen ska exponeringen av räddningspersonal övervakas. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Paragrafen anpassas till den nya termen räddningspersonal (1 kap. 10 b §). Det innebär ingen ändring i sak.

Skyddsanordningar

15 §

Den som är *räddningspersonal eller exponerad* arbetstagare ska använda de skyddsanordningar och vidta de åtgärder i övrigt som anvisats av den som är ansvarig för strålskyddet.

Enligt paragrafen ska räddningspersonal och exponerade arbetstagare använda de skyddsanordningar m.m. som har anvisats av den som är ansvarig för strålskyddet. Övervägandena finns i avsnitt 3.1 och 3.2.

Paragrafen anpassas till de nya uttrycken räddningspersonal och exponerad arbetstagare, med följd att även egenföretagare omfattas.

Paragrafen ändras också på så sätt att den inte är generellt tillämplig vid verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning. I stället anges i den nya 15 a § i vilka fall denna paragraf ska tillämpas vid sådan verksamhet.

Sysselsatta i en omgivning med joniserande strålning

15 a §

Bestämmelserna i 5, 7–9, 11 och 15 §§ gäller även för arbetstagare som sysselsätts

1. på en arbetsplats där de riskerar att utsättas för en effektiv stråldos över 6 millisievert per år från radon inomhus, eller

2. inom flygverksamhet där de riskerar att utsättas för kosmisk strålning med en effektiv dos över 6 millisievert per år.

Paragrafen är ny och gäller skyldigheter mot arbetstagare som sysselsätts i en omgivning med joniserande strålning. Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Skyldigheterna i 4 kap. gäller som huvudregel mot exponerade arbetstagare eller räddningspersonal. I denna paragraf anges i vilka fall skyldigheterna gäller även mot arbetstagare som sysselsätts i en omgivning med joniserande strålning. De angivna fallen motsvarar kraven i strålskyddsdirektivet (artiklarna 35.2 och 35.3).

Ytterligare föreskrifter om skydd för sysselsatta

16 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om skydd mot risk för skador från joniserande strålning *för*

1. exponerade arbetstagare,

2. räddningspersonal, och

3. den som annars sysselsätts i en verksamhet

a) med joniserande strålning, eller

b) som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning.

I paragrafen bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela ytterligare föreskrifter om skydd mot risk för

skador från joniserande strålning. Övervägandena finns i avsnitt 3.1 och 3.2.

Föreskrifterna kan avse t.ex. förbud att sysselsätta en person under 18 år i en verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning, att dosmätare och viss skyddsutrustning, som skyddsdräkt, handskar eller andningsmask, ska användas i vissa situationer, att viss utbildning krävs för visst arbete eller krav på att arbetsrutiner tas fram (prop. 2017/18:94 s. 152). Paragrafen anpassas till de nya uttrycken exponerad arbetstagare och räddningspersonal. Den omfattar därmed även egenföretagare.

6 kap. Tillstånd och anmälan i fråga om joniserande strålning

Tillstånds- och anmälningsplikt

8 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet att anmäla

1. förvärv, innehav, överlåtelse, upplåtelse, saluförande eller införsel till Sverige av tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning,

2. hantering av komponenter som har väsentlig betydelse från strålskydssynpunkt och är tillverkade för att ingå i tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning, och

3. *herrelösa strålkällor som innehas eller påträffas.*

I paragrafen finns bemyndiganden för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om anmälningsplikt för icke tillståndspliktiga åtgärder med tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning (jfr 1 kap. 7 § och 1 §). Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

I *tredje punkten*, som är ny, finns ett bemyndigande att meddela föreskrifter om anmälningsplikt för herrelösa strålkällor som innehas eller påträffas. En förklaring av uttrycket herrelös strålkälla finns i 1 kap. 5 §.

7 kap. Tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning

Skyddsanordningar

2 §

Den som är *sysselsatt* i en verksamhet där det används en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning ska använda de skyddsanordningar och vidta de åtgärder i övrigt som har anvisats av den som är ansvarig för strålskyddet.

Enligt paragrafen ska den som är sysselsatt i en verksamhet där det används en teknisk anordning som kan alstra joniserande strålning använda de skyddsanordningar som har anvisats. Övervägandena finns i avsnitt 3.1.

Paragrafen ändras så att ordet ”arbetstagare” ersätts med ”sysselsatt”. Detta innebär ingen ändring i sak.

Ytterligare föreskrifter om försiktighet och kompetens

11 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om

1. hur tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning ska hanteras och andra försiktighetsmått i samband med hanteringen, och

2. krav på särskild kompetens för hantering av tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning.

Paragrafen innehåller bemyndiganden för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om försiktighetsmått och kompetenskrav vid hantering av tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2.

Första punkten överensstämmer med paragrafens hittillsvarande innehåll.

I *andra punkten* läggs det till ett bemyndigande att meddela föreskrifter om krav på särskild kompetens för hantering av tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning. Föreskrifterna kan till exempel avse kompetenskrav vid kosmetisk behandling med laser.

8 kap. Tillsyn

Förelägganden

7 §

Ett beslut om föreläggande enligt 6 § får förenas med vite.

Ett föreläggande får dock inte förenas med vite om

1. *det finns anledning att anta att den som ska föreläggas har begått en gärning som är straffbelagd eller kan leda till en sanktionsavgift, och*

2. *förelägget avser utredning av en fråga som har samband med den misstänkta gärningen.*

Om den som ska föreläggas är en juridisk person gäller andra stycket även när gärningen har begåtts av en ställföreträdare för denne.

Paragrafen gäller förutsättningarna för förelägganden vid vite. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

I det nya *andra stycket* förbjuds föreläggande vid vite när det finns anledning att den som föreläggs har begått en gärning som är brottslig eller kan leda till en sanktionsavgift och förelägget gäller något som har samband med gärningen. Stycket är ett uttryck för den s.k. passivitetsrätten. Stycket har utformats med 44 kap. 3 § skatteförfarandelagen (2011:1244) som förebild.

Enligt *tredje stycket*, som är nytt, gäller andra stycket även för gärningar som har begåtts av en ställföreträdare för en juridisk person som ska föreläggas. Det innebär att en juridisk person inte får föreläggas vid vite att lämna information om en fråga som har samband med en ställföreträdarens gärning.

Omhändertagande och försegling

8 §

Tillsynsmyndigheten får besluta att omhänderta *eller försegla*

1. ett radioaktivt material, eller
2. en teknisk anordning som innehåller ett radioaktivt ämne eller som kan alstra strålning.

Tillsynsmyndigheten får besluta att försegla en fastighet, en byggnad, ett utrymme eller en anläggning, om verksamhet med joniserande strålning bedrivs där.

Omhändertagande eller försegling får beslutas, om det behövs för att förhindra att någon bedriver verksamhet med joniserande strålning eller i en omgivning med joniserande strålning, eller hanterar en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning,

1. utan föreskrivet tillstånd,
2. i strid med ett förbud, eller
3. i strid med ett tillståndsvillkor eller föreskrifter för hantering, om hanteringen kan orsaka skada eller allvarlig olägenhet.

I paragrafen regleras tillsynsmyndighetens befogenheter att omhänderta eller försegla bl.a. material, anordningar och anläggningar. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1.

Enligt *första stycket* får tillsynsmyndigheten omhänderta eller försegla ett radioaktivt material eller en teknisk anordning som innehåller ett radioaktivt ämne eller som kan alstra strålning. Innehållet är ändrat endast på så sätt att det går att försegla ett radioaktivt material (se hittillsvarande 8 och 9 §§).

Enligt *andra stycket* kan försegling avse en fastighet, en byggnad, ett utrymme eller en anläggning där verksamhet med joniserande strålning bedrivs. Detta gäller även enligt hittillsvarande 9 §.

I *tredje stycket* anges förutsättningarna för omhändertagande och försegling. Jämfört med hittillsvarande 8 och 9 §§ ändras förutsättningarna för omhändertagande så att de blir desamma som dem som gäller för försegling. Båda tvångsmedlen får alltså tillämpas om det behövs för att till förhindra olovlig användning. Förutsättningarna förtydligas så att det anges vilket slags olovlig användning som tvångsmedlen ska förhindra. Om den verksamhet eller hantering som ska förhindras inte i sig är otillåten, men kan befaras ske i strid med villkor eller föreskrifter för hantering, krävs att hanteringen kan orsaka skada eller allvarlig olägenhet.

8 a §

Tillsynsmyndigheten ska föra protokoll över verkställigheten av ett beslut om omhändertagande eller försegling. Det som omhändertas eller förseglas ska beskrivas i protokollet.

Paragrafen, som är ny, gäller protokollföring vid verkställighet av beslut om omhändertagande eller försegling. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1.

Verkställigheten ska protokollföras och det som omhändertas eller förseglas ska beskrivas i protokollet.

8 b §

Tillsynsmyndigheten ska ge den som har fått något förseglat eller omhändertaget med stöd av 8 § första stycket, möjlighet att inom viss skälig tid ordna med nödvändiga tillstånd eller annars visa att det inte längre finns grund för beslutet, och upplysa denne om att föremålet annars kan förverkas.

Paragrafen är ny och innehåller regler för tillsynsmyndighetens förfarande vid verkställande av beslut om omhändertagande och försegling. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

Den som drabbas av försegling eller omhändertagande av ett föremål ska ges möjlighet att inom viss tid ordna med nödvändiga tillstånd eller annars visa att det inte längre finns grund för beslutet, och upplysas om att föremålet annars kan förverkas. Tiden bör bestämmas så att verksamhetsutövaren har rimliga förutsättningar att vidta rättelse innan förverkande sker. Förverkande kommer däremot inte i fråga för fast egendom (se 9 a §).

9 §

Ett beslut om omhändertagande eller försegling ska upphävas, om det inte längre finns grund för beslutet.

Den som gör anspråk på ett föremål som har varit omhändertaget ansvarar för att föremålet hämtas.

Ett beslut om omhändertagande eller försegling ska också upphävas, om ett beslut om beslag enligt 27 kap. rättegångsbalken meddelas för egendomen.

I paragrafen, som får ett nytt innehåll, regleras i vilka fall ett beslut om omhändertagande eller försegling ska upphävas. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

Enligt *första stycket* ska beslutet upphävas om det inte längre finns grund för det. Den som gör anspråk på ett föremål, dvs. lös egendom, som har varit omhändertaget ansvarar för att föremålet hämtas. Om ingen gör anspråk på föremålet, är det grund för förverkande enligt 9 a §.

Enligt *andra stycket* ska beslutet upphävas om ett beslut om beslag enligt 27 kap. rättegångsbalken meddelas för egendomen.

9 a §

Om det, när den tid som avses i 8 b § har löpt ut, fortfarande finns grund för omhändertagande eller försegling av ett föremål, får tillsynsmyndigheten besluta att det ska förverkas.

Tillsynsmyndigheten får också besluta att förverka ett föremål som har varit omhändertaget, om ägaren eller någon annan rättsinnehavare

1. inte har gjort anspråk på föremålet inom tre månader från det att beslutet om omhändertagande upphävdes, eller

2. har gjort anspråk på föremålet inom tre månader från det att beslutet om omhändertagande upphävdes, men inte har hämtat föremålet inom tre månader från det att anspråket gjordes.

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om s.k. administrativt förverkande. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

Enligt *första stycket* får tillsynsmyndigheten besluta om förverkande av ett föremål som har omhändertagits, om grund för omhändertagande fortfarande finns trots att den som föremålet har omhändertagits hos har fått tillfälle att ordna med nödvändiga tillstånd eller annars visa att det inte finns grund för beslutet om omhändertagande.

Enligt *andra stycket* får förverkande beslutas om ett beslut om omhändertagande har hävts, men ingen har gjort anspråk på föremålet.

Tredje stycket gäller det fallet att någon har gjort anspråk på föremålet men inte har hämtat det inom tre månader. Även då får föremålet förverkas.

Möjligheten till förverkande gäller endast föremål, dvs. lös egendom.

9 b §

När ett beslut om förverkande har fått laga kraft, ska tillsynsmyndigheten låta sälja föremålet.

Överskottet från försäljningen ska betalas ut till den vars föremål har förverkats, om denne är känd. Annars ska överskottet tillfalla staten.

Föremålet får förstöras om det

- 1. inte kan säljas,*
- 2. kan befaras komma till otillåten användning, eller*
- 3. annars är olämpligt för försäljning.*

Paragrafen är ny och innehåller regler för förfarandet med förverkad egendom. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

Enligt huvudregeln i *första stycket* ska ett förverkat föremål säljas.

Enligt *andra stycket* ska överskottet från försäljningen betalas ut till den vars föremål har förverkats om denne är känd, eller i annat fall tillfalla staten.

Tredje stycket gäller den situationen att ett föremål inte kan säljas, kan befaras komma till otillåten användning eller annars är olämpligt för försäljning. Det ska då i stället förstöras. Ett exempel på när ett föremål är olämpligt för försäljning är att en försäljning inte skulle ge något överskott.

Föreskrifter

13 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för
 - a) provtagning och undersökning av prov,
 - b) omhändertagande och försegling enligt 8 §, och
 - c) åtgärder med förverkad egendom enligt 9 b §, och
2. hur kontrollköp ska göras.

Paragrafen innehåller bemyndiganden att meddela föreskrifter om skyldighet att ersätta tillsynsmyndighetens kostnader. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

Enligt ett tillägg i *första punkten* får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om skyldighet att ersätta tillsynsmyndighetens kostnader för omhändertagande och försegling samt för åtgärder med förverkad egendom, dvs. huvudsakligen förstörande av egendom som inte bör säljas.

9 kap. Straff, sanktionsavgifter och förverkande

Kapitlets straffbestämmelser i hittillsvarande 1–4 §§ har arbetats om och får en ny struktur i 1–4 c §§. I flera avseenden ändras det vilka överträdelser som är straffbelagda. I bilaga 1 finns en jämförelsetabell.

Straff

1 §

För otillåten strålningsverksamhet döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaksamhet

1. påbörjar eller bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd

a) utan ett sådant tillstånd som krävs enligt 6 kap. 1 eller 2 § eller enligt föreskrifter som regeringen har meddelat med stöd av 6 kap. 7 § eller 7 kap. 9 §, eller

b) i strid med ett förbud enligt 5 kap. 6 eller 7 § eller 6 kap. 24 §,

2. bryter mot ett villkor

a) för ett sådant tillstånd som krävs enligt 6 kap. 1 eller 2 § eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 6 kap. 7 § eller 7 kap. 9 §, eller

b) som har beslutats med stöd av 6 kap. 22 §,

3. bryter mot en tidsfrist eller ett försiktighetsmått som tillsynsmyndigheten har beslutat med anledning av en anmälan av en anmälningspliktig verksamhet enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av denna lag, eller

4. bryter mot ett villkor för en dispens som har meddelats med stöd av 2 kap. 7 §.

För otillåten verksamhet med strålning döms även den som med uppsåt eller av grov oaksamhet bedriver en sådan verksamhet som avses i 3 kap. 10 § eller 7 kap. 1 § utan att vidta de åtgärder och försiktighetsmått som anges där.

Paragrafen är ny och gäller brottet *otillåten verksamhet med strålning*. Övervägandena finns i avsnitt 4.1–4.3.

Straffskalan är böter eller fängelse i högst två år. Straffskalan är oförändrad för de gärningar som är straffbelagda i den hittillsvarande regleringen, med undantag för brott mot tillståndsvillkor som enligt den hittillsvarande regleringen endast kan leda till böter. För detta brott höjs alltså maximistrafet till fängelse i högst två år.

Första och andra styckena gäller brott som för ansvar förutsätter uppsåt eller oaksamhet.

Enligt *första stycket 1* straffas den som påbörjar eller bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd utan ett tillstånd som krävs enligt strålskyddslagen eller föreskrifter som regeringen har meddelat, eller i strid med ett förbud enligt lagen. För överträdelse av ett tillståndskrav enligt en föreskrift som en myndighet har meddelat gäller 4 b §.

Tillståndsplikt gäller generellt för verksamhet med joniserande strålning (6 kap. 1 §). Det krävs ett särskilt tillstånd för slutförvaring i vissa fall med internationell anknytning (6 kap. 2 §). Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva en tillståndsplikt för verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning (6 kap. 7 §) och för hantering av tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning (7 kap. 9 §). Förbud gäller enligt lagen för att vid tillverkning av livsmedel, djurfoder, leksaker, smycken eller kosmetika tillsätta eller genom bestrålning bilda ett radioaktivt ämne (5 kap. 6 §), för att importera eller exportera sådana föremål (5 kap. 7 §) och för att överlåta eller upplåta ett radioaktivt ämne eller en teknisk anordning till någon som inte har ett tillstånd eller har gjort en anmälan som krävs enligt balken (6 kap. 24 §).

Punkten motsvarar i fråga om tillståndsplikt delvis hittillsvarande 9 kap. 2 § 1 och 4, som dock enbart omfattar brott mot dels 6 kap. 1 §, dels 7 kap. 9 §, om regeringen har meddelat föreskrifterna. Brott mot förbuden i 5 kap. 6 och 7 §§ är i dag straffsanktionerade utom när det gäller djurfoder

(hittillsvarande 9 kap. 2 § 3). Punkten innebär i övriga delar en nykriminalisering.

Första stycket 2 gäller brott mot villkor. Det rör sig för det första om villkor som har meddelats för tillstånd som krävs enligt strålskyddslagen och anslutande föreskrifter. För det andra omfattas sådana villkor som regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela för ett tillstånd enligt kärntekniklagen, om det behövs från strålskyddssynpunkt. Brott mot sådana villkor har hittills inte varit straffbara. Överträdelserna kan inte straffas enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen), eftersom villkoren inte är meddelade med stöd av den lagen (jfr 25 § första stycket 3 kärntekniklagen).

Första stycket 3 gäller brott mot försiktighetsmått som har meddelats med anledning av en anmälan av en verksamhet som är anmälningspliktig enligt lagen eller anslutande föreskrifter. Även detta är en nykriminalisering.

Första stycket 4 gäller brott mot villkor som har meddelats för en sådan dispens från lagens bestämmelser som den myndighet som regeringen bestämmer får meddela i fråga om radioaktivt material, tekniska anordningar som innehåller ett radioaktivt ämne eller som kan alstra strålning, och medicinsk kontroll (2 kap. 7 §). Även detta är en nykriminalisering.

Tredje stycket innehåller en straffbestämmelse med samma rubricering som i första och andra styckena, men där det subjektiva rekvisitet är uppsåt eller grov oaksamhet. Det avser i huvudsak den som bedriver en verksamhet med joniserande strålning, en verksamhet i en omgivning med joniserande strålning (3 kap. 9 §) eller en verksamhet där det används en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning (7 kap. 1 §) utan att vidta de åtgärder och försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka skada på människors hälsa eller miljön.

Stycket motsvarar delvis hittillsvarande 9 kap. 1 och 2 §. Det är dock inte längre tillräckligt med oaksamhet som inte är grov för att någon ska kunna dömas för brott mot 3 kap. 9 §.

2 §

För otillåten exponering för strålning döms till böter eller fängelse i högst två år den som

1. med uppsåt eller av grov oaksamhet inte optimerar strålskyddet för en verksamhet, åtgärd eller lokal i enlighet med 3 kap. 5 eller 6 §, eller

2. med uppsåt eller av oaksamhet

a) i verksamhet som avses i 3 kap. 2 § exponerar någon för strålning utan att säkerställa att exponeringen är berättigad i det enskilda fallet,

b) sysselsätter någon i strid med 4 kap. 1, 3 eller någon av 7–14 §§, eller

c) inte ser till att exponerade arbetstagare eller räddningspersonal genomgår läkarundersökning enligt 4 kap. 5 §.

Paragrafen är ny och innehåller straff för den som utsätter personer för strålning i strid med regler i strålskyddslagen. Brottsbeteckningen är *otillåten exponering för strålning*. Övervägandena finns i avsnitt 4.1–4.3.

Straffskalan är böter eller fängelse i högst två år. Detta innebär en straffskärpning för två av de överträdelser som ingår i brottsbeteckningen.

Första stycket 1 gäller brott mot kravet på optimering av en verksamhet eller åtgärd som innebär att en människa kan exponeras för joniserande

strålning (3 kap. 5 §), liksom optimering av strålskyddet i fråga om radon i lokaler som allmänheten har tillträde till och i bostäder (3 kap. 6 §). Det krävs uppsåt eller grov oaktsamhet för ansvar enligt denna punkt, till skillnad från vad som gäller enligt hittillsvarande 9 kap. 2 § 2, där det räcker med oaktsamhet. Punkten har ändrats så att den inte gäller endast för den som bedriver en verksamhet med joniserande strålning eller ansvarar för en åtgärd i sådan verksamhet, utan även den som bedriver en verksamhet i en omgivning med joniserande strålning, t.ex. i lokaler med förhöjd radonhalt, och sådana fastighetsägare som inte ansvarar för verksamheten.

För brott enligt *första stycket 2* är det subjektiva rekvisitet uppsåt eller oaktsamhet.

Punkt 2 a gäller den som bedriver en verksamhet där det används en metod med joniserande strålning för medicinsk exponering eller för att utan medicinskt syfte avbilda en människa. Både metoden och exponeringen i varje enskilt fall ska vara berättigade (3 kap. 2 §). Straffansvaret avser dock endast den som i det enskilda fallet exponerar någon för strålning utan att först säkerställa att exponeringen är berättigad. Punkten motsvarar delvis hittillsvarande 9 kap. 2 § 1.

Punkt 2 b gäller straffansvar för den som sysselsätter någon som exponerad arbetstagare eller räddningspersonal utan att respektera skyddsregler som gäller enligt 4 kap, i form av förbud att sysselsätta underåriga (1 §), krav på inledande medicinsk kontroll och lämplighetsbedömning (3 §), krav på information till och anpassning av arbetsuppgifter för gravida och ammande (8–11 §§) samt krav på information till, frivillighet för och övervakning av räddningspersonal (12–14 §§). Även brott mot föreskrifter om förbud eller krav på utbildning som har meddelats med stöd av bemyndigandet i 16 § omfattas av straffansvaret. Punkten motsvarar delvis hittillsvarande 9 kap. 2 § 1 och 4 § 1, som dock inte omfattar brott mot 4 kap. 12–14 §§ och som endast föreskriver böter för brott mot 4 kap. 3 §.

Punkt 2 c gäller straffansvar för den som sysselsätter någon som exponerad arbetstagare och underlåter att se till att personen genomgår en läkarundersökning efter en exponering över dosgräns eller vid tecken på skada som beror på strålningen (4 kap. 5 §). Enligt hittillsvarande 9 kap. 4 § 1 är straffskalan böter för samma brott.

3 §

För bristfällig hantering av en strålningsanordning eller ett radioaktivt material döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet

1. tillhandahåller eller visar ett radioaktivt material eller en teknisk anordning i strid med 3 kap. 13 eller 14 § eller 7 kap. 3 §.

2. vidtar åtgärder med tekniska anordningar enligt 3 kap. 15 eller 16 § eller 7 kap. 4 eller 5 §, utan att göra sådana funktionskontroller som anges där, eller

3. inte ser till att radioaktivt avfall hanteras, slutförvaras eller överlämnas på det sätt som krävs enligt 5 kap. 3 §.

För bristfällig hantering av strålningsanordning döms även den som med uppsåt eller av oaktsamhet inte ser till att tekniska anordningar oskadliggörs i enlighet med 5 kap. 2 § eller 7 kap. 10 §.

Paragrafen, som är ny, gäller brottet *bristfällig hantering av en strålningsanordning eller ett radioaktivt material*. För ansvar krävs uppsåt eller grov oaktsamhet. Övervägandena finns i avsnitt 4.1–4.3.

Straffskalan är böter eller fängelse i högst två år. Detta innebär ingen ändring i fråga om de gärningar som är straffbelagda i den hittillsvarande regleringen.

Första stycket 1 gäller brott mot kraven på märkning och information för den som tillhandahåller eller visar ett radioaktivt material (3 kap. 13 §) eller i marknadsyfte visar en teknisk anordning som kan ge upphov till exponering för strålning (3 kap. 14 § 1 och 7 kap. 3 §), samt för brott mot kravet på demonstration av tekniska anordningar som visas i marknadsföringssyfte och som kan alstra joniserande strålning eller innehåller ett radioaktivt ämne (3 kap. 14 § 2). Det sistnämnda kravet är i dag inte straffsanktionerat. I övrigt motsvarar punkten delvis hittillsvarande 9 kap. 1 §.

Första stycket 2 gäller brott mot kravet på funktionskontroll för den som tillverkar, för in, tillhandahåller, i marknadsföring visar, installerar eller utför underhållsarbete på en teknisk anordning som kan ge upphov till exponering för strålning (3 kap. 15 och 16 §§ och 7 kap. 4 och 5 §§). Punkten motsvarar delvis hittillsvarande 9 kap. 1 §.

Första stycket 3 gäller brott mot kravet på hantering av radioaktivt avfall. Den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet med joniserande strålning ska se till att det radioaktiva avfall som har uppkommit eller tillförts verksamheten hanteras och vid behov slutförvaras (5 kap. 3 § 1) eller överlämnas till en producent som är skyldig att ta hand om avfallet (5 kap. 3 § 2). Straffansvaret gäller den som inte antingen hanterar avfallet eller överlämnar det till ansvarig producent. Bestämmelsen motsvarar delvis hittillsvarande 9 kap. 1 §, enligt vilken endast brott mot 5 kap. 3 § 1 är straffsanktionerade.

Enligt *tredje stycket* döms den verksamhetsutövare som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot kravet på att se till att tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning oskadliggörs när de inte längre används (5 kap. 2 §). Stycket motsvarar delvis hittillsvarande 9 kap. 2 § 1.

4 §

För försvårande av strålskyddskontroll döms till böter eller fängelse i högst sex månader den som med uppsåt eller av oaktsamhet på annat sätt än muntligen lämnar en oriktig uppgift som har betydelse för prövning, tillsyn eller kontroll enligt denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

Paragrafen är ny och gäller brottet *försvårande av strålskyddskontroll*. För ansvar krävs uppsåt eller oaktsamhet. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.1.

Den straffbara gärningen är att lämna en oriktig uppgift som har betydelse för prövning, tillsyn eller kontroll enligt lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 9 kap. 4 § 5, men straffansvaret utvidgas så att det omfattar även uppgifter som har lämnats på annat sätt än muntligen även om det inte är i en ansökan eller annan handling. Dessutom skärps straffskalan från endast böter till böter eller fängelse i högst sex månader.

4 a §

För tillhandahållande av solarietjänst till underårig döms till böter eller fängelse i högst sex månader den som med uppsåt eller av oaktsamhet yrkesmässigt låter någon som inte har fyllt 18 år sola i kosmetiskt solarium.

Paragrafen är ny och gäller brottet tillhandahållande av solarietjänst till underårig. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 9 kap. 3 §.

4 b §

För strålskyddsförseelse döms till böter den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. påbörjar eller bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd

a) utan ett tillstånd som krävs enligt föreskrifter som en myndighet har meddelat med stöd av 6 kap. 7 § eller 7 kap. 9 §, eller

b) utan att ha gjort en anmälan som krävs enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 6 kap. 6 § andra stycket, 7 eller 8 §, eller 7 kap. 9 §,

c) i strid med en föreskrift om ett förbud eller försiktighetsmått som har meddelats med stöd av 5 kap. 8 eller 9 §, eller

d) i strid med en föreskrift om ett krav på särskild kompetens som har meddelats med stöd av 3 kap. 17 § 1, eller

2. sysselsätter någon i strid med en föreskrift om skydd mot risk för skador från joniserande strålning som har meddelats med stöd av 4 kap. 16 §.

För strålskyddsförseelse döms även den som med uppsåt eller av grov oaktsamhet

1. hanterar en teknisk anordning i strid med en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 kap. 17 § 4 eller 7 kap. 11 §, eller

2. inte lämnar en uppgift som har betydelse från strålskyddssynpunkt och som ska lämnas enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 kap. 17 § 2.

Paragrafen är ny och innehåller lagens blankettstraffstadganden, utom brott mot föreskrifter om tillståndsplikt som regeringen har meddelat (jfr 1 § första stycket 1). Brottsbeteckningen är *strålskyddsförseelse*. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 4.2.

Det är fråga om nykriminalisering, utom när det gäller brott mot föreskrifter om anmälningsplikt som regeringen har meddelat med stöd av 7 kap. 9 §. Straffskalan innehåller endast böter.

Första stycket innehåller sådana överträdelser för vilka det krävs uppsåt eller oaktsamhet för ansvar.

Enligt *punkt 1 a* straffas den som påbörjar eller bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd utan ett tillstånd som krävs enligt föreskrifter som en myndighet har meddelat. Om tillståndskravet följer av strålskyddslagen eller av föreskrifter som regeringen har meddelat, gäller straffansvar enligt 1 §.

Enligt *punkt 1 b* straffas den som påbörjar eller bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd utan att ha gjort en anmälan som krävs enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av strålskyddslagen. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får ersätta tillståndsplikten enligt 6 kap. 1 § med en anmälningsplikt (6 kap. 6 §) och kan också föreskriva en anmälningsplikt för verksamhet som bedrivs i en omgivning med joniserande strålning (6 kap. 7 §), för befattning med tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning och komponenter till en sådan anordning, för den som påträffar en herrelös strålkälla (6 kap. 8 §)

och för hantering av tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning (7 kap. 9 §). Att bryta mot anmälningsplikten är enligt den hittillsvarande regleringen straffsanktionerat endast när det gäller föreskrifter som regeringen har meddelat med stöd av 7 kap. 9 §. I övrigt innebär punkten en nykriminalisering.

Enligt *punkterna 1 c och 1 d* straffas den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd i strid med en föreskrift om ett förbud eller försiktighetsmått till skydd för människors hälsa eller miljön mot risk för skador från joniserande strålning (5 kap. 8 eller 9 §) respektive ett krav på särskild kompetens för utförande av vissa arbetsuppgifter inom verksamhet med joniserande strålning (3 kap. 17 § 1). Sådana föreskrifter får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Även detta är en nykriminalisering.

Enligt *punkt 2* straffas den som sysselsätter någon i strid med en föreskrift om skydd mot risk för skador från joniserande strålning (4 kap. 16 §).

Brott enligt *andra stycket* förutsätter uppsåt eller grov oaktsamhet.

Enligt *punkt 1* straffas den som bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av bemyndigande om funktionskrav för tekniska anordningar som kan alstra joniserande strålning eller innehåller ett radioaktivt ämne (3 kap. 17 § 4) eller om hantering av tekniska anordningar som kan alstra icke-joniserande strålning (7 kap. 11 §).

Enligt *punkt 2* straffas den som inte lämnar en uppgift av betydelse från strålskyddssynpunkt som ska lämnas enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av bemyndigande (3 kap. 17 § 2).

5 §

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar enligt denna lag.

En gärning är ringa om den framstår som obetydlig med hänsyn till det intresse som straffbestämmelsen är avsedd att skydda.

Enligt paragrafen ska det inte dömas till ansvar i ringa fall. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.1.

I ett nytt *andra stycke* tydliggörs vad som ska förstås med ringa fall. En gärning är att anse som ringa om den framstår som obetydlig med hänsyn till det intresse som är avsett att skyddas genom straffbestämmelsen. Det är avvikelsen från den aktuella normen som ska vara obetydlig. Det är alltså inte tillräckligt för att ett brott ska anses som ringa att det inte har lett till några negativa effekter, om sådana effekter inte är någon förutsättning för straffbarhet. Om gärningen är uppsåtlig eller annars graden av oaktsamhet kan också ha betydelse.

6 §

Det får inte dömas till ansvar enligt denna lag om ansvar för gärningen kan dömas ut enligt brottsbalken, miljöbalken eller lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

Av paragrafen framgår att lagens straffbestämmelser är subsidiära till straffstadganden i vissa andra lagar. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2.

Paragrafen ändras så att ansvar för brott enligt strålskyddslagen inte ska dömas ut om ansvar kan dömas ut enligt miljöbalken. Miljöbrott och grovt

miljöbrott innefattar gärningar som även kan vara straffbara enligt strålskyddslagen. Maximistraffet för grovt miljöbrott är fängelse i sex år (29 kap. 1 § miljöbalken).

7 §

Det får inte dömas till ansvar enligt denna lag för en gärning som omfattas av ett föreläggande om vite, om gärningen ligger till grund för en ansökan om att döma ut vitet.

I paragrafen regleras straffbestämmelsernas förhållande till vitesförelägganden. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.3.

Paragrafen ändras så att hinder för straffansvar gäller först när det finns en ansökan om utdömande av vitet. Övriga ändringar är redaktionella.

8 §

Det får inte dömas till ansvar enligt denna lag om gärningen ligger till grund för ett beslut om sanktionsavgift mot samma person.

Paragrafen är ny och innehåller ett förbud att döma någon för brott om det har beslutats att han eller hon ska betala en sanktionsavgift för samma gärning. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.1.

Om tillsynsmyndigheten har beslutat att ta ut en sanktionsavgift av en fysisk person, ska den personen inte dömas till ansvar enligt strålskyddslagen för den gärning som ligger till grund för sanktionsavgiften. Det är alltså när sanktionsavgiften avser en och samma person och en och samma gärning som straffansvar inte får förekomma. Det är endast för föreskrifter meddelade av en myndighet som båda sanktionsformerna kan komma i fråga för samma slags överträdelse (se förslaget till 9 §).

9 §

Regeringen får meddela föreskrifter om att en sanktionsavgift ska betalas av den som överträder denna lag eller föreskrifter som regeringen har meddelat med stöd av lagen. Sådana föreskrifter om sanktionsavgift får endast avse överträdelser som inte är straffbelagda.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om sanktionsavgift för överträdelser av föreskrifter som en myndighet har meddelat med stöd av denna lag.

Paragrafen är ny och gör det möjligt för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om sanktionsavgifter. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.1 och 5.2.2.

Enligt *första stycket* får regeringen meddela föreskrifter om sanktionsavgift för den som överträder icke straffbelagda bestämmelser i strålskyddslagen eller i föreskrifter som regeringen har meddelat med stöd av lagen. I denna del gäller alltså en fullständig uppdelning mellan sanktionsformerna. Dubbelbestraffning kan inte förekomma, eftersom överträdelse av en och samma regel i lagen eller i förordning endast kan leda till antingen sanktionsavgift eller påföljd för brott.

Enligt *andra stycket* får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om sanktionsavgift för överträdelser av

bestämmelser i myndighetsföreskrifter. Här finns inte begränsningen att föreskrifterna endast får avse överträdelser som inte är straffbelagda. Båda sanktionsformerna kan därför komma i fråga i vissa fall. Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts, ska dock tillsynsmyndigheten alltid åtalsanmäla (8 kap. 7 § strålskyddsförordningen).

10 §

Av en föreskrift om sanktionsavgift ska det framgå hur stor avgift som ska betalas eller hur avgiften beräknas för varje slag av överträdelse. Avgiftsbeloppet ska kunna fastställas direkt med ledning av den angivna beräkningsgrunden.

En sanktionsavgift ska vara minst 5 000 kronor och högst 100 000 kronor. När avgiftens storlek för en viss överträdelse bestäms i föreskrifterna ska hänsyn tas till överträdelsens allvar och betydelsen av den bestämmelse som överträdelsen avser.

Paragrafen är ny och innehåller en begränsning av bemyndigandet i 9 § om sanktionsavgiftens storlek. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.4.

Enligt *första stycket* ska det i en föreskrift om sanktionsavgift anges antingen avgiftsbeloppets storlek eller en beräkningsgrund med vars ledning beloppet direkt ska kunna fastställas.

Enligt *andra stycket* ska avgiften vara minst 5 000 kronor och högst 100 000 kronor. Avgiftens storlek ska bestämmas med hänsyn till överträdelsens allvar och betydelsen av den bestämmelse som överträdelsen avser. Detta gäller alltså vid utformning av föreskrifterna och inte vid bedömningar i enskilda fall. Med "överträdelsens allvar" avses överträdelsens varaktighet och omfattning samt den fara eller skada som överträdelsen typiskt sett medför. "Betydelsen av den bestämmelse som överträdelsen avser" tar sikte på skyddsintresset. Bestämmelser som avser att skydda liv och hälsa får t.ex. anses vara av större betydelse än de som är till för att skydda miljön.

En sanktionsavgift kan i det enskilda fallet sättas ned om det skulle vara oskäligt att ta ut hela beloppet (12 §).

11 §

En sanktionsavgift beslutas av tillsynsmyndigheten.

En sanktionsavgift får beslutas endast om den som avgiften ska tas ut av har fått tillfälle att yttra sig inom två år från det att överträdelsen ägde rum.

I paragrafen, som är ny, regleras dels vem som beslutar om sanktionsavgift, dels preskription av möjligheten till ett sådant beslut. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.3 och 5.3.4.

Det är tillsynsmyndigheten som beslutar om sanktionsavgift. I allmänhet är det Strålsäkerhetsmyndigheten, men beslut kan också komma att meddelas av kommunala miljönämnder och av Försvarsinspektören för hälsa och miljö (se 8 kap. 1–4 §§ strålskyddsförordningen).

Tillsynsmyndigheten ska inom två år från överträdelsen ge den som kan bli skyldig att betala sanktionsavgift tillfälle att yttra sig. Annars får sanktionsavgiften inte beslutas. Preskriptionstiden motsvarar vad som gäller för böter och vite, se 35 kap. 1 § brottsbalken och 9 § tredje stycket lagen (1985:206) om viten.

12 §

En sanktionsavgift får sättas ned helt eller delvis om det är oskäligt att ta ut den. Vid denna bedömning ska tillsynsmyndigheten särskilt ta hänsyn till

- 1. om överträdelsen berott på en omständighet som den avgiftsskyldige inte har kunnat eller bort förutse eller inte har kunnat påverka,*
- 2. om överträdelsen i övrigt framstår som ursäktlig, och*
- 3. vad den avgiftsskyldige har gjort för att undvika överträdelsen.*

Paragrafen är ny och gäller nedsättning av sanktionsavgift. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.5.

En sanktionsavgift får sättas ned helt eller delvis om det är oskäligt att ta ut den. I tre punkter anges vad tillsynsmyndigheten särskilt ska beakta vid skälighetsbedömningen.

Enligt *första punkten* ska det beaktas om överträdelsen har berott på en omständighet som den avgiftsskyldige inte har kunnat eller bort förutse eller som han eller hon inte har kunnat påverka. Sanktionsavgift tas ut även om överträdelsen inte har skett uppsåtligt eller genom oaktsamhet. Om emellertid överträdelsen beror på oförutsedda omständigheter som den avgiftsskyldige inte kan klandras för och som han eller hon har gjort allt som kan förväntas för att undvika, finns det dock möjlighet till jämkning eller befrielse enligt denna punkt.

Enligt *andra punkten* ska det beaktas om överträdelsen av andra skäl framstår som ursäktlig. Nedsättning enligt denna punkt bör t.ex. kunna komma i fråga vid en överträdelse som har begåtts genom ett förbiseende, samtidigt som en full sanktionsavgift inte skulle stå i rimlig proportion till överträdelsens allvar, jfr 11 kap. 53 a § plan- och bygglagen (2010:900) och 51 kap. 1 § första stycket 2 skatteförfarandelagen (2011:1244).

Enligt *tredje punkten* ska det beaktas vad den avgiftsskyldige har gjort för att undvika överträdelsen. Även om förutsättningarna i första punkten inte är uppfyllda, dvs. att den avgiftsskyldige inte kunde påverka den omständighet som orsakade överträdelsen, kan försök att undvika den motivera en lägre sanktionsavgift.

13 §

En sanktionsavgift ska betalas till tillsynsmyndigheten inom trettio dagar, eller den längre tid som anges i beslutet, efter det att beslutet om avgiften har fått laga kraft. Sanktionsavgiften ska tillfalla staten.

Sanktionsavgiften faller bort till den del beslutet om avgiften inte har verkställts inom fem år från det att beslutet har fått laga kraft.

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om betalning av sanktionsavgift och om preskription på grund av att ett beslut inte har verkställts i tid. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.4.

Enligt *första stycket* ska sanktionsavgiften betalas till tillsynsmyndigheten inom trettio dagar, eller den längre tid som anges i beslutet, efter det att beslutet om avgiften har fått laga kraft. Därefter kan beslutet verkställas mot den betalningsskyldige (3 kap. 1 § första stycket 6 a och 20 § utsökningsbalken).

Enligt *andra stycket* faller sanktionsavgiften bort, om beslutet om avgiften inte har verkställts inom fem år från det att beslutet har fått laga

kraft. Preskriptionstiden motsvarar den som gäller för ådömda böter och utdömt vite (35 kap. 7 § brottsbalken).

14 §

En sanktionsavgift får inte för samma gärning tas ut från någon

1. som tillsynsmyndigheten har gjort en anmälan om brott mot, till dess beslut har fattats i frågan om förundersökning ska inledas,
2. vars straffrättsliga ansvar utreds, eller
3. mot vilken åtal har väckts, ett strafföreläggande har utfärdats eller ett beslut om åtalsunderlåtelse har meddelats.

Paragrafen är ny och innehåller ett förbud mot sanktionsavgift i kombination med straffrättsligt ansvar. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.1.

Enligt *första punkten* hindrar tillsynsmyndighetens brottsanmälan sanktionsavgift, till dess polismyndigheten eller åklagaren har beslutat om förundersökning ska inledas eller inte. Om förundersökning inte inleds, kan en sanktionsavgift beslutas om det finns förutsättningar för det.

Enligt *andra punkten* får sanktionsavgift inte beslutas när straffrättsligt ansvar utreds, dvs. om förundersökning har inletts och inte lagts ned eller lett till beslut om åtal eller någon annan åtgärd.

Att förundersökningen leder till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse hindrar sanktionsavgift enligt *tredje punkten*.

15 §

En sanktionsavgift får inte tas ut för en gärning som omfattas av ett föreläggande om vite, om gärningen ligger till grund för en ansökan om att döma ut vitet.

Paragrafen är ny och innehåller ett förbud mot sanktionsavgift i kombination med vite. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2.

En talan om utdömande av vite hindrar sanktionsavgift för samma gärning mot den person som vitestalan riktar sig emot.